

ELMÉLKEDÉSEK

A

MAGYAR NEMZET

VISZONTAGSÁGAINAK TÖRTÉNETE
FELETT.

ÍRTA

VIDA KÁROLY.

PESTEN,
NYOMATOTT LUKÁCS LÁSZLÓNÁL.
1852.

AZ OLVASÓHOZ.

Eddigélé majd minden, ki a magyar nemzet ősi történeteiben búvárkodott, a közönség előtt azon gyanúba hozatott, hogy „a magyarok eredetét keresi s ez elég volt a haszontalan tudákos czímét sütni rá. Ezen lehető félreértés ellen előre kell tiltakoznom. Mert az én hitem szerint, a magyarnak, mint minden más népnek, eredetét már régen és a legnagyobb biztossággal megírta Mózes a teremtés könyvében, melynek hitelességét

IV

az igazi tudomány nem hogy megdöntötte volna, hanem mind inkább tündöklő fénybe helyezi. Hiú vállalat volna tehát a magyarok őshazájának feltalálására útnak indulni, Finniába, az Ural vagy Kaukázus bérczeibe, Iran vagy Turánba. mert a Genesis megtanít, hogy az a Tigris és Eufrat köze volt. De mind amaz és még több vidékeken lehet nyomaira találni a magyar nemzetnek, a nélkül, hogy abból finn, ostják és vogul, tatár vagy persa, vagy valamely kaukázusi népecskétől való eredetére lehetne vonni következtést: mert a magyar nép ott mindenütt megfordulhatott, sokáig lakozhatott és ottlétének némi emlékeit hagyhatta hátra. A magyar, ősnép levén, igen sokat bolyongott, míg mai hónapba telepedett: tehát tulajdonképpen csak ezen vándorlások történetét lehet a tudósnak kutatni. E tájain a tudománynak azonban már jobbára gyep borította a különben is hézagos utat; azért könnyen

eltévedhet rajta az igen merész és vigyázatlan kalandor Egyetlen vezérfonalt a nyelvemlékek nyújtanak, melyeket minden népnek hagyni kellett maga után, a hol sokáig lakozott. Hogy mily vigyázattal éltem e segéd eszközzel, kitetszik a könyv végén olvasható család-és helynév-lajstromból. Lehet e nevek közt olyan, mely újabb, mint én tettem fel, vagy elromlott és már érthetlen szóból származott: ennélfogva ok nélkül származtatom nemzetünk egyik legrégebbi hónából. De dolgaim sietőssége miatt, mindennek utána járni, időm nem volt, s azért reméllem, nem lesz szerfelett szigorú a kegyes olvasó. Nem. is volt ez nekem egyedüli kriterionom a népi ugyanazonság megismerésére: én a sajátos nemzeti jellemet e tekintetben fő fontosságúnak tartom, mert ez kevésbé van a változandóság törvényének alávetve, mint a nyelv, mely bizonyos körülmények közt egészen el is szokott veszni. Azért is

elmélkedésimben az ezt illetőket, mint általánosobban tanúságosokat az előadás szövegébe vettem fel, a nyelvkutatásokat pedig jegyzetekbe utasítottam.

Ha valaki megütköznék azon, hogy még eddig alig több mint sejtett de éppen bé nem bizonyított dolgokat, nem a magán vélemény félénk és reszkető, de az igazság biztos Hangján adok elő, az legyen szíves meggondolni, hogy én meggyőződéseimet mondom el oly tárgyak felett, melyekben a hit körülbelől oly szerepet játszik, mint a vallásban, mert régiségük miatt a tudomány soha sem lesz képes rajtok szürkületes világnál egyebet elterjeszteni; s hogy én nem hitetleneknek, kik a legragyogóbb világban is vakok, hanem hívőknek beszélek, kik szürkületben is jól látnak.

Azért ne ütközzék meg azon se az olvasó, ha e lapokon többször találkozik Isten nevével, mint más ilyenemű művekben szokott volt. Mert, mellőzve azt,

VII

hogy ez ‚Elmélkedések’ vallásunk eredete körüli történeteket illetnek, nem tanácsos istennek intező karját a világ dolgaiból kifelejtenünk; különben hibázik a szövétnek, melynek világánál azokat megítélhessük és a mérték, mellyel az emberi cselekedetek becsét megmérhessük Könnyű volna ugyan Isten beléelegyítésenélkül magyaráznia történeteket, de az eredmény, melyet korunknak egy világhírű historikusa e pár szóval fejez ki e g é s z h i s t o r i á j a nemünknek vétek- és tévelvnél alig egyéb*) méltán kétségbe ejthetné a jó embert. Még Proudhon is, ki magát Isten ellenségének nyilván jelenti ki és ellene küzdeni dicsőségének hirdeti, megvallja, hogy ha nem is egyéb mint a dialektika kedvéért, neki is szüksége van az Ő nevére.

Pesten, jul. 25-én, 1852.

a szerző.

*) M a c a u l a y: Critical and historical Essays. I. k, 162. l.

ELMÉLKEDÉSEK

A

MAGYAR NEMZET VISZONTAGSÁGAINAK
TÖRTÉNETE FELETT.

ELSŐ KÖNYV.

BEVEZETŐ ELMÉLKEDÉSEK.

I.

A NÉPEK VÁNDORLÁSÁNAK OKAIRÓL ÉS: MI INDÍTOTTA SZERZŐT EZEN ELMÉLKEDÉSEKRE?

J e l s z ó : És elvesztem a Báálok neveit szá-
jából, és nem emlékezik többé azok neveire. És
frigyét szerzek ő nekik az napon és az íjját,
a fegyvert és háborút elvesztem a földről és meg-
nyugtatom őket nagy bátorságban.....És el-
hintem őket magamnak a földbe, és kegyelmembe
fogadom azt, a ki a nélkül vala; és azt mondom,
annak, ki nem én n é p e m vala: É n n é p e m
vagy te; és ő azt mondja: T e én I s t e n e m
v a g y ! Hoseas II 16. 17. 22.

A kik eltérvén az egyenes útról, eltévedtek . . .
azok kutak víz nélkül és vihar-kergette felhők . . .
jobb lett volna nekik nem ismerni meg az igazság
útját, mint arról eltérni, miután megismerték . . .
ők oktalan barmok, mellyek ösztönüket köve-
tik ... és elfognak veszni saját romlottságuk által.
P é t e r II. 2. 15. 17. 21. 22.

A magyar nemzet eredeti jellemén egy
vonást a keresztény vallás gyökeresen meg-
változtatott s ez által azt tetemesen emelte.
Eleink ugyanis, mielőtt a hit malasztjait meg-
ízlelték volna, valahányszor egy vagy más

népnek szomszédsága, szövetsége vagy éppen felsősége rajok nézve nyomasztó kezdett lenni, – egyet gondoltak, lóra kerekedtek s hazájuktól és rokoniktól oly könnyen megváltak, mint viseltes kaczagányjoktól. Azóta ezt soha sem tették; hanem nyomorú ságaikban a Megváltóra emlékeztek, ki a keresztfán szenvedett ki nos fájdalmaiban mindenható Atyjához folyamodott könyörgésével, hogy múlt-nék el e pohár ő tőle! A magyar mostis, ahelyett, hogy Europa túlcivilisált népeinek példáját követné, melyek részint a honi nyomor elől, részint a gazdagság ki elégi th étlen szomja után futva, évenként több százezrenként keresnek idegen égaljak alatt új hazát és sokan új nyomort-, mostis, mondom, hű marad hónához, rendezi házát, békével szántja háládatos földét és ha nem is ragaszkodik egyik a másikhoz az egy családi rokonságnak azon buzgó indulatával, mely kehlét keresztény hitre-térésének első századaiban melegítette, mindazáltal nem szakadoz el végkép egymástól, hanem együtt marad és – – Istenbe veti reményét.

Én e változást egészen a keresztény vallásnak tulajdonítom és keveset adok azon

okoskodásra, mely a gyarapodott, vagyonos-
sághoz ragaszkodásban keresi alapját: mert
hiszen a m a g y a r nép pannonián-kívüli lel-
keiben is vagy többnyire földműveléssel és
baromtenyésztéssel foglalkozott, mint most;
vagy mint hatalmas hódító nép országokat és
népeket vetett uralma alá, – s ekkép, vagyono-
sága csak általános értelemben különböz-
hetett a maitól; viszonyítva szükségeihez, azt
még felül is múlhatta.

A *vágy* Attila – vélt ősök – birodalma
birtokára, vonhatta eleinket, legutolsó költö-
zésük alkalmával, e hon felé, hol a világhó-
dító székhelyét ütötte volt fel: de e czímnél
fogva éppen oly hön szerethették volna Atel-
kózt. Elődföldét vagy Lebediát, a kaukázusi
vagy Don- és Volgamelléki Magyarriát, a
krim félszigeti Kazariát is, mint Hunniát:
mert Attila birodalma azokat is mind magába
foglalta s általa ősi jogot tarthattak hozzá.

Ellenben a keresztség föl vételével legelő-
ször karolta át nemzetünket egy közös érdek
magasabb mint a legelők tágassága és sza-
kadatlansága, vagy az uralkodás édessége –
a hit egységében, mi által nem csak az igaz
Istennek jutottak boldogító ismeretére s kez-

dették megtanulni kötelességeiket a Teremtő és felebarátaik iránt, hanem az egyház alkotmánya s az isteni tiszteletnek – mire minden halom, berek és forrás nem szolgáltatott méltó, templomot – rendezése által állandó lakhelyekhez szoktattak. Ehez járult, hogy az országnak Üdvözítőnk anyja különös oltalma alá ajánlása, királyának apostoli méltóságra emelése világrészünk akkor legfőbb hatásága által, igen alkalmas eszköz volt annak becsét szemeik előtt nevelni; és ezen érzést buzgósággá magasztalta bennök azon hasonlóság, melyet az ó sz ö v e t s é g választott népének honszerzési történetében találtak, mely éppen oly csudákkal páros vitézséggel és gyorsasággal foglalta el az atyáinak ígért földet, mint eleink, – miután első vezérük Alam ¹⁾,

¹⁾ Eleink utolsó költözködés kori első vezérének neve nem Almos, mert ez csak újabb magyarosítása a deák írók Almus-ának, a mi ismét deák fordítása az eredeti Alám- Alom- vagy Alm-nak. Mind ezek pedig ő s, eredeti, keleti nyelvekben világos jelentésű szavak, mint Á r p á d, Béla stb., melyeket eleink úgy vettek bé, mint később I s t v á n, R ó b e r t, K á r o l y s más neveket, – s a mi nem csak az idegenek, ha-

mint egy második Mózes, annak határán egy halomról az új hon szépségét népének meg-

nem azoknak nyelvök és szavaik iránt kitűnő és eleitől fogva gyakorlott vendégszeretetök bizonyossága *).

Ezen s különösen helységeink számos nevei, melyeket nyelvünk mai szótárából magunknak meg nem tudunk magyarázni, biztos útmutatóul szolgálnak a népünk őstörténeteiben kutatónak, mint földbúvárnak a vezércsigák, fajunk ősi lakhelyeinek felkeresésében. Ezek, a mint később meglátjuk, a felső Nil környékei, később Assyria nyugoti tartományai, aztán Palaestina és Syria, meg azután Persia, tehát az ethiopiak, syrochaldaeaiak, arabok, zsidók és persák szomszédságában levén, természetes, hogy népünk mindezen érintkezések emlékeit nyelvében fentartotta, melyek annál ritkébbak, minél régibbek ezen viszonyok. Azonban most e tárgyba bővebben ereszkedni nem levén czélom, lássuk Alm v. Alom vezérünk nevét. A zsidó és syrochaldacai nyelvekben *al v a l a m i n e k t e t e j é t, l e g m a g a s b j á t, s u m m u m - o t, - a m* pedig gyülekeze-

*) Ezen tulajdonsága nemzetünknek oly régi, hogy már a zsidók, kiknek pátriárkái a kánaáni magyar királyokkal barátságos viszonyban éltek, a liberális, geuerosus, meg a gondolatlan, heves és rohánzó fogalmak kifejezésére használták a magyar nevet (L. Migne Dict, suerie IV. T. 794. l. a m a h a r szót.) –

mutatta, utódjának kijelölése által az összetartást és egyetértést szívökre kötötte s ezzel a

zetet, város v. vidék egyesületét, s n e p e t *) jelent, miből a nép főnök, millyen Alám vezérünk volt, a legnagyobb világossággal jő ki. Ha vesszük már a rövidített A l m -ot: E szó az araboknál tudóst jelent s -elme szavunk- és származékaival rokonságban van. A p e h l v i nyelvben pedig, melyen a Zendavestának egy könyve van írva s némely tudósok véleménye szerint p á r t o s eleinknek udvari nyelve volt, de már Kr. e. jóval kihalt, alafi v a l e h, t i s z t á t, v i l á g o s t jelent, miből E i á m -nak, – az emberi nem első bölcsőjének – neve is eredett volna, az égalj Örökös derülségét akarván kifejezni. Ámbár e két utolsó forrásból is könnyű lehozni Alám nevét, még is több okoknál fogva inkább hajlunk az elsőhez. Mert az igaz, hogy ha a deákos Almus-ból a nem magyar u s végzetet elveszük, A l m marad fén. De ily egy tagú gyökszók a magyar nyelv természetével ellenkeznek és egy tekintetre észrevehetni, hogy A I r a u s csak szépített latin formája az A l a m u s - n a k. Egyébiránt pedig Alom v. Alám nem is idegen, syrochaldaeai v. zsidó szó, hanem tiszta magyar s csak azért mutatám be idegen czím alatt, mert ez által történeti jelentést

*) Migne id. .szótára 720-726 l.

tettek színteréről el tűnt volna –; s mely az új hazában éppen oly idegen és ellenséges fa-

nyer, – s mert azon különös jelentését, mellyel akkor bírt, mikor legelső európai fejedelmünk viselte, már rég elvesztette. Alom vagy Alám*) és elem ugyan is mint sokaságot, összeget képző v. gyűjtő ragok nyelvünkben a legközönségesebb használatban vannak (álomsomnium, egészen máshonnan ered, t. i. ál gyökszóból), mint p. o. hat-alom és kegy-elem szóokban. De elem szavunk nem csak ily másodrendű szerepet játszik nyelvünkben, hanem, mint főnév is, kitűnő helyen áll. Elem (elementum-Urstoff) ugyan is, ha alkotó részeit vizsgáljuk, ugyanazon eredményekre vezet, mint a zsidó és syrochaldaeinak vett Alám vagy Alom, úgy hogy a használatba levő elem helyett minden hiba nélkül mondhatnánk al am-ot és a l om-ot v. alm-ot. Mert elem épp úgy van összetéve el- és em-ből, mint alám al- és am-ból; s a miképp alám egy népnek fejét, épp úgy jelenti elem (őskori nézetek szerint) a testek összegének kezdetét: el = első – kezdő, tehát fő, mint al = magasság – tető-valaminek felette, tehát főnök és em = valami test v. összeg (minthogy az elem-et nemcsak physikai, hanem erkölcsi

*) Az erdélyi vármegyei magyarok ezen ragot így ejtik ki: birodalom biroda l a m . bizo d a l o m -dala m stb.

jok és elemek között látta magát, s mégis ura maradt annak, sőt uraságát sokkal messzebb is kiterjesztette, valameddig a törvénynek paisát igen nehéznek nem találta s idegen isteneknek nem hódolt.....

És ha az utolsó költözködés ama vonzalomból az ősök honához kimagyarázható is volna: mi fejtené meg az előbbi számos hasonló tüneményeket? A haza földének sovány-

– átvitt – értelemben is használjuk), mint am emberek összege, egy egész nép.

Valamint az a l gyök egészen különbözik az ál-tól éppúgy az el is az é l-től. Ez utolsóról Prof. Szabó István és legújabbán jeles tudósunk Kállay (Új M. Múzeum 1852. april. f.) igen érdekesen értekeztek, hátrább magam is szólandok róla, itt most sem ideje, sem helye nem levén.

Azonban az a l gyök is teljes használatban van nálunk, de a nemzeti sajátságoknak egy különös játékánál fogva, éppen ellenkező jelentéssel a zsidó-syrochaldaei al-lal, de csak geometriai értelemben, mert midőn ez egy függő vonal kezdő pontját jeleli felülről, akkor amaz ugyanazt teszi aló Írói. Honnan egész serege származik fogalmainknak – alsó, alap, alany, alá z stb. melyek mindnyájában észrevehető a kezdet (az el) fő fogalma.

sága, terméketlensége? – E miatt egyéneket tapasztalunk helytváltoztatni a hazában, ele azt is ritkán; nincs annak a történetekben példája, hogy termékenyebb földet keresni egész népek indultak volna. Sőt általános azon észlelet, hogy némely sanyarúbb égálgjú tartományok lakói forróbb szeretettel csüggnék honjuk kebelén, mint más áldottabbakéi.

A hódításnak és uralkodásnak tisztán pogány hajlama ösztönözte Krisztus urunk előtt, a míveltebb, úgy mint durvább népeket, beütésekre és igazságtalan háborúkra, miket azon kor költői és történetírói mint lenyes tetteket magasztalnak a fogékony utókornak; – és a hódítóknak túrhetlen zsarnoksága és gögje adta a legyőzöttek kezébe a vándorbotot. Ebben a classikus görögök és romáik semmit sem különböztek a barbár scytha-magyar népektől. A római mindenütt otthon volt, a hol parancsolhatott, – a görög: a hol egy kereskedő gyarmatot telepíthetett, rabszolgákat vásárolhatott és istenített kéjeinek templomokat építhetett.

Csak Üdvezítőnk szellemi uralma zabolázta meg a neki meghódolt népekben közel egy évezredig ezen egymást leigázó, ember-

telén hajlamot; és az Ő benne való hit és remény tartotta meg hazájukban az olykor legyőzötteket és szolgaságra-jutottakat: valamint csak az Ő isteni tanainak gyakorlati alkalmazása a társadalmak igazgatására és egész belső életükre, tette a kormányok vagy uralkodó osztályok súlyát a népre könnyűvé és az országokat állandóvá.

Azon új népvándorlás, mely szemeink előtt most megyén véghez, mely állandósága- és folyvást növekedésénél fogva a régeket tömeggel feljül múlja, – miután csak Észak-amerika évenként több mint 300,000 újhonkeresőt fogad vendégszerető keblébe – s mely ha még sokáig tart, minden külső és belső ellenség támadása nélkül dönti meg a nép- és vagyonban kimerült, elaggott álladalmakat és lassan-lassan azon állapotba helyezi vissza Európát, melyben a kereszténység kora előtt volt, – ezen új népvándorlás, mondom, oly szembeötlő tanúsága fentebbi állításimnak, melynek értékét mindenki maga határozhatja meg, mert a tényeknek és okaiknak kisebb nagyobb mértékben közvetlen hatalma alatt van.

Azt mondom, hogy a keresztény vallás megállította a hódításokat, beütéseket és nép-

vándorlásokat, – és most azt mondom: a keresztény vallásos hit gyengülése újra megindította a hódító háborúkat, beutéseket és népvándorlásokat.

De a hit nem egyszerre hanyatlott el az egész keresztény világban. Legelső hanyatlása magában a kereszténység legvirágzóbb tartományában ötlük fel, ezelőtt majd négy századdal, ott, hol a pogány classiknsok ismerete legelőbb elterjedt, Olaszországban. De ezen új kor szelleme csak az udvarokban és a legfelső osztályokban talált gondos ápolásra: azért is látjuk ott kiütni, ama régi vármegyéink-nagyságú országocskák között, a foglaló háborúkat és mindaddig szünetlen tartani, míg az idegenek martaléki nem lesznek, szinte mindnyájan.–A pogány szellem tovább ment és mindenütt ugyanazon tünetényeket idézte elő: a kisebb független tartományok, melyek saját igazgatás-formáikkal, jogaikkal és szabadságaikkal éltek, mind kitöröltettek az élők sorából és nagy, centralisált, despotikus birodalmak alakultak, a római Caesarokénak mintájára. És az új pogány szellem, melyet új világosságnak vélt és tart ma is a világ, lassan-lassan lehatott az udvarok és felsőbb osztályok

magas köréből a népnek is vastag rétegeibe, és csakhamar megérkeztek a logikai következmények is: a forradalmak, lázzadások és nemzeti, irtó háborúk, – aztán a kimerültséggel, bádjadtsággal az elnyomás, ezzel az erkölcsi elaljasodás, elvetemültség és ekkép, a szolgaságra teljesen megérettiséggel, az önkénynek határtalan uralma s végre, a hit oszlopainak a népek szívében megrozkadozásával, ... a népek vándorlása. – Vagy, azt vethetné talán valaki ellen: a túlnépesség úzi eme százezreket évenként messze túl a tengeren? De hiszen Európa még teljes pusztaságokkal, melyekre kevesebb veszéllyel juthatni el, mint a tengertúli vidékekre, s a melyektől a haza még sincs oly végtelen távolságban. De a kivándorlók nemcsak új- és boldogabb hont, hanem minél távolabbat az ősitől keresnek, melynek még emléke is sérti vagy megpirítja őket.

Kétségen kívül van, hogy a birodalmak mai pogány alapján és a keresztény bit meggyengülésével a civilisáltabb népek szívében, a társodalmak állandóságát remélni nem lehet.

Vagy a népek térnek meg újra, növe-

kedő nyomoraik végtelenségében, vagy új barbárok törnek Európára és serkentik új életre a haldokló kereszténységet.

Hál' Istennek! népünkben van még hit, mert íme, nem vándorol ki. És akár mekkora volt a haza szerencsétlensége, hon szerelme nem engedte soha e menedékhez folyamodni. Csak I. Ferdinánd korában (1563) fakadtak ki Magyarország Karai és Rendéi királyuktól elhagyottságukban azon kétségbeesett fenyegetésre, hogy majd nem lenne egyéb mit tenniök, mint őseik lakhelyére, Asia síkjaira visszatérni. Azonban a keresztény hit megőrizte minden vészek közt hő ragaszkodásukat szerencsétlen honjukhoz és Istennek kegyelme megint feléjük fordult.

Nevezetes az a történelmi tény, hogy a magyar nemzet mihelyt kereszténnyé lett, azonnal megszűnt hódítani és azóta igazságtalan háborút soha sem indított és legtöbbször a keresztény köztársaság jólléteért és Isten nagyobb dicsőségeért harczolt. Politikájában is mindig keresztény maradt. Azért, ámbár, az uralkodás pálczája a hatalom birtoka feletti belső visszavonások miatt, ketté törött is kezében, mégis megtartotta egyik darabját mind-

addig, míglén korunkban, az Európában teljes hatalomra vergődött pogány eszmék csábjainak egy pillanatig áldozatul esve, azt is kiszalasztá kezéből. De hogy keblében még elevenen él Üdvezítőnk iránti hite, bizonyítja azon derék és jámbor magaviselete, melyet azok bámulnak leginkább, a kik, kárára, az ellenkezőt óhajtják; kik kénytelenek megvallani, hogy a magyar nép megfogadta Urunk tanácsát, melyet a nehéz bajban szenvedőkhöz intézett: *V egy é t e k m a g a t o k r a a z é n j á r m o m a t é s t a n u l j a t o k t ő l e m , m e r t é n j á m b o r é s a l á z a t o s s z í v ű v a g y o k : e k k é p l e l k e t e k n y u g a l m á t m e g t a l á l a n d j á t o k ; m e r t a z é n j á r m o m k ö n n y ű é s a z é n t e r h e m n e m n e h é z . *)* Én legalább meg vagyok győződve, hogy azon türelem és vigasztalás nélkül, melyet csak a keresztény hitből lehet meríteni, pusztá philosophiával, azon sok szenvedések között, melyek hazánkra századok folytán nehezedtek, bizonyára sokak keblében ébredhetett s érhetett volna tetté a vágy, a mostani népek példájára, tengereken túl új hazát keresni.

*) Ev. Máté. 11. 29-

De mivel tudták, hogy a Gondviselés, magas céljai szerint és átláthatlan bölcseségénél fogva a jót roszt s a rosztat viszont jóra szokta fordítani: megnyugottak csapásaiban, meglévén győződve, hogy azok vagy javulásunkra vannak intézve, vagy egy jövődő jobblét által ki lesznek pótolva s annak elfogadására készítenek elő.

Én is tehát, a helyett, hogy idegen égaljak alá bujdosnám, s ezáltal kiszakasztva magamat hazám és nemzetem kebeléből, a nemzeti megsemmisülés kínos érzete által még gyarapítnám a szív gyötrő fájdalmait: inkább el-visszabújdosok a nemzet bölcsői felé s elkísérem őt a századok hosszú során át, nevekélésében és hanyatlásában, jó és balsorsában, egész a mai napig, vizsgálván: m i k v o l t a k okai annyi különféle viszontagságainak? és mi rendeltetése volt a világ történeteiben?

Ha ezen vizsgálatot némi sikerrel tehettem meg, a kegyes olvasó fáradsága meg lesz jutalmazva azon tanúságok által, melyeket belőle elvonand, s melyekből a nemzetünk jövődő sorsát borító homályba tán egy-egy világító sugár fog lövelleni.

Hihetőleg lesz ezen tanúságok közt nem-örvendetes is; de hazám és nemzetem iránti szeretetemnek nem engedhetem meg, hogy megvakítson az igazság iránt, mert csak ezáltal hiszem neki is jó szolgálatot tehetni. Mire Istentől kérem a segedelmet.

Megelégedéssel fogom a tollat letenni, ha sikemlendett ezen elmélkedéseknek megmutatni, hogy a gondviselés a m a g y a r nemzetől különös érdemeinek tekintetéből, nem vonta soha egészen vissza jobb kezét, különben már rég sírjában fekünnék, melynek szélére nem egyszer vezették őt eredeti bűnei, meg nemes szívűsége, rövidlátása és gondolatlansága, úgy, hogy mai napig is fenmaradása szinte csuda s így csak isteni kegyelemnek lehet műve.

II.

A TÖRTÉNETI ELŐADÁSNAK ÚJABB MÓDSZERE. – A RÉ-
GINEK ILLŐ MÉLTÁNYLÁSA. – A NÉPNEK HIVATÁSA. –
AZ ÚJ ISKOLA MAGYARORSZÁGON. – HORVÁTH ISTVÁN
EMLÉKE.

J e l s z ó : Tiszteljed atyádat és anyádat, a
mint megparancsolta tenéked a te Urad Istened,
hogy hosszú ideig élj és jól legyen dolgod e föl-
dön, melyet a te Urad Istened ad tenéked.
Isten V-dik parancsa.

Midőn régibb történetíróink mindig lelki-
ismeretesen igyekeztek előadni nemcsak a nem-
zet eredetéről való néphagyományt, hanem azt
a legrégebbi ősöknek idegen kútfőkből kipu-
hatolható történeteivel is szívesen egybekö-
tötték s különös buzgóságot fejtettek ki a nem-
zeti genealógiának minél magasabbra emlése-
ben: akkor az újabbak, vagy írói könnyelmű-
ségből, vagy tudós gögből, mellőzik e szürke
régiségeket s a magyarnemzetet, útban ta-
lálva a Kárpátok felé, egy ugrással hozzák be
új hónapba, alig vetve egy pillantást vissza az

elhagyott hazára s annak történetére, valamint az újonan szerzettnek közelebbi múltjára.

A könnyelműek hódolnak az új kor ízlésének, mely a leszármazási fákat nem kedveli; a gőgösök részint táplálják ezen ízlést, az ilyen családi régiségek iránt erőltetett megvetésük által, – részint nem tartják fáradságukra m éltónak előadásait a történelmi bizonyosság határain túl terjeszteni: – mintha lehetséges volna ezeket számtani pontossággal kiszabni és mintha adatott volna embernek a dolgok belső történetét, még a legújabb időkben is tökéletesen áthatni!

Ezen észrevétel egyébiránt csak egy pár legújabb történetírókat illeti, kikre a kor múló jároványa kisebb nagyobb mértékben elragadt. Tudósaink közül most is sokan ernyedetlen buzgalommal kutatnak a nemzet bölcsője körül, – és ha e munkanem is jutalmaz mindig sikerrel – mert a ki régi nyomok után indul, könnyen eltévedhet –, de haszontalanul távolról sem mondhatni. Mert ezek segítségével jutunk a nemzet kezdeteinek némi, bár töredékes ismeretéhez, mi nélkül a m a g y a r t úgy látjuk a Don megöl Európában teremni és azonnal egy nagy és sok századig állandó

birodalmat alkotni, mint a mesés Jupiter fejéből Minervát; mint kész, nemcsak vitéz és retenthetlen, hanem mint nagy, hatalmas, és pogáíysága daczára, az állodalmi organisationak bizonyos fokával bíró nép-családot. Márpedig az emberiség fejlődésének ez nem természete. Valamint kis forrásokból veszik eredetöket a nagy folyamok, melyek földünk tágmedreibe ömölve, tengereket alkotnak: úgy a legnagyobb nemzetek is egy ember- vagy patriar-chális családtól veszik származásukat.

A. nagy mindig kicsinyből fejlődik és tartós csak az, a mi lassan lesz. A felhőket áthasító villám is egy parányi ponttal kezdődik, de a mily gyorsan lett, oly gyorsan elmúlik: ellenben a halkkal induló meny dörgés rettenetesre nő és csak azután múlik el, miután megrázkódtatta az ég boltozatit.

A történeti előadásnak azon módszere tehát, mely a nemzetet bölcsőjénél keresi fel, kétségkívül természetesebb, mint a mely a már nagykorúvá lett és hatalommal fellépő hódító népet, első világraható cselekvényében mutatja bé. Ezt érezték kivétel nélkül minden történetíróink a legújabb időig, mihez járult még azon, minden nemesebb fajban feltalál-

ható előszeretettel, minél fogva leszármazását mindig valamely dicső elődtől hozza le. Ezért kezdték ők a magyarok történetének előadását, a nemzeti leszármazásnak Jáfét unokái-, Hun- és Magorban kutatása után, a hunok vagy inkább k u n o k bevándorlásával, kiknek nagy királyát, az erkölcsében gyökerig megromlott romai birodalom büntetésére Istentől küldött s azért magát méltán s mint egy felsőbb ihletéssel úgy nevezett, 'Isten istorá'-t, Attilát, tartotta a magyar néphagyomány az elszéledett és számos részint nomadizáló csoportok- és családokban élt magyar faj egyesítőjének.

Azon hajlandósága az újabb kornak, minél fogva ezen hagyományokat alig méltatja említésre, nemzeti hanyatlásnak kórjele, mi ellenében vigaszként tűnik fel történettudósaink búvárkodása az őseink legrégebbi viszonyosságait borító homály felderítésére. A jelesebb nemzetek ugyan is nem ok nélkül törekvesnek éltöket a múltban is egész a mesék szürkületéig kiterjeszteni: a világnak törvényt szabó romaiak Romulásnál sem állapodtak meg, midőn köztársaságuk virágzásának fénypontján egy Livius és Halicarnassi Dénes írták meg

hazájuk történeteit, hanem Aeneas által a trójai veszedelem gyönyörű hősregéjéhez kötötték származásukat, a görögök pedig egy Theseus-Minos-, Cecrops- és Codruson feljül az örökké csudálatos Egyptom, e meg Meroe rejtélyeibe sülyesztették el. – De csak egy tudta magát, teljes hitelességgel, egyenes vonalban az első pár emberhez kötni: – mert az Istennek kiválasztott népe volt. A zsidó nép nem ok nélkül, büszkélkedett ősi leszármazásával; mert csak ezen tudattal örözhetette meg egyszersmind az igaz isteni első kijelentést is. Nem ok nélkül tartotta a körülte vagy kebelében lakó népeket csak arra méltóknak, hogy neki fát és vizet hordjanak: mert roppant kiváltság volt neki hagyományozva – saját ágyékából adni királyt minden királyoknak és Megváltót minden népeknek! Hogy ezt, a ki pontban eljött a kijelölt időre, élnem ismerte, büntetésül, szétszóratott a világ egyik végétől a másik végéig, – minden népek közé'. És, e népek között is pihenést, lábának talpa nyugtot nem talált, mert az Úr közöttök neki rettegő szívet, habozó tekintetet és lelki keserőséget adott*), hogy mindenütt megismertes-

*) Mózes V. 28. 64. es.

sék. De el nem törölte a föld színéről, hogy élő tanúja legyen minden népek között az Evangelium igazságának mind addig, míg a keresztvíz által azok mind fel nem avattattak Istennek köztársaságába.

Ezt csak annak éreztetéséül hozam fel, hogy a Gondviselés még a legeltiportabb nemzeteket is fen tudja tartani, ha végzéseiben, azoknak valami szerepet az Ő dicsőítésére juttatni, határozta el; ellenben nyomtalanul törli el a leghatalmasabbakat is, ha azok céljainak nem előmozdítói, de hátráltatói.

Teljes joggal büszkék tehát azon nemzetek, melyek több másokat láttak fel- és letűnni a világ színpadán: mert azoknak Isten-től hivatásuk van, mely még beteljesedésre vár.

Még a családok büszkesége is régiségükkel – ha csak az ősök igazi méltóságával az élők gyáva törpesége kiáltó ellentétben nem áll – nem pusztá hiúság és magában megveendő dolog. Mert az igaz, hogy csak érdemes tett nemesíthet, – de fentartani a már meglevőt, sokszor nem kevésbé nehéz és csaknem magasabb erények gyakorlását teszi fel, mint új érdemeket szerezní – a mint ezt történeteink majd minden lapja bizonyítja –, és a

mint az új pogány politikusok ma is egyedül üdvezítő profétája Macchiavelli Miklós mondja: „a tartás egyedüli feladása a politika mesterségének”. Eleinknek nem úgy volt ám vérében ez axióma, mint kortársainknak: ők, ha eredeti bűnök, a gőg és irigység, mint örökké körülök ólálkodó Sátán, olykor olykor mély politikai bölcseségükön és keresztényi indulatukon erőt nem vesz és a veszély tömkelegébe nem csábítja, nem teszik kockára a hazát egy politikai komédia, egy idegen, üres formula kedvéért!

Ámde nemcsak a mostaniak oktalansága, hanem eleink bölcsesége mellett is többször elveszett már a magyar nemzet – és még is mindig élt! Sőt még el sem szóratott, mint a zsidó. Midőn a Magog, Mesekh és Tubal népeivel, Kánaánunkat ellepé, nem vala e alkalma e nemzetnek emlékezni a méltán haragos Isten szavaira: „Mondék, hol vannak? Megszünetem az embereknél az ő emiékeztöket, De az ellenségek haragjaért elhalásztam: hogy talán ne kevélykednének az ő ellenségi, és mondanák: A mi hatalmas kezünk, és nem az Úr cselekedte mindezeket. Tanács és okosság nélkül való nemzetség. Vajha eszesek

volnának, és értenének, és az utolsókról gondolkodnának”.)*)

Nincs e jogunk az isteni Gondviselés újmutatását látnunk e csudálatos tüneményben, mely azt jelenti: szükségem van még te reád; – akarom hogy együtt maradj, hogy hivatásodnak megfelelhess!

Örök hálával tartozunk annak okáért hazánk azon derék fiainak, kik nemzetünk őskori viszontagságai felderítésére áldozták fel munkás életüket. Ezek között első helyen megközelíthetlen magasságban áll H o r v á t h Istvánunk, kinek, mély tiszteletem adójául, lehetetlen, hogy e helyen egy kis emléket ne emeljek.

E dicső férfiút életében a közvélemény ki-nevette és ma is azt hiszi róla a nagy közönség, hogy egy ábrándos táblabíró volt, ki Ádámot is magyar emberré okoskodta s az egész világon mindenütt magyart látott.

Hogy a közönség nem saját belátás után ítelt, hanem el csábítatott, annak magam is élő tanúja vagyok. Mert én is teljesen osztoztam

*) Mózes V. 31, 26-9.

e balítéletben egészen, úgy szólván, a tegnapi napig, midőn a vágy – nemzetünk östörtöneiből valami tanúságot meríteni – a 'Rajzol a tok'at és a Jász nemzetről írt értekezését dicső Horváthunknak juttatá kezembe. Mindjárt, egy pillantással, beláttam az ő népszerűtlenné-levésének egész belső történetét.

H o r v á t h testestől lelkestől magyar ember volt. Mint író nem tartozott azon, két évtizeddel ezelőtt támadott, fiatal csapathoz, mely át meg átjárva a múlt század végén Galliában kitört szélvészből eredett s hozzánk csak most jutott nyugoti szellemtől, minden eddigit, mint avas régiséget és középkori obscuritást távol eldoba magától, el, még azon classikus irodalmat is, miből eme – nálunk új – szellem szíva táplálékát, és a báméshkodó ifjú nemzedéknek káprázó szemei előtt egy boldogabb kor, egy nemzeti nagyság és dicsőség ködképeit kezdé lebegtetni, melyeket a jövő titokteljes fátyola fedvén, annál ellenállhatlanabban vonzák magukhoz annak forró képzelődését.

Ezen új magyar iskola előtt semmi sem vala szent, a mi a régiségnek csak színét is viselte magán s a mi már ennél fogva is tiszte-

létre lett volna érdemes. Emlékezzünk csak, hányszor gúnyoltatott ki minden régi nemzeti szokásunk, törvényünk, vagy intézetünk, csak azért mert régi; hányszor hirdettetett nemcsak könyvek, hanem minden kézen forgó hírlapok által is ama keresztény-ellenes igazán pogány tan: az öregség – más tekintetben régiség – magában még nem érdemel tiszteletet, – és hányszor nem láttuk ily tanok következtében ifjúságunkat közteremeinkben az atyák ellen víni dühös pártharczot; hányszor muttattatott meg ellenmondhatlanul, hogy az „Extra Hungariam” honfentartó régi hite merő babona és csalódás – boldogságot csak a külföldön lehet találnunk; hányszor nem olvasók, hogy a magyarnak régi szabadsága csak igazságtalan kiváltság, mit a nemzet minél hamarabb leráz magáról, annál nagyobb dicséretre lesz méltó; – nem kelle-e tapasztalunk, hogy még Istennek neve is, melyet régi szokás szerint nagy kezdő betűvel íránk, kicsi betűre degradáltaték !?

Utoljára még azt is bebizonyíták, hogy Magyarország a legkoldusabb népet táplálja a világon. S mind ezt elhivé a zaj miatt megkábult közértelem! A nemzet elidegenedék

őseitől; sőt magát is kezdé szégyenleni; Verbóczie és Corpus juris-a borzadásának leve tárgyává, s mintegy vágyva magát kicsérelni: idegen földön keresgéle hazájának új törvényeket és társadalmi intézeteket; életbölcseiséget és politikai belátást pedig, ahelyett hogy a haza történeteinek tárházából – minél bővebbet, csak Katonától fel Béla király „Névtelen jegyzője”-ig is, nem képes felmutatni egy élő nemzet is – igyekezik vala meríteni, azon saturnaliákban kerese, melyekkel, ámúlt század végén rablánczait széttört franczia Spartacus, új rabszíjat fűze a régieknek sebhelyeit még nyilván viselő lábaira. Ezen forradalmi saturnaliák kábító rajzai elboríták egész Európát s az új iskola segedelmével nálunk is ezek lőnek a politikai bölcsesség kézikönyveivé. Könnyű képzelni, minő helye lehetett Horváthunknak egy ily mérsékletű szellemi légkörben. Mindemellett is nem kétlem, hogy teljes elismerésre talál a fiatal közvélemény előtt is, ha roppant tudományának sugarai annak körébe behathatnak. De az idő a komoly tudományoknak nem volt kedvező s mivel ezeknek fényében sok celebritása az iskolának vajmi árny-könnyűségűnek jelent vol-

na meg, nem mulasztott az el semmit, hogy a már hatalmába kerített fejlődő véleményt iránta figyelmetlenné, vagy közönyössé, vagy, a gúny segélyével, éppen szánakozóvá tegye. Ez annyira sikerült is, hogy ma is tíz ember közül kilencz, ha Horváth Istvánt említjük előtte, rögtön kész Ítéletével: hisz' az eszelős volt!

Azonban egyis ezen gyors pálczatörők közül munkáit nem olvasta; és mikor azt teszi, akkor szégyennel fogja hirtelenkedését megvallani.

Annyi történelmi tudományt és annyi buvárlati eredményt ugyan is, oly kevés lapra lerakva, nehezen fogott a legolvasottabb is találni. De mit érne az ismereteknek egész özöne, ha azokon egy fensőbb, rendező eszme nem lebegne; ha azok egy magasabb, dicső cél felé irányozva nem lennének? – ,Durva emésztetlen halma z, ' mely alatt a lélek kifárad és legörbed, a helyett, hogy fölemelkedve megújulást és erősödést találna.

Ámde Horváthunkban nem hiányzott sem a fensőbb rendező eszme, sem a magasabb, dicső cél. Nemzete dicsőségének új emlékeket emelni, leghomályosabb ősrégiségeinek föl-

derítése által, – e volt a legközelebbi gondolat, mely fáradozásiban lelkesítette. De a magasabb és dicső cél, melyben mint központban sugárzottak össze munkálkodásinak minden eredményei, egyenesen Istennek volt dicsőítése, azon nyomoknak történelmi kimutatása által, melyeket a Gondviselés az emberi nemzet elszélesztésével e földön követett. A ki e nagy feladást megoldotta, bizonyára magas polcot foglaland el a halandók sorában, mert az Mózes teremtési történetének adta folytatását. Igaz, hogy azt a bizonyosságot, mely Mózesnél szembeötlő, senki másnál nem fogjuk találni, de követelni senkinek sem is jutand eszébe, mert Mózes által Isten szólt, midőn, a közönséges ember csak véges elméjére van hagyva. Hogy senki a valót úgy meg nem közelítette mint Horváth Istvánunk, kénytelen megvallani minden, ki a hasonló próbákkal némileg ismeretes és a magyar tudós ellen elfogulva nincs. Ő ugyan, azon töredékeiben, melyeket bírunk, csak nemzetünk eredetéről értekezik; de azonkívül, hogy a többiekét is felvilágosítani nyilván ígéri, világos, miként tömördek kutatásaiban őseink nyomai után, figyelmét más nemzetekéi sem

kerülhették el, melyek folyvást és önkény tészen szemébe ötlöttek. Ha a csak ezekben szét-szórt adatok nyomán valaki illó készültséggel dologhoz fogna, bizonyára gazdag jutalom koszorúzná faradságát. De ezen munkát csak magyar tehetné, valamint csak mint magyar tehetné Horváth István is azt, mit néhány füzetének gazdag tartalmában adott. Külföldi tudósok, kik sem a magyar nemzetet, mióta európai fényes állásáról lehanyatlott, sem a magyar nyelvet, mint sem kereskedés' sem diplomacia közlönyét, sem – fiatalsága miatt – valami gazdag irodalom tárházát, különös figyelmökre nem szokták méltatni, soha sem fognak csak egy tekintetre is méltó eredményt e terén felmutatni. A magyar nyelv természetének mély és alapos ismerete nélkül ugyan is minden vizsgálódás az ezelőtt ezer és egynéhány száz évvel s azelőtt ismét annyival feltűnt népvándorlási tünemények közül,hiu törekvés,*) oly szántás-vetés, mely legfeljebb csak konkolyt teremhetend. Mert mind a fennmaradt forrásokból, mind a néphagyomá-

*) Már Thunmann, a múlt századnak egy tudós történet-búvára kijelentette, hogy a Skythák történeteit csak magyar írhatja meg.

nyokból kitűnik, hogy ama költözködésnek indult népek többnyire magyar nyelvűek voltak, azért ennek teljes és tökéletes birtoka nélkül a gyéren szétszórt adatokat megérteni, nem, annál kevésbé lehet igazán megmagyarázni. Innen van, hogy a külföld kivált újabkori tudósainál, a régiség történeteiben feltűnt és megint lehanyatlott nemzetek, sohasem tudni: honnan jöttek, hová mentek, csak mint bolygó csillag villannak fel és le, – a mi mind a tapasztalással merőben ellenkezik, mind egy kimeríthet len kegyelmű Isten fogalmával össze nem egyeztethető.

Azonban én azon biztos reményben élek, hogy Horváth Istvánunk a nyomdokába lépő tudósnak nem sok tennivalót hagyott, mert köztudomás szerint, hagyományában roppant kézirat - halom hever, mind e tárgyra tartozó, mely tán csak a rendező kézre és kiadóra vár.

Midőn Horváth Istvánban a valódi érdemet méltányoljuk, nem akarunk igazságtalanok lenni elődjei iránt e pályán. Ugyanis, hazai történetíróinkat, kik e tárgyat tüzetesen nem tanulmányozták, nem is említve, már 1693-ban Otrókocsi F. Ferencz, Origi-

nes Hungaricae'-jában, később egy század múlva Pázmány Samu 'Schediasmata'-jában és Berghs z á s z y Pál anyanyelvünknek a keletiekkel összehasonlításában, megtörték az utat, – s kivált a két első nagy philologiai és történelmi tudománnyal sok kérdést megérintett, ha megoldásában nemis volt mindenkor szencsés.

Horváthunknak volt fentartva a dicsőség, nemzetünk első bölcsőinek kételyei felett oly roppant világot terjeszteni el, hogy sokakat éppen e szokatlan fény sértene leginkább s mivel gyarló ember létére, hibáktól ő sem maradhatott ment, ellenségei azokon kapva kaptak és az úgyis egészen más irányt vett közértelem elcsábítására igen könnyű szerrel használhatták fel. – Pedig ezen hibák ')) oly

*) Mint p. o. a székely nemzet közép osztályának, mely a háborúban lóháton szolgált s azért a lustrákban lófej énként vétetett számba (lófeő-lófew =lófő, később lófejű) nevéből adott tévedt értelmezés (lófejő=hippomolgus sat.) és arra épített egész magyar nép-ágazat. – Ugyazint Kézai egy helyének félreértése, hol ez azt állítván: a hunok csak annyit különböztek nyelvben a magyaroktól, mint a szászok a thuringiaktól –

szembetűnők és a dolog lényegére oly kevésbé tartozók, hogy a jóakarátú olvasó azokat annyival szívesebben kész elnézni, mivel első pillanatra látja, miként a hiba csak abból áll, hogy az egész régi világot felturkált bűvár, midőn halomra gyűjtött töredék-maradványai felett futó szemlét tartott, egyetkettőt közülök félreismert. A szíves olvasó úgy képzelje Horváthunk munkáit, mint egy merész geológusét, ki a hegyek tetejétől le a völgyek fenekéig s onnan bé a föld gyomrába annak minden rétegeit, minden hozzájárulható vidékeken kikutatja, minden nemű és fajú valaha élt lények kövült és töredék- vagy ép maradványait öszszehordja s azokból egész lényvázakat rak össze. A különbség csak az, mi az anyagi és szellemi világ között: ott mindent számtani formák alá lehet hozni, itt semmit sem s azért annál nehezebb a bizonyosságot helyreállítani. Előadása meg Horváthunknak olyan, mint a legképzelődsűsabb hőskölte-mény, melyben az olvasó a legérdekesebb

Horváth úgy magyarázta, hogy a mily különbség volt a kun vagy hun és magyar nyelv között, annyi volt ez és a szász meg thüringiai között.

meglepetésekről még nagyobb szerűekre vezettetik, úgy hogy bámul, csudálkozik, nem akar hinni – de ellentmondani nem tud.

Cuvier Györgyöt, ki a földbúvárságban valóban szép dolgokat tanított a világnak, ez nemcsak, hogy életében fényel és méltóságokkal halmozta, hanem emlékét szobrokkal is örökítette. Horváthunkat, ki az emberiség történetében nem kisebb bűvár – a mi ki fog tűnni hamarabb vagy később, ha csak a magyar nemzet ezennel már sírjába nem szállott – mint Cuvier a föld történetében, nem is ismeri a világ, hazája csak alig – és már majd elfelejté.

Ezért legyen általam, egy hő tisztelője által, emlékének szentelve e néhány sor!

III.

A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETI HIVATÁSA.

III.

A MAGYAR NEMZET TÖRTÉNETI HIVATÁSA,

Az idők, úgy gondolom, bekövetkeztek; mikor a jónak bár néhány magvait is keblében megőrzött ember önkénytesen magába száll s ama kérdés felett kezd töprenkedni: valljon miért van ő e világon? A kérdés ugyan meg volt oldva ezelőtt már tizenkilenczedfél századdal s némi homályos és tévelygős öntudatával azelőtt is birt az emberiség, Istennek szolgálói pedig ma is hirdetik az Ő templomaiban: s mégis a népek míveltebb osztályai s már-már a míveletlenebbek is úgy élnek, mint azelőtt, mikor íratott: „k ü z d é s az ember élete e földön és napjai, mint a nap-szám osnak napjai, ¹⁾” – és, mindnyájan meghalunk és kiöntetünk, mint földre a víz, mely többé vissza nem

¹⁾ Jób. 7. i.

jő. ¹⁾ Híven festi ez állapotot Sirágh ²⁾:
 „Sok nyomorúság jutott minden embereknek.
 Nehéz járom fekszik Ádám gyermekein azon
 naptól fogva, melyen anyjok méhéből kijöt-
 tek, azon napig, melyen a földbe, mely mind-
 nyájunk közös anyja, temettetnek. Gondola-
 taik és szívöknek aggodalmai a jövő és a
 halál napja körül forognak. Éppen úgy annál,
 ki pompás trónon ül, mint annál, ki porig meg
 van alázva; úgy annál, ki égszínű ruhában
 jár és koronát visel, mint annál kit durva
 vászon fedez. Düh, féltékenység, nyugtalan-
 ság, állhatatlanság, halálfélelem, tartós harag
 és viszály izgatják és éjjeli nyugalom idején
 álmák zavarják meg gondolatit. Nyugalma ke-
 vés, vagy semmi nincs: és alvása olyan, mint
 a gondnak nappala. Képzelődesinek látványi-
 tól elrémül, mint a ki nappal a csatából meg-
 szaladt. S aztán ha felkél s magát biztosságban
 látja, csudálkozik alaptalan félelmein. Így van
 ez minden testivel az embertől a baromig,
 de a bűnöst kétszeresen sújtja.’ Az akkor és
 most közt a különbség csak az, hogy most
 bizony még a halálra sem igen gondolnak az

¹⁾ II. kir. 14. 14.

²⁾ 40. 1-8.

emberek, annál kevésbé s veszik szívökre, a mi írva van: Boldog a ki kísértésbe esett: mert ha a próbát kiállotta, övé lesz az örök élet koronája, melyet az Úr ígért azoknak a kik Őt szeretik,; ¹⁾ ott veendi el kiki műveinek jutalmát', ²⁾ hol a bűnnek bére halál: az Istennek kegye pedig örök élet Krisztus Urunkban.' ³⁾

Ezen igékben van letéve az embernek általános és magasztos hivatása e földön. A ki ezekben meg nem nyugszik és véges értelmének gyenge világánál keresi az ember rendeltetésének titkát, az a materialismus posványába süllyed, melyben most Europa népessége szánandólag bemocskolva fetreng, alig megismernetőleg rajta azon képet, melyre Isten teremtette volt.

Azon reményben mondám itt el ezeket, mik szívemen fekvének, hogy, a magába szállás e korszakában, talán vagy egy rokon-

¹⁾ Jak: 1, 12.

²⁾ Sz. Pál: I. Kor. 3, 8.

³⁾ Sz. Pál: Róma. 6, 23.

kebelben viszhangra fognak találni, – s mert éreztetni akarám, hogy a vallás olyan dolog, mely ne csak a papnak legyen mindennap kenyere, hanem minden felvilágosult kereszténynek is lelki kenyere, mely meditatioinak legméltóbb tárgya.

A Kijelentésből tudván már, mi az embernek rendeltetése általában: saját tapasztalásunkból tudjuk azt, miből áll a társadalomban kinek kinek különösen hivatása. Minthogy ez majd annyiféle, mennyi a társasági helyzet, szorosabb meghatározásába ereszkedni célomon egészen kívül esik; csak mint tényt említem, hogy belőle azon következtetést vonjam: miszerint a nemzeteknek is meg van saját, különös hivatásuk. Mert ha mindenegy embernek meg van saját positiv hivatása, azon körben betöltendő, melybe őt a Gondviselés állította: mennyivel inkább ne volna egész nemzeteknek, melyek végtelenül tágasabb tért és szélesebb hatáskört foglalnak el? A kérdést elég feltenni, hogy a felelet a priori kész legyen reá. De a tapasztalás adja erre a legvilágosabb feleletet.

Ha valamely nemzetnek történeteit figyelemmel átolvastuk, azt fogtuk észlelni,

hogy életének nyilatkozásai, melyekkel vagy saját belső viszonyainak, vagy az idegenekének meghatározására gyakorolt hatást, homlokukon mind a külső megjelenés bizonyos hasonlatosságának, mind a belső indokok némi ugyanazonságának viselik bélyegét. Ez önként foly a nemzetek egyéniségéből, melyet a Teremtő nem ok nélkül adott a föld lakóinak, hanem kétségkívül azért, hogy az Ő magas céljait csak a különféle népek különböző sajátságainak közremunkálása által érheti el az emberi nemzet által. Bátran szabad tehát azon kételkednünk; valljon istenes dolgot óhajt e az, a ki a népek egygyé olvadását óhajtja, és valljon nem istentelenséget cselekszik e az, ki a nemzetiségek eltörlésén teljes erejéből munkálkodik? Való, hogy az idők folytában szűntek meg nemzetiségek, részint másokba olvadás, részint kiirtás által. Ezek vagy betöltötték különös hivatásukat, vagy egyedül magukra annak többé meg nem fellevélvén, hatalmasabb elemekkel kellett erejüket egyesíteni; vagy a Gondviselés céljainak egyenesen ellene fordultak, miért rajtok az ítélet végrehajtatott. De azon nemzet, mely Istentől kiszabott rendeltetésének emberül

megfelelt, nem halt meg, ha szintén sokszor a sír szélén állott is, – és élni fog, ha mindjárt halottnak tetszik is.

Sokszor megváltoztatják a népek szerepüket, a mint a Gondviselés céljai hozzák magukkal; de a nemzetiség régi jellemét, még akkor sem vesztik el, ha abban az új hivatáshoz kellő erőnek és tehetségeknek elemei feltehetőek. Ezek sorába tartozik nemzetünk, melynek hivatásáról értekezni akarok. Nem hiszem, hogy a zsidó nemzetet, a választott népet kivéve, volna a magyaron kívül más, melynek történeteiben az isteni küldetés, az egyenes összeköttetés az Ő magas céljai val, oly kitűnő vonásokkal volna feljegyezve. A magyar faj mindenütt úgy jelenik meg a történetekben, mint Istennek harczosa, kinek fegyverét majd hűtlenné lett gyermekei büntetésére, majd ellenségei lesújtására intézte. Mielőtt a hívek egyesületébe belépett volna, ostor volt, melyet a Mindenható céljaihoz képest rettentésül forgatott kezében; azután az Ő földi országának bajnoka és legerősebb határszéli bástyája. Nagyot kellett volna vétkezni a magyar nemzetnek, hogy büntetésül, emez érdemeinek tekintetbe

vétele nélkül, Isten az ő szerepének e földön lejárását határozta volna el magában!

De a miket állíték tényekkel kell megbizonyítanom, melyeket a történetek beszélnék.

MÁSODIK KÖNYV.

A MAGYAR NÉP KÁNAÁNBAN.

I.

A PÁTRIÁRKÁK KORA.

Hála azon nemes buzgalomnak, mellyel hazánk számos régi és újabbkori tudósai, valódi és maradandó díszei nemzetünknek, őstörténeteinket kutatták és folyvást rajta vannak, hogy azokat tisztába hozzák, ma már a magyar történetíró nem kénytelen felsóhajtani azon áthathatatlan homály miatt, mely nemzetének történeteit Árpád dicső ősökénél elborítja. És ámbár a hajdankornak keveset író szokásánál vagy az időknek sok viszontagságainál fogva, részletes és eredeti évkönyvei őseinknek reánk nem maradtak is, még is elég emlékeket találunk idegeneknél, melyekből fajunk emelkedéseinek és hanyatlásainak összefüggő történetét igen kevés- s majd talán minden hézag nélkül fogja megírhatni

egy második Horváth István, ha t. i. az ő hagyományai közt az már fel nem található.

Ezen bűvárkodások napfény - világossá tették, hogy fájunk, külön nemzetiségének mindazon főbb jellemvonásaival, melyekkel ma kitűnik, nem ezelőtt mintegy ezer évvel támadott, mikor Europa határain megjelent, hanem több évezredek előtt nemcsak létezett, de virágzott; a világ nagy eseményeinek nemcsak tanúja volt, hanem, messze kiterjedése és hatalmánál fogva, azokra döntő befolyást is gyakorlott. Es, a mi példátlan, ősi anyanyelvét első származása óta, lényeges változás nélkül, híven megőrizte. Lehetetlen, hogy ebben is a Teremtő különös gondoskodásának nemzetünk iránt egy világos jelét háládatos szívvel el ne ismerjük. Hány népe van Európának, de sőt a világnak is, mely nem hogy beszélne, de csak ismerné is őseinek nyelvét? Ez többnyire újabb uralkodó fajok nyelvének adott helyett, vagy úgy összeolvadt azokéval, hogy csak a nyelvbűvárok tudják benne megkülönböztetni az ősit s megmagyarázni a netalán felmaradt emlékeket, miket a nép többé nem ért. És e régibb kihalt vagy elfelejtett nyelvemlékei is, kivált az európai emberiség-

nek, oly távol vannak az emberi nem első bölcsője nyelvétől, hogy annak legrégibb történetei felvilágosítására nem szolgálhatnak. Ellenben nemzetünk gazdag, erőteljes gyönyörű élő nyelve régibb a mi világrészünk minden nyelveinél és az emlékekben fennmaradt holt nyelvek legősibbjeivel egykorú s vannak jelek, melyek azon véleményre vezetnek, hogy legközelebb járt az emberi nem beszédéhez, mielőtt Babelnél megzavarodott volna. Csak élő és virágzó édes anyanyelvünk segélyével lehet egykor az Egyiptom évezredes omladékai között feltalált papír-tekercsek hy eroglypháit egészen megérteni; és a legrégibb könyvnek, melyben a teremtés hiteles története van megírva, némely homályos helyeit csak magyar nyelvünk fejtí meg. Istennek a szent írásban előforduló neveit csak magyarnak sikerült ősnelvünkből ellenmondhatlan világossággal leszármaztatni; a zsidóból nem lehet, mert az sem az „Élohim” sem a „Jehova” gyökével és származékival nem bír. A magyar ellenben mind kettővel folyvást és nagy kiterjedésben él. Az elsőt a zsidók nem csak saját, hanem a pogányok istenei s átvive, minden nagy, erős és hatalmas megnevezésére

is használták, első esetben a többes ,im' raggal, az utolsóban a nélkül. Próbáljuk csak leírni a szót magyar jegyekkel, úgy mint a zsidók: élhim, – a többes ,im' rag nélkül ,élh' marad fen, miből ha a pathetikus h-t elhagyjuk, mint ki sem mondhatót, minden magyarázat nélkül látjuk, honnan vette a zsidó e nevét a minden élet kútfejének. Ez annyira igaz, hogy maga az írás is több helyt ily magyarázatát adja a névnek és sokszor a csupa ,E1' szót is használja, az összetételekben pedig mindenütt Ő. Isten másik nevével sincs különben. írjuk ezt is le magyarul: ,Jhoh' s próbáljuk kimondani – – mi jó ki belőle? Jól²⁾ De ugyan mely népnek volt inkább oka Istent különösen j ó nak nevezni, mint a zsidónak, melyet Ő közvetlen belé elegyedésével szabadított ki a rabszolgaság házából s,adott neki földet, melyet nem ő szántott városokat,

¹⁾ L. Migne: Dict, sacré IV. K. 522 1.

²⁾ U. O. 742. Bővebben és igen érdekesen értekeznek e tárgyról Szabó István a Religio 1851. 68-dik számának egy függelékében és utána jeles tudósunk K á l l a y az új magyar Múzeum 1852-áprilisi füzetében az ,elme' szó származtatásában.

melyeket nem ő épített, kutakat, melyeket nem ő ásott, szőlőhegyeket és olajkerteket melyeket nem ő ültetett vala’.

Hogy Isten ezen nevezetének kimondása nem a közönséges ‚Jehova’, hanem inkább a mi egyszerű ‚Jó’-nk, onnan gyaníthatjuk, hogy e szót a köznépnek soha sem volt szabad száján kiejteni s a főpapnak is évenként csak egyszer a szentélyben. E kiejtés tehát ennek titka volt s ahoz bizonyos erő köttetett, de a babyloni fogság után elveszett s azóta nem tudatik. Üdvezítőnkről gyanították a hitetlen zsidók, hogy Ő a Jehova igazi kiejtését feltalálta s az általa véghezvitt csudákat e szó bűverejének tulajdonították. Hogy Istennek fia az Ő atyja magasztos nevének kiejtését tudta, abban, természetesen, kételkednünk nem lehet. S valóban midőn valaki Jézushoz közeledvén így szólna hozzá: ‚Mester, te jó vagy, mond, mit tegyek, hogy az örök életet elnyerhessem’, Ő ekképp felelt: ‚miért nevezsz te engem jónak’. Jó csak egy van t. i. Isten? (Máté XIX. 16. 17.). – Egy harmadik elnevezése Istennek, A d o n a i’ többesben, ‚A d o n’ egyesben. Ezzel különösen a világ igazgatását intéző Urat, a jótékony gondviselést, a m i n d e n

jó adományok kútfejét akarták kifejezni. Ennek sincs meggyöke a zsidóban és a tudósok nem keveset török, és mind hiában, fejöket leszármaztatásában ¹⁾). Mi minden tudákosság nélkül, azt hisszük, eltaláltuk az igazat, midőn ezen szép szónak gyökét a magyar ad-, adó-ra utasítjuk. De mivel én nem tudósoknak, hanem csak olyan magamféle embereknek írok, könnyen akadáhatna egy olvasóm, kinek önkényű ötlenek fel a kérdés elméjében: ha a magyarok ez ősi neveit az igaz Istennek bírták, sőt a kiválasztott népnek is átadták, – mi az oka, hogy ők magok nem használják? Az kegyes olvasóm, hogy az emberi nem azon első kijelentéstől, mit Isten az első emberrel közölt, hamar elpártolván s a bálványimádás mindennemű fertelmeibe merülvén – a miért jött reá az özönvíz is – még az ősi hagyományokat is elfelejtette s a mint ide s tova vándorolt, változtatta helyeivel Isteneit is. Csak S e t h maradékinál maradt meg a hagyomány s ment át Noéval s ennek utódival Ábrahámra és az ő maradékira.

Mielőtt e tárgytól megválnék, még egy szó-

¹⁾ L. Migne Dict. s. IV. K. 519 lap.

nak származásáról kell említést tennem, mellyel a tudósok máig is hiába törik fejőket. Ez a zsidók nemzeti neve: *i b r i, h e b r i* vagy *e b r i m*, többesben. Némelyek, mint Afrikai Gyula s utána Eusebius, abar igétől származtatják, mely *transire-t* jelent tér- és időben: vagy onnan tehát, hogy az Eufraton át ment Kánaánba, vagy onnan, mint újabban, Augusti, hogy a zsidó, múltó nép; mások pedig, s e véleményben legtöbben vannak – köztök a tudós Gesenius is ¹⁾ – éber fő- vagy igehatározó szócskától, mely *túl-t* és *túlvaló* *vidéket* jelent, mint hogy az Eufraton túli földről jött volt Ábrahám. De ha az *eb er* szót szépen magyarul hangoztatva ejtjük ki, *ember* lesz belőle, mely szót a zsidó nép, Istennek több nevezeteivel együtt az emberi nem *éd en i* (éd-édes!) nyelvéből, a szent hagyománnyal együtt megőrzött és egyedül magának, mint a kiválasztás által minden mások felett kitüntetett embernek, elnevezésére használt.

II

Nemzetünk ugyan is, melynek ősapja, Noe második fiának Kámnak második fia,

¹⁾ Hebraeische Grammatik. 6-ik lapon.

Magyar¹⁾, első bölcsője pedig felső Egyiptom és a Nil felső vidékei voltak, hol egy ma is meg nem fejtett nemzeti szokás a föld hatalmasaival a pyramisokat és más bámulatos csudáit a világnak építtette, nem tűrhetvén e fáradhatlan csudaművészek nyomását, új hazát és szabadságot indult keresni s a földközi tenger barátságos partjain és számos szigetein mindkettőt feltalálta. Innen lassanként kiterjedett Kisázsiaiban, a Pontus (fekete tenger) környékén, a Kavkas (havas)²⁾ hegyek déli

¹⁾ I Mózes 10, 6. Mizraim áll a zsidó többes számban; az egyes számban M a z o r fordul elő az írás több helyein. Már pedig a, m a g y a r' vagy ,m a z s a r' szót – a mint a keletiek ma is szokták kiejteni nemzeti nevünket – ennél jobban, zsidó betűkkel le nem lehetett írni, hiányozván a nyelvben a g y és z s hang. Ez esetben voltak a görögök és latinok is, kik nem csak leírni de még kimondani sem tudván nevünket, majd mazar, mazor, magár, makar, maxer, madri, mogor, magor, mager, makrón, s még legalább tizennyi többé s kevésbé hasonló s különböző szóval jelelik, de érezvén, hogy egy is ezek közül hiven nem adja vissza az eredetit, általánosan Scythia és barbár névvel illetnek.

²⁾ Scythae Caucasum montem Groucasum id est,

vidékein, onnan tovább a Kaspi tenger déli, keleti, majd északi környékein s nyugot felé a Fekete tenger északi partjain, a Volga, Don mellékén és a Duna mentén bé Moesiában és Pannoniában. Ily szélesen, számos egymástól független törzsök- és családokban elterjedve, ezeknek mindannyi különböző neveik alatt jelennek meg az Íróknál, kik nyelvöket ritkán értvén, belőlök mindannyi külön fajú népet csináltak, a hány külön ország – vagy család-szerkezetben éltek. Legáltalánosabb neveik azonban Scythák és barbárok voltak a latin és görög íróknál, az elsővel vitéz, hadakozó és szabad népet, a másikkal olyat akarván mondani, melynek nyelvét nem értik. Mindezeknek különféle sorsát kikutatni és előbeszélni nekem itt nem czélom, mert e mező még a történetbúvároké, hanem csak abban akarom a Gondviselés ujját kimutatni, a mit ők a régiség aknáiból már napfényre hoztak.

„nive candidiuii’ appellavere. Plinius Hist. Nat. Lib. 6. cap. 19. Miből látszik, hogy nem G r o u - c a s u s-nak, hanem Havas-nak nevezték azt a Scythák, a mi eleink, akkor, úgy mint ma nevezik a magas bérczetet.

III.

Nemzetünk ezen számos családjainak egyike hajdan, mint ma is a Jász nép volt, a mint Horvát István bebizonyította, azon filisteusoknak, kikről szent könyveink annyiszor emlékeznek, egyik nemzetsége. Hogy a többi harcias népcsaládok is, melyek a téjjelmezzel folyó Kánaánt bírták, mielőtt Isten azt a zsidó népnek adta volna tulajdonul azért, hogy az ó szövetséget híven megtartsa, magyar fajunkhoz tartoztak, bizonyítja maga a Szentírás, midőn több helyein majd a kánaáni hét népséget nevezi filistiknek, majd ezeket kanaániaknak, – és midőn azok egyikét emori- vagy amorrhiknak nevezi, a mi zsidó nyelven j á s z o k a t jelent.

Derék jászaink e zsidóktól kapott nevöket, ¹⁾ több ezer éven keresztül, mostani ha-

¹⁾ P ' l e s e t h *), tulajdonképpen ,k i k ö l t ö z ö t t e k'; tulajdon neve egy tartománynak (Pales-tina), melyet a philisteusok – egy Egyiptomból eredő s Kánaánban megtelepedett nép – lak-nak.....P'listi = filistik (ez igétől: palas (szokatlan értelemben) s z é t o s z l a n i, mint a por, (közönségesebben) k i k ö l t ö z n i) ... Az

zajukban is megtartották s ezáltal történelmi ugyanazonságukat kétségkívülivé tették. Országgyűlési végzéseink és minden más okiratunk egész 1681-ig mindig fili st eu s-oknak nevezik a jász nemzetet, és több példa van rá, hogy a velők szomszédos kunokat Cananeus-oknak. Es ha valaki azt vetné ellen, hogy ezen elnevezés, itt magyar hazánkban, a középkor buzgó szelleméből származhatott, mely a későn és nehezen megtérő jászokat és kunokat a szentföld pogány ostromaival tette párhuzamba: ez ellenvetést talán lehetne mondani elmésnek, de minden tényleges alappal szükkölködőnek is egyszersmind; ellenben hogy

egyiptomi emlékeken „Poloste” néven jönnek elő. M i g l l e: Dictionnaire de philol. sacrée. T. IV. p. 955. A francia szótáríró azt a kérdést teszi e szónál: váljon nem ettől vették e nevéket? De mi magyaron tán inkább azt a kérdést tehetjük: e „poloste” nép-név nem inkább „p a l ó c z” e, mely szinte nemzetünk egyik családjának volt neve? Bátor vagyok több jeles történetbúvárunk ügyeimbe ajánlani.

*) Vagy F l e s e t h. P és F egy betűvel jelöltetik a zsidóban.

azt régibb honukból hozták magukkal, annak kétségtelen nyomai maradtak fen mind a romaiaknál, mind a görögöknél, kik a Kr. u. után csak hamar a Tisza és Duna közt megjelent jászokat 'kikoltozott'-eknek vagy 'pártos'oknak (metanastae) nevezik, az az, zsidóktól nyert nevéket görög-latinra fordították. Sőt a zsidó nép is, mely különös hivatásánál fogva került az idegent, nem tudta megóvni nyelvét legvitézebb ellenségének nevével: a 'jász' szó egyszer előfordul a szent könyvekben Izsaiásnál (XXXIII, 19), s értelme: erős, izmos, szilárd²⁾, s meg az a körülmény, hogy csak ezen egyszer jön elő, eléggé mutatja, hogy nem eredeti zsidó szó, hanem eszméjének per eminentiam kifejezésére használta, s a filistik egyik szokottabb magyar nevével vette az ihletett jós. Oly erősek és izmosok voltak e népek, hogy midőn a

²⁾ L. Migne idézett szót. 750 l. Zsidó fordításban, mint Sagittarius, a jász (íjjász-) név igen sokszor fordul elő a Szentírásban. Mind ezekről bővebben és rendkívül érdekesen szól nagy Horváth Istvánunk 'R a j z o l a t o k' és 'A j á s z o k' című értekezéseiben.

vándorlás második esztendejének végén Mózes az ígéret földére kémeket küldött annak kikutatása végett, ezek onnan óriás és vitéz népeknek hozták hírért, mire annyira megijedtek a zsidók, hogy Mózes nem vezethette be őket oda, ámbár a határokon állottak már, hanem még 38 évig keringett velők a pusztán, míg a szolgaságban gyávává lett faj kiveszett s a sivatagi pásztorkodó élet sanyarúságai s a kemény törvény szigorú fegyelme egy új, bátrabb és szabadságra méltóbb nemzedéket nem neveltek fel. S midőn a hosszú vándorlás végén ez új nemzedék újra Kánaán szélén áll, s Mózes előszámlálja neki az ott lakó hét népeket, melyek, nál a nagyobbak és erősebbek, csak az ő Istene különös részvételével jövődő harcaiban, Ki, emésztő tűzként fog előtte menni, hogy megalázza és eltörölje azokat', önt beléje bátorságot, mondván: „Ne rettenj meg ő tőlök: mert a te Urad Istened van te közötted, ama nagy és rettenetes Isten kit már a kiszabadulás óta annyiszor tapasztalt csudáiból imádni és rettegni tanult vala.

IV.

Mikor szállották meg e földet eleink? azt szorosan meghatározni nem lehet. Sesostris egyiptomi királyról, ki Ábrahám előtt párszázzal élhetett, jegyezték fel régi írók, hogy nem érvén be uraságával Egyiptom felett, ropant hadi sereget gyűjtött, s a hunok vagy kunok segélyével, mely nemzetet adakozásival magához csatolt, Ázsiának és Európának nagyobb részét meghódította és a népeket magának adózóivá tette. E kun Scytháknak pedig, kiket e szövetségükért a többiek 'pártos'-oknak neveztek, jutalmul Assyria tartományait a mai Kisázsianak, Szíriának, Mesopotamiának és Persiának több vidékeit – ajándékozta. A hadakozó nép ekképp Palestina szomszédságába jutván azt is hatalmába kéri-tette. Midőn Ábrahám őseinek hajlékát az 'Úr' földén, ¹⁾ a világnak 2023-dik évében, Kr. e.

¹⁾ Így nevezi Mózes azon tartományt felső Mesopotamiában a Tigris folyó mellett, hová Sesostris a pártos magyarokat telepítvén, csak tőlük eredhetett e bibliai név. E gyökből természetesen jó az Uraság- Urság- Urszág- Ország- később a pártosok dynastiájának 'Ország' neve.

2142 esztendővel, elhagyván, azon földre lépett, mellyet neki és maradékainak az Úr ígért, legelőbb S i k a m ²⁾) környékén állapotodott meg és emelt oltárt, aztán Lucza és Ajátli között feszítette ki sátorát, mely városokon már akkor kánaáni fejedelmek uralkodtak s a földet kánaáni és paraz³⁾) népek lakták. E vidékre jött vissza Abraham Egyiptomból is, hová az éhség kergette volt s miután nyájakban és cseledekben igen megsaporodott, testvérétől Lot-tói megválván, Orb a mellett Eskol és Aner

²⁾ A fordításokban Sikhem jön elő. Az eredetiben magánhangzók nélkül S km áll. A magyarázók e szónak váll jelentést adnak, azért, hogy a város egy része hegyre támaszkodik, a többi síkon terül el, (L. Rosenmüller; Bibi. Alterth. 2-dik k. II. Rész. 118 lap.) De a város magyar neve nem kíván semmi magyarázatot, s nem követ el erőszakot az értelmén, mint a ‚váll‘, melyre a magyarázat éppen nem illik.

³⁾ Az eredeti: p r z (peraz). A magyarázók síkföld lakóinak nevezik, kik a földet művelték és pásztorkodtak. E szó ma is él nálunk ősi jelentésében; p a r a s z t ma is annyit jelent magyarul, mint földművelő, sem többet sem kevesebbet.

jászoknak⁴⁾ földén telepedett meg, kikkel szövetségben élt. Ezeknek segélyével szalasztotta meg az öt keleti fejedelmet, kik a négyjordán-mellékiekre ütvéns, azokat meggyőzvéns, Lótót is, ki földjükön lakott, magukkal hurczolták volt fogságba. Abraham nem csak Lótót szabadította ki, hanem a rablott zsákmányt is visszafoglalta s kitűnő nagylelkűséggel visszaadta előbbi tulajdonosaiknak, levonva a hadi költséget és jász szövetségeseinek illetőségét. Útjában Salaim királya, kit az írás, *l g a z s á g k i r á l y á n a k'* (Melkhizedek) nevez s a ki a hadjáratban részt nem vett volt, jött elébe borral és kenyérrrel, ⁵⁾ s megáldá őt, a magas Istennek nevében, ki a mennyet és földet teremtette esőt az ellenség legyőzésére segíté,' mint annak papja. Ábrahám pedig tizedet ada neki mindenből, mintegy elismerve ez által ama felsőbbéget, melyet a későbbi idők magyaráztanak meg.

Hihetőleg ezen hadi esemény előtt történt,

⁴⁾ Emori = jászok.

⁵⁾ A magyarnak két kitűnő kísérője mindenféle sorsában.

midőn Ábrahám Egyiptomból visszatérne, hogy Kánaán déli határán a j á r a i ⁶⁾ filisti magyar fejedelemnek földén megállapodván, ezzel majd egy kis kellemetlen kalandja lett. Ő ugyanis, azon balvéleményben, hogy ezen nép és fejdelme istentelenek és őt szép Sárájáért megfogják ölni, feleségét nőtestvérének adta ki, és éppen e koholmány bonyolította hínárba. Mert Abimelek ⁷⁾ a fejedelem, éppen e körül-

¹⁾ G'rar egyik fővárosa a filistiknek. (Míg ne Dict, sacrée T. IV. p. 655. g'rar teszen: pé-régrination, hôtellerie, magyarul: járás-kezelés, vendéglő. Innen gondolom, hogy e város neve honi nyelven Jára lehetett. Ily nevű magyar helység ma is van Erdélyben.)

²⁾ Így nevezték a kánaáni népek fejdelmeit. A b i-melek zsidó nyelven annyit tesz, mint apa-király s ekép hihetőleg nem tulajdon név, hanem a zsidók által adott oly cím lehetett, mint a mai felséges úr, (vagy a régibb erdélyi Nagyságos fejdelem uram,) vagy a Per-siában ma is szokásas P a d i s a h = apa-király. – Ab a zsidó és syro-chaldeai nyelvekben apát jelentett, mint az ősmagyarban. A mai magyar a p-formában csak az ajakhang van felcserélve s hogy régebben nálunk is használtatott az előbbi bizonyítja Aba Samu királyunk és sok helysége.

menyben talált jogszerű indokot Sárát elvenni. De a való csakhamar kiderülvén, nemcsak érintetlenül adta őt vissza, hanem ezer darab ezüst pénzzel is megajándékozta, mivel ar-

geink neve. A fenebbi ,‘ közt idézett vélemény általában a tudósoké. En azt tartom, hogy e szót mint igen sok mást, a zsidók a Kánaán földén talált magyaroktól vették át, mert egy kis gondolkodás után könnyen beláthatni, hogy Abimelek kifejezésnek, mind két eleme ma is, kevés változással, élő szavunk. Ugyan is az abi (apapó- api) fenebb cl levén igazítva, lássuk a m e l e k e t. M e l e k *) (=meleg) vagy M o l o k, neve azon bálványnak, melyet érczből, ökör fejjel, emberi kinyújtott karokkal és alsótesttel készítettek, belől üres levén, meghevítve, mint a napnak képviselőjét tisztelték, engesztelő áldozatul pedig kis gyermekeket raktak izzó karjaiba. Azon keleti szokásnál fogva, melly onnan később nyugotra is elhatott, mi szerint Isten nevét és tulajdonait a királyokra, mint földi istenekre, átruházták, ők is Melek-nek nevezték fejedelmeiket. A k i r á l y nevet sokkal később mai hazájokban vették át a szláv népektől.

*) Írásmódja zsidóban Mik, melyet melek- vagy mólok-nak olvasni szabad. A két féle olvasás közt az írástudók azt a különbséget csinálták, hogy az utolsót a tulajdon, az elsőt pedig az átvitt képzet kifejezésére használták.

czára fátyolt vehessen s megemlékezzék, mily igazságosan bántak vele. Ábrahámot pedig marhákkal, juhokkal, szolgálkkal és szolgálókkal dúsan megajándékozva bocsátotta el. Sőt később megtetszvéen neki az Ábrahám istenfélő jámborsága, szövetségére is méltatta, melyet Ábrahám esküvel pecsételt meg, ígérvén általa, hogy sem neki, sem maradékinak, sem nemzetének ártani nem fog, hanem a mily kegyel vele bántak, ő is nem fog különben tenni a tartománnyal, melyben mint idegen lakozik. Azonban nem mulasztotta el az alkalmat egy kútnak és környékének tulajdonjogát hét báránnyal megszerezni, hová egy berket plántált és az Urnak tiszteletére oltárt emelt.

Oly szívességgel voltak a kánaáni magyar népek Ábrahám iránt, hogy midőn Sára 127 éves korában Arba *) városában meghalt és a bujdosónak nem lett volna ősi sírja, hová

*) A r b a n a k később a zsidók Hebron nevet adtak. Árba vagy Orba volt hajdan székely földön is, mert egy járását Háromszéknek ma is O r b a i s z é k n e k hívják. (Á r b a zsidóul lest jelent, mint Orba magyarul.)

kedves halottját temesse, mindenki ingyen ajánlotta családi sírját. De az előrenéző pátriárka megköszönte az ajánlatokat s nem fogadta el, hanem felszólította a város egyik lakosát, hogy kettős temető barlangját neki örök áron adná el, a miben ez jó drága pénzéit (400 ezüst zekelért = 200 pit) meg is egyeztet.

Mind ezen szívessége és vendégszeretete mellett is e föld lakosinak az idegen iránt, szorosán meghagyta ez házi gondviselőjének, nehogy az ő fiának Izsáknak e népből, hanem ősi hónából, vérrokonai közül, vegyen feleséget.

Izsákot is egyszer az éhség Egyiptomba kergette, de az Úr megállította őt a járai fejdelem Abimeleknél, hol ő is Rebekkája végett ugyanazon ravaszsággal élt, mint atyja, de a fejdelemtől pironogatást kapott érette. Itt úgy meglépesedett Izsák, hogy a filistik irigyleni kezdtek s a fejdelem, hogy a czivakodásoknak véget vessen, megparancsolta neki odább költözni. Izsák azonban csak a szomszéd völgybe ment, hol atyjának beomlott kutjai ²⁾ vol-

²⁾ A kutak Palestinában legtöbb kincsei voltak a földmivelő és pásztorkodó lakosoknak és legkitűnőbb jelei a birtoki jognak. Ez az égalj forrása-

tak. Itt sokáig lakott s végre ő is oly szövetség-re lépett a hely fejedelmével mint atyja; idősebbik fia pedig Esau két filistinőt vett feleségül, a min szülői nagyon megszorodtak. Hihetőleg ezért is volt a vén Izsák oly kész a ravasz Jákob csalását elnézni, midőn ez a tál lencsével megvevén az éhes vadász Esautól első szülöttségi jogát, ennek szőrös „bőrében mutatta be magát a világtalan agg apának, hogy az első szülöttet illető áldást tőle elfogadja – és hangjáról megismertetett.

A félénk és diplomatikus Jákob megijedvén a gondolatlan de harcias Esau haragjától, ki ellene boszút forralt, örökségéből kiforgatása miatt, túl az Eufraton, Labanhoz futott. „Itt újabb melegítő jeleit adta már előbb bebizonyított diplomatikai ügyességének a juhokkal való nyereszkedésben, – és szorgalmának, miáltal nem csak rokonának jó indulatát s leányait

ga – és a folyók csaknem teljes hiányából, könnyen megérthető. Formájokra nézve e kutak nem hasonlítottak a mieinkhez, hanem inkább gabnavermeinkhez, melyekben esős időben a víz összegyűlt s mindig beborítva levén, hívesen tartották meg a gyűjtéket.

nőül nyerte meg, hanem tetemesen meg is gazdagodott. Ez irigységet gerjesztett sógoraiban s a félénk Jákob megint odább állott, mikor senki észre nem vette, – de nem üres kézzel, mert nem csak minden szerzeményét, hanem ipának ezüst és arany bálványképeit is magával vitte szép neje, Rákhel. Útjában, az Ábrahám ősenek ígért föld felé, bátyjával Esauval találkozott, ki előtt hétszer hajtotta meg magát a földig, mielőtt közelébe ért volna 5 urának nevezte és egészen fejdelemnek illő tiszteletet adott nekie. Ezek, meg bőséges ajándékai által annyira meglágyította a harczfak szívét, hogy régi sérelmét egészen elfelejtette és védelmül útítársa kívánt lenni. De Jákob különös hivatását követve, megköszönte és egy diplomatikus ürüggyel visszautasította magától az ajánlatot és a maga útján menve, a silt a m i a k földén S ó l y o m városa ³⁾ közelében

¹⁾ Az írásban Salaim áll, melyet Horváth István S ó l y o m n a k olvas, mely név több helyeinken máig is fenmaradt. Szent Jeromos, ki a szent könyveket latin nyelvre fordította s e végett életének nagy részét a szent földön töltötte, az V. században a régi Salaim romjai helyén egy S a-

állapodott meg, hol egy darab földet a jászoktól száz bárányon ⁴⁾ megvásárolván, azon von-ta ki sátrát és emelt egy oltárt, mely felett Izrael erős Istenéhez fohászkodhasson.

Itt történt, hogy Jákobnak Dina nevű leányát a jász fejedelem fia megpillantván, megszerette és megejtette. De oly forró volt hozzá vonzalma, hogy atyjától engedelmet kérne a lányt nőül venni. E sem levén idegen a házasságtól, az atya ajánlatot teve a nőtestvéreinek, hogy kölcsönösen vennék el egymásnak leányait, maradnának az ő földén s lennének egy néppé. De Jákob fiai bosszúsággal telve a testvérükön elkövetett gyalázat miatt, nagy ravaszul azt felelték: hogy ők csak környül-metélt férfiúnak adhatják testvérüket, – s ha minden férfiúval ugyan azt teszik, úgy nem csak a leányt adják, hanem ők is közülök nőszülnek s ekképp velők egy néppé lesznek. A

l u m i a s nevű falut talált, hol Melkhizedek pa-lotájának romjait még mutatta a nép. Salumias vagy inkább S a l y m i a s éppen oly közel áll S ó l y m o s h o z, mint S a l a i m S ó l y o m h o z.

⁴⁾ A Vulgáta bárány czímerű s mai becslés szerint 2 pft értékű pénznek veszi.

jó szívű de tüzes vérű és gondolatlan sikamiak azonnal ráállottak az alkura s mind környülmételtették magukat. De harmadnapon, mikor a fájdalom legnagyobb szokott lenni, Jákob fiai kardot ragadtak s a betegeket mind egy-lábig leöldösték, marháikat pedig és minden vagyonukat elrabolták. A gondos Jákob pedig őszintén sajnálván e vadságot s különösen fél-vén, hogy a vidék magyar népessége egyetért és őt mindenestől kiirtja, ismét felszedte a sátorfát és kevéssel alább délfelé *Lucza*⁵⁾ mellett rakta le. Az írás szerint Istennek oly félelme szállotta meg a körüllevő városokat, hogy a bujdosókat üldözni nem merték. Hoz-zájárult, hihetőleg az egyetértés hiánya is,

⁵⁾ Esautól féltében Mesopotamiába futva, itt álla-podott volt meg Jákob egy éjjre. Almában egy égit nyúló lajtorját látott, melyen angyalok jár-káltak fél s alá, tetején pedig Isten maga állott, ki a földet, melyen nyugodt, neki és magvának ígére, melyet úgy megsokasítand, mint a földnek pora s b e n n e a f ö l d m i n d e n n é p e i t m e g áldja *); egyszersmind védelméről biztosítá menő és visszatérő útjában. Erre felébredvén, így kiálta fel: e helyen bizonyára Isten van s én ezt nem tudtam! m i l y fé l e l m e s e h e l y, – b i -*) Krisztus Urunk által.

mitől a magyar már amaz ősz hajdankorban kapta volt pártos, filisti és más hasonló neveit. E helyen jelenék meg isten viszont Jákobnak s hagyá meg neki, hogy neve többé ne Jákob, hanem I z r a el, az az, I s t e n b a j - n o k a, legyen.

Ezen események után adták el Jákob fiai József testvérüket, szellemi felsőbbsege miatti irigységből, a madiani izmaelita kalmároknak, h ú s z e z ü s t p é n z é r t, – és ezután vált meg Juda, a másodszülött, testvéreitől egy darabig és vonult dél felé az odollámi⁶⁾ kun fejdelem-ségbe, Hira nevű ember szomszédságába, talán, tágabb legelőt keresve. Ezt csak azért említem, mert az alább elbeszélendő eseményben Izrael Istenének gondos ujja különösen mutatkozott éppen fajunk irányában.

z o n y á r a I s t e n l a k a! Aztán a követ, melyen feje nyugovók emlékül felemelé és rá olajat önte s a helyet Bethelnek nevezé, mi annyit tesz mint I s t e n l a k a = beth- El.(I Mózes. 28. 13-19
⁶⁾ Rosenmüller e szónak – eltérni az e - g y e n e s útról, elpártolni – talán arab értelméből nem csekély tekervényei azt hozza ki, hogy O d o l l a m o l y helyet jelent, hol útonállók, haramiák tartózkodnak s ezen névma-

Juda ugyan is itt egy kun leányba szeret-
vén, azt feleségül⁷⁾ vette s vele három fiat
nemzett. De, ámbár a harmadik fiú nem halt
meg magtalanul, mint a két első, még sem
a lett Juda törzsökének fentartója, hanem an-
nak egy mostohatestvére, melyet az öreg Ju-
da később házasságon kívül nemzett saját
menyével, idősb fiának özvegyével. A fajta-
lanság vétkes indulatának kellett közbejöni,
hogy meggátolja, nehogy azon vérbe, mely-
ből később Dávid és Jézus Krisztus származott,
egy csepp kun-magyar vér yegy ül jön? Azon-
ban Thamarról, Juda idősebb fiának, Hernek,
özvegyéről, nincs feljegyezve: micsoda nem-
zetből való volt,⁸⁾ de a szövegből úgy látszik,
Thimnai⁹⁾ születésű. Már pedig e hely a filisti

gyarázatát a városhoz közel levő barlanggal erősí-
ti. A magyar odú szó minden erőlködés nélkül
megfejtí a név jelentését. E szónak még egy más
formája is van használatban: székely földön odor
a csűrnek azon üregét jelenti, hová a szalmás gab-
nát szokták rakni.

⁷⁾ Neve Szue volt, miből régi írás mód szerint a
magyar S z ű-t (szív) könnyű kiolvasni.

⁸⁾ I. Mózes 38. 6, 11, 12, 13, 14.

⁹⁾ Thimna-Tinna. T i n n y e nevű magyar helység
ma is van hazánkban.

magyaroknak volt, későbbi időkben is, jelentékeny városa, a mi ezen nő származását elég világossá teszi. Ha e szerint való lenne, hogy mind Judának, mind az ő fiának neje magyarok voltak s ekként az ő nemzetsége anyai ágon magyar vérből származott: akkor csudálatos jelentést nyer előttünk a haldokló Jákob jóslata: „Juda! téged magasztalandnak testvéreid; kezed elleneid nyakán nyugvand; atyádnak fiai meghajolandnak előtted. Fialat oroszlán Juda; zsákmányért rohansz te fiam s mint oroszlán heveredel le pihenni: ki meri őt felingerelni? Nem fog a királyi pálcza távozni Judától . . . míg nem jövend, a Ki küldetni fog és Ki a népek várakozása...” Neveli ezen prophetiák mély jelentését a titokteljes solyomi magyar fejdelem, ki, Dávidként, Krisztus Urunknak előképe, és Sz. Pálként, egészen azonos volt.

V.

Ábrahámnak Kánaánba vagy a Kunok földére vándorlásától (Világ t. u. 2023, Kr. e. 2142) a Jákob nemzetségének Egyiptomba költözéséig 215 év telt el. Ez alatt a zsidónép

csak egy patriarchális családot képzett és a korszak végén, száma 70-nél többre nem ment; pásztorkodó nomád életet élt és sátorban csak a városokon kívül lakott. Ellenben a magyar népesség a Jordánon túl a pusztáig és innen a földközi tengerig, délre az egyiptomi folyamig – melynek ma csak emléke – északra pedig a Hermo hegységig ki volt terjedve és, kevés töredékeivel az előtte ott lakott népeknek vegyülve, több városokban lakozott, melyek mindannyi apró egymástól független fejdelemségeket alkottak. Az igazgatás formája nálok aristokratiai volt. élén egy királlyal, kinek hatalma, e kormány-rendszer természeténél fogva, nagyon korlátolt volt. Hámor a sikamiak királya nem léphetett szövetségbe Jákob családjával, a Pinával történt eset következtében, mielőtt a város előkelőinek a dolgot elébe nem terjesztette s ezek abba meg nem egyeztek. S midőn Abraham az orbaiaktól a sírboltot vásárolta, az alkunak a közgyűlésben közmegegyezéssel kellett megköttenni.

Ezen népek már gazdagok lehettek, mert egy különösen termékeny égalj alatt már városokban laktak. A romlottság is nyomon követhette a jóllétet, minek tanúsága Sodoma és

Gomorrha, mely két város Isten haragjának súlyát, örökre rettentő példa gyanánt, teljes mértékben volt kegyetlen tapasztalni.” Lótnak esete Sodomában kielégítő intést ad azon erkölcsi súlyedtség ismeretére, mely ama vidéken akkor lábrakapott volt. ¹⁾ Különb, az írás tanúsága szerint, minden érintkezéseikben az idegenekkel, úgy tünnek ki Kánaán magyar lakosi, mint nemes szívű, igazságszerető, vendéglátó és ... könnyelmű népek.

Az igaz Isten tisztelete sem volt közöttök még egészen elfelejtve. A sólyomi király, kit az írás képletesen Melkhizedeknek (igazság királya) nevez, nemcsak világi fejdelem, hanem a magasságos Istennek főpapja és áldását

¹⁾ Azonban meg kell jegyeznünk, hogy Sodorna, Gomorrha s meg ama más három királyi város melyek kizsákmánylására a négy keleti király szövetség volt, Mózes által sehol sem számláltatnak a palestinai jász-kun-magyar népekhez. Azon erkölcsi mocsok, mellyel ama városok magokat kitüntették, nem is volt soha a magyar népcsaládokon észrevehető; csupán a kunokon ragadt meg ily szenny emléke, az ár pad karszaktól, mielőtt a keresztségét felvették volna. E körülmény is bizonyítja palestinai lakásukat.

ezen igaz Isten nevében adja Ábrahámra, ki arra volt hivatva, hogy ivadéka által annak ismeretét fentartsa és minden népek üdvét meg hozza. Sőt ezen titokteljes sólyomi király, kinek hivatási felsőbbségét Abraham a tized ajánlásával ismeri el, magának Krisztus Urunknak volt előképe, kiről éneкли Dávid, (CX. Zsoltárában) látnoki ihletettségében Krisztus országáról szólván: „Te erős pálczád s a te virágzó birodalmad Sionból ki fog terjedni ezer vidékekre: az Úr parancsolja: uralkodj ellenségeid közepette. .. Mert az Úr Isten meg esküdt, és az Ő esküje gyanús nem lehet, hogy Te leszel örökre, király és főpap, mint Melkizedek, egyszerre.’ ... És szent Pál (zsidók. VII. 3) világosan mondja róla, hogy ezen béke és igazság fejedelmének, sem apja, sem anyja, sem nemzetségi fája, napjainak sem kezdete sem vége: hanem egészen hasonlatos Isten fiához és örökös áldozópap;’ ki nem a Levi rend szerint teszi a csak ideig tartó, testi, tökéletlen és kirekesztő áldozatot, hanem egy örök-kévaló, isteni, tökéletes és minden népeket átölelő áldozat által váltja meg az emberiség bűneit és győzi meg a halált.

Fajunk az ilyen főpapi és királyi jellem

egyesülésének nem egy példáját mutatja fel újabb történetében is. Szent István és Szent László királyaink emlékében ily magasztos jellemek élnek ma is közöttünk.

Az idegenek iránti báméskodás, áhítatos tisztelet, bőkezű vendégszeretet és gondolatlan nagylelkűség későbbi időkben is éppen oly kitűnő és sokszor keservesen megbánt tulajdona volt a magyarnak, mint Palestinában.

Az Ábrahám és Izsák nejevel meg Jákobnak Dina leányával történt kaland, a magyar népnek az égalj forrósága által táplált tüzes vérét árulja el, melyet az eredeti vallásos érzelmekkel együtt hanyatlásnak indult ősi szemérmesség zabolázni már képes nem volt. Azonban mindezen esetekben oly nagy készségét mutatta e nép elkövetett hibáját jóvá tenni, és oly áldozatteljes buzgóságát az erénynek gyakorlására, hogy a Genesis olvasója méltán teheti a kérdést: miért nem tette a seregek Ura szövetségét inkább e néppel, mely annak megőrzésére mind testi, mind lelki erővel nagyobb mértékben bírt és szívében emberségesebb és nemesebb érzéseket hordozott? Nem kell-e azt gondolnia, hogy Jehova előre látva az ó szövetség népének makacs hitetlen-

ségét és büntetésül bekövetkezendő szétszórását a világ négy sarkai felé, egy oly fajt választott ezen rendeltetés betöltésére, mely még Jákob és Rakhel törzs-szülőiben elárulta a vagyonnak kiolthatlan szomját és ennek az idegen fajú népek közt könnyebben lehető ki-elégítésében és abból származó hatalom-élvezésben, az Ő kimeríthetlen kegyelménél fogva, kárpótlást találhatott a független nemzeti és állodalmi lét örökre elvesztésének soha sem szűnő fájdalmáért?

Az erkölcsi szenny e neme, egyébiránt, akkori időben és ama tájakon nemis lehetett oly visszataszító, mikor az abrahamiták is több feleséget vehettek, szolgálóikkal szabadon társalkodhattak, s a mikor Judának saját menyé az útfélen vethette magát oda egy kecskebak ért²⁾.

Más oldalról szembeötlő Ábrahámnál és ivadékinál a szakadatlan törekvés bármily csekély jogcímeket szerezni a tartomány bírására, melyet az Úr a szövetség fejében nekik ígért volt. Innen a családi sírbolt vásárlása örök áron az ajándék visszautasításával; kis

²⁾ I. Mózes. 38.

darab földek megszerzése, rajtok víztartók építése, berkek ültetése s bennök az Úrnak oltár-emelés. Mintha gondolták volna a pátriárkák: majd fiaink, mikor az Ígéret szerint meg fogtak szaporodni, mint a tenger homokja, jogosan vagy legalább annak színével fognak a benszülöttekhez így szólhatni: ez a mi atyáink földje; itt vannak sírboltjaik, itt Istenüknek oltárai, itt nyájaiknak víztartói, – takarodjatok innen bitorlók! És ha nem: a ki erősebb, azé a jog. A politika, mint ebből láthatni, oly régi mesterség, mint a társaságba lépett ember és 4000 év óta nem sok változás történt elveiben és gyakorlatában, kivéve egy ezer évnyi időszakot, mely a keresztnek eleven hite által volt felmelegítve. – Csak néhány évvel ezelőtt olvastam volt egy erdélyi szász lapban hasonló okoskodást: e városokat, ilyformán szólt a szomszéd, mi építettük, e bányákat mi műveltük, – sőt mi itten régibb lakosok vagyunk – bizonyítsátok meg az ellenkezőt – tehát mienk az ország.’

HARMADIK KÖNYV.

MÓZES ÉS AZ ÍGÉRET FÖLDE MEGHÓDÍTÁSÁNAK KORSZAKA.

I.

Az előbbi korszakban Ábrahám ivadéki csak megismerkedtek az Ígéret földével, némi tartós jogcímek alapját tették le abban, – és az Izrael tizenkét nemzetsége alakult meg Jákob tizenkét fia által. Ámbár e pásztorkodó nemzet már hetven főből állott és gazdagságánál fogva nagy csoport cselédség felett rendelkezhetett – mivel már Ábrahám háromszáz derék harczot tudott cselédjei közül kiválogatni, mikor Lótot kiszabadítandó, a keleti királyok után rohant: – mégis az ígéret földének elfoglalása eszébe sem juthatott. Előbb közbe kellett jönni azon érzékeny eseménynek,

melyben egy elárult testvér, a szerencsétlenség iskolájában megtisztulva és megnemesedve, tehetségeiben nagyranőve, érdemei által felmagasztalva és a magasságban el nem széldülve, hűtlen, de éhező testvéreire megkönyörül és sérelmeit nagylelkűen elfelejtve, nekik a rosziert jóval fizet, midőn őket Egyiptom legtermékenyebb vidékére a Grosen földére telepíti.

Itt igen jól ment Izrael népének dolga, míg a József iránt kegyes, idegen és bétolakodott királyi család országolt. De midőn ezt a benszülöttek az uralkodó székről elűzték, a zsidóknak is megváltozott sorsa. Az előbbi kedvezés helyébe nyomás lépett; az előbb kitüntetett és a jövedelmes királyi fő nyáj-felügyelő tisztségekkel kegyeltek ellenségül tekintettek és dologra kényszerítettek. Ennek pedig a legnehezebb neme, a téglavetés, városok és öntöző csatornák építése választatott. De éppen e nyomatás volt Isten végzéseiben: mert nyomorúságában leginkább szaporít az ember. Minél terhesebben nyomták Izraelt, annál jobban szaporodott, úgy hogy a Pharaok végre, sokaságuktól való félelmükben, kiirtásán gondolkodtak.

Négyszázharmincz évig húzta Izrael a szolgaság jármát Egyiptomban és ezalatt 70-ről 600,000 fegyverfogható férfiúra szaporodott. Ekkor, már néppé növekedve, melynek csak vezetőre volt szüksége, jelent meg Istennek embere, a szabadító, ki hatalmát és parancsait közvetlen Istentől véve, kivezérle népét a szolgaság házából és, örökké követendő példa gyanánt élő bölcseséggel, szabadságra képes nemzetté képezvén a szolga csoportot, vivé azt be az őseinek ígért tartományba.

Ezen egész időről nincs semmi tudósításunk palestinai őseinkről. Talán Egyiptomnak még eddig ki nem olvasott hieroglyphái, vagy Ninive téglákba nyomott év-könyvei ha fognak vagy egy adatot szolgáltatni. Ezek is aligha egyebet fognak bizonyítani, minthogy a kánaáni népek is számban és gazdagságban gyarapodtak és, a mint Mózes könyveinek némely helyeiből kivehetni, a szomszéd népeket leigázva, mindjobban kiterjedtek túl a Jordánon a pusztaság felé, – erkölcsükben pedig, a bálványimádás mind jobban meggyökerezése és elbokrosodása által, mind alább és alább sülyedtek. Ide mutat a parancs, melyet a sinai hegyi szövetség kötésekor Isten

adott választott népének Mózes által, hogy t. i., Ő angyalát fogja előtte küldeni s Kánaán népeit semmivé tenni, csak ne imádja azok isteneit és ne szolgáljon azoknak, ne utánozza azok faragott képeit, hanem törje össze szobraikat',¹⁾ – és Josuavéleménye, midőn, a vándorlás második esztendejének végén, Kánaán kikutatásából visszajövéen, elcsüggedett kémtársai ellenében állitá, hogy 'a föld, melyet megjártunk tej- és mézzel foly, – nincs is népétől miért félni, mert elhagyta azt minden védelem, az Úr velünk van!' De hiába biztatta Josua a hagyományán felnőtt silány népet, hogy, mint kényeret, úgy emészthetik fel ama népeket,' a többi kiküldött rémulést hozott vissza kémjárásából, s most még nem volt bírható ráütni a tartományra, ,mely kivált Anak²⁾ fiaiban

¹⁾ II. Mózes 23. 23-4.

²⁾ E szót hosszú nyakú-óriás-nak fordítják a Sz. írás magyarázók. Igazuk lehet, mert a szóban: a n a k, a magyar szó: a nyak egészen benne van.

oly óriás-szörnyeket terem, hogy ok csak sáskáknak tetszettek mellettök,' sőt kicsiben múlt, hogy mind Mózes, mind Josuát meg nem kövezik és Egyiptomba vissza nem térnek a kicsinyhitű és még kicsinyebb szívű izraeliták. Ekkor az Urnak haragja felgerjedt választottja ellen és Mózes által hírül adta, hogy büntetésül gyávaságáért hármon kívül egy sem fogja a fegyverfoghatók közül csak mégis látni az ígélet földét, hanem mind a sivatag pusztában porlandanak el. A min megijedvén, Mózes intése ellen ráütöttek az aradi kiskirályra, ki nemcsak vitézül ellent állott, hanem, Mózesként, úgy szét is verte őket, mint méheket a fergeteg. Aztán hiába siránkoztak az Úr előtt: 38 évig kellett a pusztában égi mannával élniök – mely kosztot a nyakas nép felette ízetlennek találta – és Mózes törvényének pálczája alatt nevededniök, míglen az ítélet rajtok egészen be nem tölt és a hosszú bujdosás végén egy egészen új nemzedék nem állott az ősz vezér rendeletei alatt. De ez is felzendült az ízetlen manna ellen s miután ezért a tűzkigyók által kegyetlenül megfenyítettett, vezette Mózes – az útban eső moabiták és edomiták rokon-népeit tekerve-

nyesen kikerülve, – a Jordán³⁾ keleti partján lakó vitéz jász népség⁴⁾ ellen.

A magyar népek akkor is, mint azelőtt 430 évvel, számos apró királyi respublikákban éltek. Mind igen erősek és vitézek lévén, egy sem bírt közöttök oly hatalomra vergődni, hogy a többit felsőbbségének meghódoltatván, egy ellenállhatlan erejű fejedelmiségben egyesíthesse.

Az egész Palestina legnagyobb kiterjedésében alig tett többet 465 □ mértföldnél, kevesebbet, mint Erdélynek fele, és e kis tartomány területét legalább harminczegy kiskirályság foglalta el, mikor Mózes keleti hatá-

³⁾ Az eredetiben: J á r d a n : e gyökszótól: j á r. Egyiptom hires folyójának régibb neve is J e o r vagy Járó. Az újabb N i l is a magyar n y i l-ban kielégítő magyarázatát találja, mert felső Egyiptom zuhatagain nyílsebességgel rohan le a Nil vize.

⁴⁾ E m o r i , h á m o r i zsidó nyelven j á s z t , s a g i t t a r i u s - t jelent. A Sz. írás fordításaiban a m o r r h e u s o k név alatt jönnek elő, kivéven a legrégebb magyar bibliákat, melyekben az ősi hagyománynál fogva ama népség j á s z ' néven nevezetik.

rán állott. Ezek közt létezhetek olykor kis szövetségek, de általános egyetértés ritkán és testvéri háború – a mint minden idők és népek bizonyítják – igen gyakran.

A tartomány népessége, ha a mai európai legnépesebb vidékek mértéke szerint becsüljük is – 1 □ mfre 5-6000 lelket – nem tehetett többet, mint 2,325,000 – 3,790,000lelket. Mózes ez ellen legalább 3,000,000-nyi tömeget vezetett, abban 600,000 fegyverhordozót, – se roppant hadisereg egyesülve ütött a 31 független álladalomban élő kisebb és megoszlott nép tömegre. Ekkor lett volna ideje ennek is, legalább a közös veszély ellen, egyesülni. De Mohács előtt a magyar mindig szét szokott szakadozni! Még is a népét jól ismerő Mózes nem merte hadát egyenesen a heseboni⁵⁾ jász király, S eh o n ellen vinni, hanem csellel akarván magát tartományának birtokába helyezni, követeket küldött hozzá, kérésén: engedne neki és népének szabad átme-

⁵⁾ Hesebon és vidéke, a Jordán keleti partján, előbb a moabitáké – egy Ábrahám testvérétől származott népé – volt, kiktől a jászok foglalták el és telepítették meg.

netelt, nem fogna kitérni a szántóföldekre sem a szőlős kertekre, a kutakból sem innék, hanem pénzzel fizetne ételt-italt, s a király után maradna, míg a neki ígért földre átlépne.’⁶⁾ De S e h o n jól tudván, hogy az izraeliták rokonaikon, az edomiak-, moabiak- és ammóniakon kívül minden népeket ki akarnak irtani a jordanmelléki tartományból, nem akarta éppen minden kardcsapás nélkül feladni hazáját és hadával J á s z á i g⁷⁾ ment elibe. De a nagy tömeg agyon nyomta a vitéz kis csapatot s a győzelmes izraeliták Sehonnak minden városait elfoglalván, azokban az egész népességet, férfiút, nőt és gyermeket, leöldösték, semmit sem kiméivé, csak a barmot, mely egyéb zsákmánnyal együtt azoké lett, kiknek kezébe esett.⁸⁾ Ezután Jász-ér⁹⁾ kikutatására küldött Mózes kémeket, hol

⁶⁾ IV. Mózes 21. 22. V. M. 2. 26-28.

⁷⁾ J á s z a, így áll Mózesnél mindenütt, és e név nem kivan értelmezést.

⁸⁾ V. Mózes 2. 35.

⁹⁾ Mózesnél az eredetében is J á s z é r áll. B u r c k h a r d t, egy híres utazó, e hely romjainál egy szép forrást talált, mely több malmokat hajtott.

hasonlag egy jász kis király lakott. Ennek is elfoglalá helységeit és foglyokká tévé lakóit. Innen rögtön a besenyő¹⁰⁾ király Og (Ag) ellen indult, ki seregével Erdaljig¹¹⁾ ment elibe. De azt is, kezébe adá az Úr' Izraelnek, ki a legyőzött népet egészen kiirtá, több mint hatvan kerített városait elpusztítá, – s ekként az egész jordántúli vidéket az Arnó vizétől

(R o s e n m ü l l e r: Biblische Erd- und Völkerkunde II. K. 273. lap). E körülmény a város eredeti magyar nevének származását világosan fejt meg. A tudósok e név származtatásán híjába gyakorolták elméjük élet, mert szokásos keleti nyelvismeretükkel belőle semmit sem hozhattak ki.

¹⁰⁾ A sz. Írásban a királyi város neve B a s a n; később a görögöktől S k y t h o p o l i s - Scythaváros-nevet kapott.

¹¹⁾ Az eredetiben E d r a i. Romjai egy hosszú sziklás tetőt foglalnak el, roppant paloták maradványával, a J á r m o k folyó partjain, a keletre kinyúló hegységnek éppen végén. Innen nyerhette nevét, mely E r d ő - a l j - n a k csak összevonása és az idegen írás által elrontott formája lehet. Richter O. egy utazó (Rosenmüller idéztem könyvében) állítja, hogy Edrata-nak is mondják a mai lakosok, a mi E r d ő h á t - n a k minden erőltetés nélkül felel meg.

északra a Herrno hegyéig s keletre a mai arab pusztaságig, hol Szálka,¹²⁾ és Csánád¹³⁾ határvárosok voltak, hatalmába keríté.

Ennél tovább terjeszteni hódításait Mózesnek nem volt megengedve. Híjába fohász-kodott ó Istenhez: adná meg neki, hogy meg tekinthesse azt a jó földet a Jordánon túl s ama gyönyörű bérceket, a Libánt'. – 'Erről többé ne is szólj, monda Isten, ha nem hágj íél az Abar hegység Fásga nevű csúcsára, nézz körül s bizd a vezérletet s a föld felosztását Josuára'. A parancsok, melyeket Izrael Istene ez alkalommal Mózes által népének ismételve ada, szigorúak; oly szigorúak a palestinai v. íilistinai népek irányában, hogy vagy azoknak Istentől nagyon elvetemültségöket, vagy, inkább azt kell feltennünk, hogy a szövetség magas céljáért Isten megengedte annyi vitéz népnek megsemmisítését.

¹²⁾ Sehultens: Index geogr. ad vit. Salad. Sar-
chacl-um-nak is hja. Mind Szálka mind Sar-
kad ma is létező magyar helységek.

¹³⁾ Eredetiben: Chan at h elég helyes írása a ma-
gyar Csánádnak.

Igaz, hogy ekkor már a filistinai népek elfelejtették volt az igaz Isten tiszteletét és teljes bálványimádásban voltak: a szövetség zálogát tehát Isten nem hízhatta rajok, mert ebeknek lett volna oda vetve a szentség. Ábrahám ivadéki pedig az őszekkel tett szövetséget híven megőrizvén, oly lakhelyről kellett Istennek gondoskodni számukra, hol legkevesebb kísértetnek lehettek kiteve, attól elpártolni. A jordánmelléki tartománynál erre alkalmasabb nem volt. Minden oldalról bezárva és elkülönítve, északról a Liban és Hermo bérözei, kelé re és délre végtelen pusztaságok, nyugotra pedig a tenger által, minden népek oly tá⁷ol estek tőle, hogy a közlekedés velők felette nehéz és ritka lehetett, következésképp szokásaikra, erkölcsaikre és vallásos hitökre azok kevés befolyást gyakorolhattak. E mellett még is oly annyira középpontján volt az akkor ismeretes világnak, hogy midön az emberiség meg volt érve reá, hogy eljöjjön az, Ki „a kígyónak fejét megtörni” eleve ígérve volt: az új symbolum éltető sugarai könnyen behathattak Golgotha tetejéről annak minden zugaiba,

De ha már inasa a természet által minden

idegen népektől ennyire elkülönzött tartományba akarta Isten helyezni választott népét, annál kevésbé engedhette meg annak összevegyülését magának e tartománynak bálványimádó lakosival. Azért adatnak Mózes által Izraelnek a kemény utasítások, melyeknek rövid tartalma ide megy ki:

„A népeket, melyeket az Úr előtted eltipor, törd össze és irtsd ki;

Meg ne szánakozz rajtok és szövetségre velők ne lépj;

Össze ne házasodj velők. Leányodat ne add az ő fiaiknak s leányait ne vedd a te fiaidnak, mert elcsábítanak őket nem Engem, hanem idegen isteneket szolgálni, mi miatt az Urnak haragja felgerjedne s téged irtandana ki. Sőt ellenkezőleg, rontsátok le oltáraikat, törjétek össze bálványszobraikat, gyújtsátok felüregjeiket¹⁴⁾ és égessétek el faragott képeiket. Mert te vagy az Urnak szent népe, téged választott ki Isten a földön minden népek közül.¹⁵⁾

¹⁶⁾ Hol isteneiknek áldoztak és kicsaporgásaikat üzték.

¹⁵⁾ V. Mózes 7. 1-5 s t. h.

Ezen parancsait az Úrnak ismételve szívére köti Mózes a népnek s a mi őt illette, ő, a mint láttuk, pontosan is végrehajtotta azokat. De még sem tehetjük fel, hogy lehetséges lett volna neki, p. o. csak a „besenyő királyságban 60 kerített és több apró városok népeit mind egy lábíg kardra hányni, csak azon egyszerű okból is, hogy az ily veszedelmet nem szokta bevárni a megrettent néptömeg. Nagy része tehát ezen birtokától és hazájától megfosztott népeknek kiköltözött Assyriának tartományaiba, honnan több századok előtt bevándorlott volt, s a hol még egész rokon népeiségekre talált a kaspi tenger nyugoti és déli vidékein, a k a r d o s o k (carduchi), m a g y a r o k (madri-madari) megvihatlan hegységeiben és a p á r t o s o k földén.

II.

Josua, ki Izrael Istenétől Mózes küldetésének betöltését és az ő hatalmát vette át, híven követte előde politikáját, mintegy előre adván későbbi századoknak azon leczkét, hogy politikában legbiztosabb a hagyományos ösvény.

Ő is csudálatosan vezette át népét a Jordánon, mint Mózes a veres tengeren és még csudálatosabban vette be a Jordánon innen legelől talált magyar városi, Jerikót,¹⁾

¹⁾ E város nevét is különféleképp magyarázzák a hermeneuták. Rosenmüller rich (illatozni) héber szótól származtatja; Migne szótárában (756. lap) tűz által megemésztett helyet jelent. Ezen egymástól messze elütő értelmezések csak az oly erőlködések hiúságát bizonyítják, melyek a zsidó s legfeljebb syro-chaldacai és arab nyelvekből akarnak mindent felvilágosítani. Ha meggondoljuk, hogy a szentföldi magyar nevek mind héberesítve jöttek által; hogy a hangokban szegény (csak 22 betűvel bíró) héber nyelven igen kevés magyar szót lehet helyesen leírni, s hogy magyarban is a j hang a gy-vel gyakran felcseréltetik, s hogy végre a héber abcz-ben ő nincs: akkor minden erőlködés nélkül olvashatjuk e nevet Györika - Györike - vagy Györké - nek. Már pedig a Győrök Bartal tudós nyomozásai szerint, régi kunmagyarsággal erősségeket jelentettek, minők hazánkban, mai nyomaik szerint is többek voltak. Ilyenek voltak Kanaán földén Györké és Győr-Sólyom, héberesen: Jerikho és Jerusaílm, mind kettő kunmagyar fejdelem széke.

melynek várfalai két papnak trombitálására rogytak össze. Hogy ezen kívül a hadvezér egyéb taktikával is élt, kitűnik abból, miszerint a városban egy kéjhölgy, Rahab, találkozott, ki a maga és övéinek biztosítása mellett, kémeit befogadta, rejtegette, értesítésekkel és utasításokkal látta el; erre mutat azon düh is, melyei ezen város lakosságát lakoltatta, hol sem embert, sem barmot nem kí-mélvén, minden élőt leöletett.

Ezen siker elbizakodóvá tevén a zsidókat, csak egy háromezernyi csapattal ütöttek a szomszéd áji v. ajtai²⁾ kis királyra, de csúfoson szétveretvén, Josua 30,000 embert állított lesbe a 6000-nél több felett nem rendelkezhető ellenség ellen s egy kisebb csapattal azt városából kicsalván, törbe ejtette és úgy tette semmivé, mint Gyórkét, kis királyát pedig a város kapuja előtt akasztatta fel.

Ezen rettenetes események híre végre felriasztotta a, közszellem hiánya miatt, tétlen-

²⁾ Aj és Ajtli formában fordul elő. Székely földön három Ajta nevű helység van: Nagy-Köz és p- és S z á r a z - A j t a, Torna vmben pedig Aj nevű magyar falu.

ségben heverő magyar fejedelmeket. Mármost – ámbár egy kissé későn, midőn t. i. az ellenség nagy győzelmei és irgalmatlan kiirtásai által rémüléssel töltötte meg a megtámadott népek szívét –, egyesülésről kezdettek gondolkodni. De még most sem önvédelmükre, hanem a gabányiak³⁾ megbüntetésére. Ezek ugyan is közel levén a fenyegető veszélyhez, és Izrael népe eddigi hadi politikájából értvén, hogy annak célja nem kisebb, mint Kánaánnak vele nem rokon népeit kímélet és szána-

³⁾ G r a b á n y (Grabaon), B á r ó t (Beróth), B a l ó (Baaloh) és K a f i r a*) szövetséges városok voltak Győr- vagy G y e r ő - S ó l y o m hoz közel északra és, úgy látszik, köztársasági igazgatás alatt éltek, mert követek Josuához nem fejedelmök, hanem tartományuk vénebbjei- és minden lakosai nevében szólnak. Politikai magokviselete is nem büszke, aristokratikus népre, hanem prudens és c i r c u m s p e c t u s polgárságra mutat, a mit a szövetkezett fejedelmek különös bosszúsága is ellenük bizonyítani látszik.

⁴⁾ G - a b á n y és Baló ma is élő magyar és székely családok – B á r ó t, székely mezőváros, nevei. K a f i r a (faluk) a zsidók által ráruházott név, melynek eredetié elveszett.

lom nélkül tűzzel-vassal kiirtani; látván továbbá, annak tömérdek sokaságát és az isteni vezérlés alatt ellenállhatlan erejét: nem a karnak, „hanem az észnek erejébe helyezték menekvésük reményét. Felöltötték tehát Josuahoz küldött követeket jó rongyosan, megrakták tarisnyájokat porrá asszott kenyérrel, szamaraikra avadag általvetőket és foltos bortömlőket tettek és ekképp elburkolva, midőn Josua és Izrael népe előtt megjelentek, úgy adták ki magokat, mint igen messzi tartomány lakosainak követeit s annak bizonyosságául kopott és foltos ruházatuk-meg elfogyott és megromlott eleségükre utaltak; e mellett magukat nagy alázatossággal szolgájának címezvén, az ő hatalmas Istenének nevében ajánlottak neki szövetséget. E csel oly jól sikerült a gabányiaknak, hogy midőn harmadnap múlva az Izraeliták szeme felnyílt s észrevették, hogy a távol levő tartomány tőzsomszédságukban, a nekik ígért földön, van, hol tűrni semmi idegen népet nem vala szándékuk:a csapatok főnökei megemlékezvén Istenük nevében adott esküjökre, nem engedték meg annak megszegését. Az okos és körülnéző gabányiak éltöket ugyan megmen-

tették, de csak becsületük és szabadságuk árán, mert szolgaságra jutván, rendeltetésük a lett, hogy a zsidó község számára Isten házához fát és vizet hordottak – a mi közöttök a legaljasabb szolgálatnak tartatott.

E szegény gabányiak ellen szállította most szövetségre a gyersolyomi király⁴⁾ az orbai, gyarmati, lakosi és akoli⁵⁾

⁴⁾ A zsidók „igazság fejedelme” (Adoni-zedek) czimmal tisztelték meg, mint már említettük.

⁵⁾ Az írásban: Hebron, Jarmuth, Lakis és Aglon állanak.

Hebron régibb neve Kiriath (kert) – Arba = Orba városa.

Jarmuth ot Rosenm. jarm v. jaram (emelkedni) szótól származtatja, a mi Gyarmatnak jól megfelel.

Lakis-nak jelentést adni nem tudnak a hermeneuták, de a magyar lak szó tökéletesen megfejtje a város nevét s végre

Aglon- v. Eglont Rosenm. a gel héber szótól származtatja, mely fiatal bikát jelent s ennél fogva Eglon oly helyet, hol borjak vannak. Még ezen furcsa szószármaztatás szerint is kijő a ma is élő magyar akol szó. Mindezen nevek mint helységek nevei ma is léteznek hazánkban, – az utolsó Akli = Akoli formában.

más négy kis király társait, hogy elpártolásukért leigázással büntessék meg. De Josua segítségükre menvén iszonyú győzelmet nyert a véreik ellen egyesült fejedelmeken, Askáig és Magdáig⁶⁾ vervén őket. Itt az öt megrémült fejedelem mind egy barlangba rejtezett volt; a mi titokban nem maradván, Josua eléhurczoltatta őket s miután a csapatok vezéreivel nyakukat lábbal tipratta s azokat kitartásra és bátorságra emígy buzdította volna, hogy: „az Úr így teend minden ellenségeikkel, kikkel meg kellend küzdeniök”, mind az ötöt karóra köttette. Ezután Magdát, Lebényét, Jászért, Lakost, Akolt, Orbát, Deb-rőt királyaival és egész népességével együtt, a hegységet és síkságot délfelé a földközi

⁶⁾ Az írásba: A z e k a [Rosenm. szerint azak (ás, felás) jelentésű arab szótól]; Makké da (Ros. kecskepásztorok helye – a magyar gidó szinte kecskefiút jelent és székelyföldön van Gidófalva);

Lebna h v. Libna h (fejérség), de e helysikon fekvén magyar neve a l a p -l e p ből értelmesebb magyarázatot enged meg. D a b i r v. Debi r-nek egészen megfelel a magyar D e b r ő.

tengerig, mind kiirtotta s dicsőséggel és zsákmánnyal terhelve tért vissza a Jordán mellé, Galgal-nak nevezett első táborhelyére.

Ezen egy hadjárásával Josua Kanaan földének majd felét hatalmába kerítette és csak most látták át a Jordán felső vidékein, a Liban és Hermo bérézek alján, meg a tenger mellékén lakó fejedelmek, hogy az egymás-közi féltékenység, irigykedés és bosszúállás félretételével, egyszer valahára teljes lélekből kell egyesülniök egy ellenség ellen, mely köztök úgy is különbséget nem csinál, hanem irgalom nélkül irtja ki őket és törli el még emiéköket is a föld színéről. Ily érzelemben fordult a k a z a r i magyar ⁷⁾ fejedelem szomszédai s némileg alattvalói a mádi, szemerei és

⁷⁾ Az eredetiben G h a z o r áll s nevét ezen ethiopiai szótól K h a z o r (körükerít, megerősít) származtatják. Mellőzve, hogy a magyar Kosár ma is ily értelemben használtatik a barmok legeltetésénél s ennél fogva egy kapcsai szolgál fajunk legősibb hónához a Nil partjain; – volt a magyar nemzetségek közt egy ily nevű is, melynek ma már csak neve van fen s mely legutoljára Kau-

a g g s á p i⁸⁾ meg minden más kanaánföldi még el nem pusztított rokon népek és királyokhoz a, szabadság vagy halál harczára egy szívvel-lélekkel egyesülni híván lel őket. A szövetségesek roppant sereggel, lovak- és szekerekkel gyülekeztek össze a Marom tavánál, melyet a

kazus környékein s a mai Krímben lakván, eleinkkel, mielőtt ez új hazájokat szereztek volna, jó darabig szövetséges és atyafiságos viszonyokban állott. El nép nem csak kaukazi utolsó lakában volt hatalmas, miről a byzanci írók bizonyoságot tesznek, hanem északi Kánaánban is a többi rokon népeken némi felsőbbséget gyakorolt. Innen vehette K a z á r v. C h a z a r nevét is, mely ama régi időkben nem oly szűk értelemben használ-tathatott, mint ma. Ha elfogadjuk ama tételt, mire a nyelvemlékek s a népi sajtóságok jogosít-nak, ellenkezőjét pedig senki sem bizonyíthatja be, hogy t. i. Kánaánnak, a zsidóval nem rokon népei magyarfajták voltak, akkor nem lehet két-ségünk abban is, hogy közöttök voltak a Kazá-rok is.

⁸⁾ Az eredetiben M á d o n , S z e m e r o n és Akh-s a p formában vannak írva, melyeknek hű magyar olvasása a mi a szövegben áll. Agg-Sáp = Ó sáp. Sáp nevű helységeink ma is léteznek. Lásd hátul a névtárt.

Jordán képez Kazor várostól délre. De az Úr Josuával vala és az ő kezébe adá őket mindnyájan. Ez hajthatatlanul hajtotta rajtok végre a mózesi politika végzéseit. Kegyelem nélkül öletett le 31 királyt és népeiket, Kazárt is, honnan az ellentállás rendszerezetett volt, temető talpából elpusztította s 25 év leforgása alatt az egész jordani tartomány birtokába tette Izrael népét.⁹⁾

III.

Josua már megvénült volt s hogy hivatását betöltse, sietett az új hazát a 12 nemzetség között felosztani. E munkában éppen úgy járt el, mint 24 századdal később az ő példája után a normannok Angliában. Kiküldött biztosok által a földet egy nagy lajstromba összeírattas azt a nemzetségeknek népességük arányában mérte ki.

De e felosztás egy részt csak eszményileg történt mert a hódítás még nem volt oly tökéletesen végrehajtva, mint a fenebbi előadásból kitetszhetnék s a népek nem mind egy

⁹⁾Josua. 10.40-2.

lábíg kiirtva sem a föld mind egy talpalattnyiig elfoglalva. A legvitézebb nép, a ílistiak, függetlensége, a tartomány délnyugoti szélén, a földközi tenger partján, még sértetlen volt; a jászai, aszódi, as zalai, gáti és akarói¹⁾ királyi városok és vidékeik öt fejdelemségemég nem hajtotta volt nyakát a járom alá; az egész Gessur, a későbbi Galilaea, a Liban bérceinek vidéke fel a mai Hems (Emesa) szorosaiig még mind szabadok voltak s nem is mutattak hajlandóságot a zsidó községnek fát

¹⁾ Jos. 13. 3. Graza, Azot, A s k á l o n, Gráth és A k k a r o n olvasható. A szövegbeli magyar olvasásban serami erőltetés nincs s ez annyival is inkább megegyez a valóval, mert mindezen nevek, tán egyet kivéve, helységeinkben ma is feltalálhatók; – mert a szentírás-magyarázók Grátot és Jászát kivéve (minek jelentést adni nem igen tudnak) ugyanazon egy értelmet – elűzöttek, kiköltözöttek laka – okoskodnak ki mindnyájának, a mi a helynevek céljával ellenkezik. De ellenkezik a józanésszel is egy későbbi nép nyelvéből akarni megfejteni egy előbbi nép lakhelyeinek neveit, mely nép egészen más fajból való levén, nyelvében is tetemesen kellett különböznie amattól. A zsidó szövegbeli Askalon és Akkaron végén levő *n* csak euphonikus betű.

és vizet hordani. Az elfoglalt vidékek sem voltak úgy megtisztítva a benszülöttektől, mint Mózes és Josua rendeletei kívánták. A kánaáni magyarnépekkel vitéségben mérközni nem tudó s csak az egységes vezérlet által győzelmeskedő zsidó nép, hihetőleg, kifáradott az öldöklés iszonyú munkájában, melyet egy nála hősiebb és számban is vele alkalmasint felérő népen kellett végrehajtania. S midőn Josua többé nem volt, hogy buzdította volna őket a mózesi politika habozás nélküli követésére, a nemzetségek a nekik osztott vidékeket, ha karddal nem lehetett, békekötésekkel igyekeztek birtokukba keríteni. A gyilkos csaták, mint képzelné lehet, Izrael sorait is megiritkították; sőt hogy ez tetemes arányban történt, bizonyítja azon körülmény, miszerint az ígért földének mintegy felényi területén, azon is benszülöttekkel vegyülve, az egész választott nép elfért, holott, midőn annak határaitra érkezett, egyedül neki is igen szűk lett volna az egész.

Ezen foglalási harcok folytán a Jordánon inneni népekből tetemes csoportok költöztek ki. A tudósok ezen korra teszik Afrikában több palestinai gyarmatok alapítását. Ekkor ala-

píthatták a Josua elől bujdosó magyarok is Karthago legnagyobb külvárosát, mely Magyar nevet viselt. Sőt Európába is élbolyongottak s mindenütt nyomait hagyták fen egykor ott megfordultoknak még Angliában, Dán és Svédországban is, nyelv- és egyéb emlékek által ²⁾

Ha a kánaáni népek Istennek haragját megérdemlették, mert őt elfeledve, Baal és Astarte név alatt a napot és holdat ³⁾ imádták, azokat jelképző faragott képeket fajtalan szokások kíséretében tiszteltek, és a tűztől izzó Móloknak gyermekeket áldoztak: akkor teljes mértékben is érezték azt, mert nagyobb veszély a magyar népeket sohasem érte. Maga Isten vezérelt majd tűzoszlopok és felhők előre küldésével, majd egyenes parancsai által egy három milliónyi néptömeget ellenők, mikor legmegoszlottabb, szétszakadazottabb állapotban

²⁾ Migne id. szót. 772 1. Legbővebben pedig Horváth István Rajzolatok-jában.

³⁾ Vajjon honnan vette a székely nemzet ősi címéret, a n a p- és h o l d a t? Nem tudom, foglalkozott vagy egy tudósunk e kérdéssel; de ha még nincsen megfejtve, mernék itt egy, a szövegre vonatkozó, gyanítást kimondani.

voltak; özönleg ontatta verőket, szétrobbantotta a világ minden tájékaira ... s még sem vesztek el. Ő nem hagyta elveszni!

Még a Sinai hegyen meg volt mondva Mózesnek: „nem egy esztendő alatt fogom őket szemeid előtt kiirtani, nehogy a tartomány pusztává váljék s a vadállatok elszaporodjanak ellened⁵ lassanként fogom őket eltávolítani tekinteted elől, míg megsokasodol s a földet átveheted⁴).” Azonban az irgalmasság irántok, a szövetkezés és barátkozás velők, vagy éppen szokásaik és bálványzásuk felvétele, keményen megvolt tiltva s midőn a Jordán túl partján Györkével szemben állott Mózes népével, az Úr ismételte neki a parancsot, hogy a tartomány minden lakóit elűzze, felírásaikat és szobraikat összerontsa s halmaikat széthányja⁵) ... mert ha ki nem öldösne a

⁴)II. Mózes 23. 29, 30.

⁵)Halmokon és berkekben tisztelték eleink bálványait Kannán földén, mint az írás több helyei bizonyítják. Ilyen volt cultusok e honban is, mielőtt a megváltás üdvében részesültek volna, a mint a Corpus juris több tiltó rendelkezései bizonyítják s ide mutatnak a kunhalmok is, melyek hazánkban ma is láthatók, nem ugyan bálvány-

tartomány minden lakóit: a fenmaradók olyanok lennének ránézve, mint szemben a körmök s oldalban a láncsák s honja földén viaskodnának ellene; – sa mit azokkal tenni szándékolt, éppen vele fogná cselekedni. ²⁾

Az isteni fenyegetés beteljesedett s Izrael engedetlensége egy olly Isten iránt, ki őt – sem az előtt sem azután soka nem hallott példaként – annyi népek közöl kiválasztotta, csudák által és kinyújtott karjának erejével a szolgaság jármából kiszabadította, tejjel és mézzel folyó hazát adott neki és nála sokkal erősebb népeket csupán nevének félelmével legyőzte, – pedig nem az ő igazságszeretetéért, mert jól tudta Ő, hogy a zsidó igen erős

képekkel, mint déli Muszkaországban, hol eleink legutóbb tartózkodtak s hol ezen halmok nagy sokaságban, rajtok és bennök kőbálványokkal, találhatók, azért, mert ott ki és eltakarításukat nem szorgalmazta oly hő keresztényi buzgalom, minővel árpádi királyaink tündököltek. – Ezen megegyezés, is az ember legdrágább érdekeit illető körülményekben, szolgálhat tanúságául az az oly távol korokban feltűnt nép úgyanazonságának.

²⁾ IV. Mózes 33. 52, 55-6 V. 8. 19. 20

nyakú⁴ nép, hanem azért, hogy, elismerje miképp az Úr az Isten s más rajta kívül nincs⁷⁾ – ezen engedetlensége, mondam, Izraelnek megmenté Kánaán magyar népeit a végveszélytől. A zsidók nem csak irigyben és békében kezdtek élni velők már Josuakorában, hanem az ő halála (Vil. ter. u. 2733, Kr. U. e. 1432) s kivált azon öregeké után, kik Isten csudateteinek tanúi voltak, még sógor-ságba is elegyedtek s köztök kezdvén lakni, bálványimádásukat is magokévá tették.

Ekkor felgerjedvén az Urnak haragja, újra hallatta magát a mennyei szózat s megerősítette, mit Jósua, halála előtt, végrendelet-kép hagyott volt az összegyűlt népnek, hogy t. i. ha a közte lakó nép tévelyeit követi s vele házasságokat és barátságot köt, úgy az Úr nem fogja eltörölni azt, hanem meghagyja, hogy, legyen neki verem és tör, szemekben szálka, és botrány oldala mellett, a m i g kiűzi és eltörli a jó földről, melyet Ő adott.⁸⁾

Egyenesen és nyilván kijelen-

⁷⁾ V. Múz. 4. 34_5. 7. je-23. I^o. (i.

⁸⁾ J ó s u a 23. 12, 13. B i r á k. 2., 3. 3. 1.

tett isteni végzésnél fogva maradtak tehát fen eleink a K u n f ö l d ö n, hogy szolgáljanak az Ő kezében ostorul az engedetlenek és hitetlenek büntetésére.

Ha e rendeltetése a magyar népeknek nem is oly magasztos de szükséges s legalább érdemlett volt és minden esetre kitüntetés. Istennek olly népre volt szüksége, mely a karddal és íjjal tudott bánni: azért szemelte ki a magyart és használta több alkalommal az idők folytán, amint ezen elmékedések sorában kifogom mutatni. Meglátjuk majd azt is, mily nagyszerűleg köszönte meg a magyar Istennek azon különös kegyelmét, hogy ellene kinyújtott karját visszavonta, s a helyett hogy még a históriai idők kezdetén eltörölte volna, azután még évezredekén keresztül hagyta élni. S mivel, a kinél a kard és íjj, a n n á l a királyi pálcza, azt is meg látandjuk: mennyiszor ragadta kezébe azt e nép és hányszor s mi okoknál fogva hagyta abból újra kisikolni. – Talán itt van helye megjegyezmem azt is, hogy a népünk száján ma is forgó, m a gyár Kánaán' és egy különös, ,magyarok Istené'-ben való homá-

lyos hit, véleményem szerint, nem vehették eredetüket máshonnan, mint ezen ősidők visszaemlékezéseiből. Azon ,t é j j e l mézzel folyó' földnek, melyen eleink két ezer évig laktak, emléke sohasem törlődhetett ki elméjükből s midőn mását találták, mikor, mintegy ezer év múlva, ezen mostani hazájokba telepedtek meg, jókedvökben s mintegy háladatosságból természetesen ruházhatták rá annak nevét is. A magyarok különös Istenének hite pedig igen természetesen támadhatott a mindennapi érintkezésből egy néppel, melynek saját Istenét, ha nem ismerték is el, de tisztelték a szomszéd népek is; Ki a magyarok tős-többől kiirtását ígervén a zsidóknak, midőn azt végrehajtani nem engedte, önkényt keltette fel bennök a hitet egy tulajdon Isten iránt, ki őket is védelmezi. Ezen két hagyományon s igen sok városaink és helységeink nevein, meg néhány szavainkon kívül, egyéb emlékünknél a Szentföldről nem maradt.

NEGYEDIK KÖNYV.

A ZSIDÓ NÉP KIMERÜLTSGÉNEK ÉS A YE- GYES URASÁGNAK KORA.

I.

Josua halála utáni történetei a kunföldi magyaroknak kevés elmélkedésre szolgáltatnak anyagot. Az ó szövetségi könyvek még a zsidóknak sem adják összefüggő történetét s eleinkről csak egy egy hadi tényt foglalnak magokban. Ezekből is kitetszik mindazonáltal hogy az isteni végzés mind két népen beteljesedett: a magyarok ostromozták a zsidókat, valahányszor Istennek haragja ellenök, elpártolásuk miatt, felgerjedett; a zsidók pedig s más hódító népek lassanként kiszorították Kánaánból, vagy elhurczolták birodalmuk népesítésére, a magyarokat.

Eleinte, a Josua által vívott harcokban, mind két népfaj erősen meglévén gyengülve s legalább félén vire leszállítva, a zsidók nagyon lankadtan folytattak a foglaló és irtó háborút s annak hamar megszűntével sokáig békében éltek a magyarokkal. Mintegy másfélszázad alatt, úgy látszik, nem volt harez a két nép között s ennek folytán nem a magyar vált meg régi szokásai- és hagyományaitól, hanem a zsidó vitte be házába annak leányai- val együtt bálványait is, és pártolt el Mózes törvényeitől. A büntetés ezen ismételt hűtlenségéért eleinte nem a magyarok karja által hajtattott végre Izraelen, hanem majd a mesopotamiai király, majd a moabiták által, mely népet, – a zsidóval rokon lévén – Mózes megkímélt volt. Hanem 150 éves béke alatt egy életrevaló nép ki szokta magát épülni, sa magyar ekkor már elég erős volt uralkodó pálezája alá hajtani, a nem rég oly rettenetes Izraelt. A jármot Samgar nevű vitéz bírāja le tudta ugyan rázni Izrael nyakáról, de nem sokára, mert Jabi ¹⁾ a kazár-király

¹⁾ Jabi vagy Jabi n (a végsőn csak euphionicus),
összevonása Jó-*api*-nak. E nevet örömet vi-

– utóda ama kazari magyar fejedelemnek, ki-
 vel Jósua oly kegyetlenül bánt volt – ismét
 20 évre tette rá. És ez így ment több mint
 200 évig: Izrael, hol szabad volt magyar
 szomszédaival együtt, hol ezeknek, vagy más
 szomszédoknak alattvalója: míglen, mintegy
 ösztönszerűleg érezvén, hogy hitének hányat-
 lása miatt republikánus theokrátiája nem bir
 már a régi öszpontosító és hódító erővel, más
 nemzetek példájára királyt óhajtott, ki Izrael-
 nek kormányzásában Istennek helyét foglal-
 ná el. Samuel, bírāja és profétája a népnek,
 kihez ez kívánságát intézte, hiába intette azt,
 meggondolni, hogy, a király az ő fiait ki fog-
 ja válogatni, kocsisaivá, lovasai- és futáraivá,
 leányait pedig kenőcs keverőivé stb. s mind-
 nyáját szolgálóivá csinálni; olaj kertjeinek és
 földjeinek javát elfoglalni, a többiből és nyá-
 jaiból pedig tizedet szedni; de sőt szolgálóit és
 szolgálóit és szamarait is elvenni és saját dol-
 gára fogja fordítani’³⁾: a nép nem hallgatott

selték az északi kánaáni magyar fejedelmek, ez-
 által vagy a gyöngéd viszonyt akarván kifejezni,
 melyben népeikkel állottak, vagy egy más maga-
 sabb viszonyt, melyről alább a J e b u s névnel.

³⁾ I. kir. 8,11-20.

Samuel szavára s egy hangúlag kívánta a királyt, „k i e l ö l l e j á r j o n, ö t í t é l j e é s é r t e h á b o r ú k a t f o l y t a s s o n .” Ezen sürgetés előtt kevéssel erős harcza volt a népnek a magyarokkal, kik csak egy csatában harmincz-ezeret nyilaztak le belőle: innen az ellenállhatlan vágy a király után.

Az első király Saulon azonban nem volt Isten áldása; legutolsó szerencsétlen csatájában a íilisti magyarok ellen, a Gelboe hegyén, három fiát és egész hadseregét; ejtvén el a jászok nyilai s maga is megsebesedvén, kétségbeesve omlott saját kardjába, miután fegyverhordozója, kérésére átszúrní, átallotta.

De ha Saul nem volt embere annak, mit a zsidók tőle vártak, megtalálták azt utódjában, a költői próféta és bajnok-király Dávidban.

A zsidóknak igazuk volt, hogy királyt kértek, ki őket háborúikban vezérelje – (az a hiedelem csak a gyávaság és restség önámítása volt, hogy a nyereendő király nálok nélkül folytatandja háborúikat) – mert republikánus kormány, még theokratiai aegis alatt is, nem követhet tartósan hódító politikát. Az ígélet földe pedig annyi századok óta sem volt telje-

sen meghódítva, sőt az eleitől fogva megtelepített vidékek is igen gyakran idegen járom alatt voltak kénytelenek görbedezni. Teljes hatalmú úr kellett tehát, ki a Mennyeinek jogaival ruházva, fel Kánaán megtisztítását az ellenségektől végrehajthassa.

Ha a magyar jött volna e gondolatra s a helyett, hogy a hét nemzetség hét törzsöke mind annyi kiskirályt uraljon, egy szívvel lélekkel mindnyája egy nagy királynak veti magát alá: akkor ő takarítja ki a zsidót a kun földről, sőt meg sem engedi, hogy abba befészkelje magát. Mit tehetett volna e nép olyformán egyesítve, mint a zsidó Mózes, Josua és Saul vagy Dávid által, könnyű megfogni, ha tekintetbe vesszük, hogy a tulajdonképpeni F i l i s t i n a öt független fejedelemsége öt városban, mintegy 15-20 □ mértföldön, nemcsak ellent tudott állani Jósuának, hanem később az egész zsidó népet is uraságának több ízben meghódolni kényszerítette és némelly csatáiban, az írás tanúsága szerint, harmincz ezrenként ejtette el azt íjjainak zápora alatt. De a magyar már akkor szerette a kiskirályságot, vagy jobban mondva, akkor volt annak eredeti jelleme első fejleményénél fogva, leg-

teljesebb élvezetében. Ezen hajlama napjainkig fenmaradt; és még nem rég az ideje, mikor a magyar nemes magát kis királynak és membrum coronae-nak mondhatta. – Ezen aristocratico-republicanus természeténél fogva már akkor nehezen tudott ellenállani összpontosítva vezérlett megtámadásnak; mert a veszélyt előre látni s annak feltartóztatására egyesülni, a kiskirályi érdekek és szenvedélyek ezerfelé vonó hydrája nem engedte: ellenben ha maga támadott, rohamának hevesége mindent elsepert maga előtt. Azért is csak akkor tudott nagy dolgokat, kevés erő kifejtéssel is, véghezvinni, mikor egy kitűnő, erős egyéniségnek sikerült a független uraságra vágyó érzelmeket személyes tekintélyével meghódítani és az örökös súrlódásukban egymást elkoptató kicsiny de királyi erőket egy harmoniás hatalomba egyesíteni. Ekként fel kell tennünk, hogy az öt filisti fejedelemségnek is több ízben kellett a kánaáni magyar népeket, bár pillanatig, ily formán egyesíteni, mint Jabi, a kazari fejedelem az északi kanaániakat, mikor a zsidó népet adózójává tette. Ezen pillanati egyesülések azonban csak a zsidó republika ellenében arathattak sikert: midőn az

monarchiává alakult, az állandóul egy czélra működő hatással az olykori és esetleges ellenhatás többé súlyegyent nem tarthatott, ha még oly impetuosus lett volna is.

ÖTÖDIK KÖNYV.

A MAGYAR FAJ HANYATLÁSÁNAK ÉS KIPUSZTULÁSÁNAK KORA.

I.

A magyar már ezen szürkületes korában a történeteknek, minden nyilvános cselekvé-nyeiben, melyeket mint összes egyén, vagy közvetlenül maga, vagy képviselői hajtanak végre, úgy jelenik meg, mint becsületes és igazságszerető nép.

Politikában mindig átallotta, sőt utálta ravaszsággal élni: erejének, bátorságának, ügyességének és vitézségének érzetében embéri és különösen nemzeti méltóságát vélte megsérteni, ha a gyengék ezen segédeszközéhez folyamodik. Külföldi szomszédai s általában az idegenek iránt mindig őszinte és nagylelkű

volt, a hazugságnak alattomban és lassan működő de hathatós fegyverét soha sem fordította ellenök: soha sem akarta tudni s maig sem tanulta meg a diplomatikát. Innen van, hogy ha többnyire győzött is, végeredményben ő volt a vesztes fél. Ezért bukott el mindig gyorsan hatalma, mely annyi diplomatai mesterséggel gyámolítva, a mennyi valódi erő megalapította, még sokáig dönthetetlen lett volna. Csak egy kora volt a világtörténeteknek, mely ez elhatározó jellemvonásnak kedvezett: a kereszténység virágzó korszaka. Es ekkor hat századig tartott egy végében a magyarnak urasága, mely az előtt felfellobbant és kialutt, azután pedig némi politikai szürkületben tengődött, kézzelfogható megbizonyítását adván azon tapasztalati igazságnak, miszerint a legszentebb igazság és legvitézebb hadisergek mellett is el lehet veszteni a birodalmakat, – ellenben mindezek nélkül, csupán az észnek titkos fondorlival és a hagyományos politika mesterségeinek habozás nélküli és szünetlen gyakorlásával is lehet szerezni és állandóan megtartani azokat.

Dávid király életében a politika mestersége nem kis szerepet játszik. Ő Istennek

választottja volt, mert már juhászbojtár korában olly szent énekeket költött, hogy ma is mennyekbe emelik és a legédesebb ájtatosságra andalítják a keresztény hívők lelkeit. És oly édesen furulyáit, hogy a törvénytelenségei miatt Istenétől elhagyott Saul király meghasonlott kedélyébe csak ő tudta bájos zenéjével visszavarázsolni a nyugalmat. Mint próféta ihletéseit egyenesen Istentől kapta s az Ő jövő országát előre hirdette. De ember volt, még pedig eleinte kicsiny s azért nagyságának megszerzésében és fentartásában a diplomacia fortélyaival, ha hasznukat látta, emberibb érzelmeinek félretételével, minden tétova nélkül élt. Már királylyá kenetése a főpap által, a még uralkodó és rettenetes Saul életében, oly relytélyesen ment véghez, hogy jelen levő családjának sem volt sejtelme annak értelme felől, mert különben, Saultól való féltökben, bizonyosan megakadályozták volna. Midőn Saul felemelte, de a népnek iránta növekedő kegye miatt, félni kezdvén tőle, üldözőbe vette, a gáti magyar fejdelemhez, ki ellen előbb háborút viselt, menekült; de ennek emberei gyanús észrevételeiből azon Dávidról, kit a zsidónép már királyá gyanánt tisztelt, azt énekelvén

róla, hogy, Saul ezerét (t. i. filisti magyart) ölt meg, de Dávid tízezerét', biztossága iránt aggodalomba esvén, rögtön örüllté tette magát s nyálát túrva, oly híven játszotta szerepét, hogy a megirtózott király, nincs nekünk talán, monda, elég bolondunk, hogy ezt is élőmbé hozzátok?' s eltávoztatni parancsolá. De később hatszáz vitézével jelenvén meg újra nála, vendégszerető fogadásra talált és alázatosága meg jeles tulajdonai által annyira megnyerte a király kegyét. hogy ez birtokának Juda felőli szélén a **S z é k e l y e k v á r o s á t !**)

¹⁾ Némelyek **Z i k l a g**, mások **Z i k e l e g**-et olvasnak az eredetiből. A mint a német mindig felcseréli magyarban a *b-t p*-vel, *d-t f*-vel, *k-t g*-vel, úgy tehetett a zsidó is; s a mint az éles *é-t*. némely tájainkon ma is *l*-nek mondja ki a nép, az *sz*-et pedig régebben egyszerűen *z*-vel írták, az *ly*-et pedig most is, kivált nevekből, mint Mihál *Mihály* helyett, *l*-nek ejtik ki: úgy a **székelye**-ket is könnyen írhatták a zsidók **Z i k e l e g**-nek. A név ugyanazonosságát erősíti azon körülmény, hogy e város a független magyar vidéknek éppen határán volt s népe Dávid alatt határőr szolgálatot tett; s hogy a ma is fenlevő székely hely- és családnevekben aránylag legtöbb kanaánföldi ma radvány található. (Lásd e szakasz *régén* a szavak gyűjteményét.)

ajándékozta neki s határa őrzését reá „bízta. Innen rabló kalandokra járt a zsidók ellenségei földére, honnan sok zsákmányt hordott össze s ha a király kérdezte: „kit támadtál ma meg?” – „Júdának déli vidékét (t. i. a. zsidókat) Jérameelt stb.” felelte, – s hogy a való ki ne derülhessen, foglyait irgalom nélkül mind megölette. Mint ama minap kegyet és életet vesztett persiai első minister Mirza Taghi Khan, kinek féktelen zsarolásai és kegyetlenkedései miatt a nép a birodalom végtartományaiban folyvást lázzongván, mivel azzal megmérkőzni ereje nem volt, vagy a felcsikart és magánykincstárába vezetett adópénzeket a közbátorság védelmére fordítani fukarlotta, hogy még is az uralkodó kegyét megtarthassa, azzal ámította el a fiatal p a d i s a h t, hogy időnként egy sereg védtelen parasztnak fejét le szedette s lábai elé rakatta, mint a lázzadókan nyert győzelmeinek trophaeumait.

Akis a gáti király úgy hitt a szép szónak, hogy midőn Saul ellen vezette hadát, testőrsége vezérévé teszi Dávidot, ha főemberei meg nem akadályozzák; és ekkor kérdés: vajjon úgy üt-e ki a Kelbő (Grelboe) hegyi csata? Mit tehettek ily politikusok, még

annyi vitézséggel is, Dávid diplomatai lángesze ellenében? Csuda-e, ha ő, mihelyt a borostyán koszorú mellé fejére a koronát is tűzhetette, mint egész és tökéletes politikus hálálta meg a vitéz, nemeslelkű és vendégszerető magyarnak a jó tettet, s mihelyt elég erős hadiseregget gyűjthetett, adózójává tette az elébbi kegyes protectort? Ő kiterjesztette uralmát azon határokig, melyeket még az elődöknek ígért volt meg Izrael Istene. De nemcsak hódítani, hanem megtartani is tudott az ildomos király: nem hogy kiirtotta volna a magyarokat és más meggyőzött népeket, hanem a mózesi törvényt igyekezett náluk bevinni. Hatszáz gáti magyar v. székely megtért volt szolgálatában mint testőr, s mikor nagyravágyó fia, Absalom, ellene pártot ütött, ezek maradtak mellette legrendületlenebb hűséggel ²⁾ – még akkor adván illustratioját a nemzeti jellem ama, később akármennyiszer kitűnt vonásának, hogy a magyar ahoz ragaszkodik leghívebben, ki legjobban tud neki parancsolni. – Hőseinek, kik seregeit vezérelték, egyike szinte magyar,

²⁾ II. Kir. 15.

Úrias, volt. Ennek féleségét, a szép Bethsabeet kerítette vágyai hálójába a moral rovasára is néha igen költői hevű király. S ám-bár e magyar főember – a király asztalánál szokott volt enni – oly rendkívüli hűséggel viseltetett hozzá, hogy midőn a vesztét forraló Dávid a táborból maga elébe parancsolta, nem ment saját lakába nejével és családjával a viszontlátás örömeit élvezni, hanem a király őreivel a kapu előtt hált, illetlenek tartván a puhaság párnáján heverni, midőn a király hívei az egész Juda és Izrael, sőt a szövetség ládája is sátrak alatt a kopasz földön lakoznak⁴ – háborúban levén t. i. az ammoniták ellen: – mégis a politikában csak eszének tanácsát követő fejdelem ily tartalmú, saját halálos ítéletét magában foglaló sürgönnyel bocsátotta vissza a fővezér Jóabhoz: „állítsd Uriast oly csatatérre, hol leghevesebb a harc, aztán hagyd magára, hogy vesszen el.” El is

³) U. o. 23.39. E német szó: Herrlich, nem annyit tesz betűszerint mint úrias? Az óriás (Riese) nem más mint az úriának egy kis át-alakítása az idő által. Mert szorosán véve: mi lehet ú r i a s abb, mint épen egy ó r i á s ?

veszett Urias; de ezen s több hasonló bűneiért kellett, méltó lakolásul, megérnie gyermekei közt a vétkes viszonyt, legkedvesebb fiának ellene fellázadását, erőszakos halálát s egyéb bánatokat, miket elég keservesen panaszol 3, 38, 51 és más zsoltáiraiban.

Itt ismét egy sajtóságos tüneményt kell megjegyezni: a Dávid családja, melyből Krisztus Urunk származik, s mely anyai ágon már Judától magyar töbe volt oltva, Bethsabee, az Urias neje, által ismét magyar vérről és másodszor is bűnös utón frísítetik fel, melyet azonban mindkét esetben törvényesítés követ. És bámulásunkra méltó nevezetes körülmény az, hogy mind Phares a Juda utódja, mind Salamon király, Dávidnak Bethsabee-től való fia, nem a születési rend törvényes joga szerint lettek apjuk utódai a nemzetségi fő és királyi méltóságban, hanem az idősbec elmellőzésével és hátratételével.

II.

A zsidók egészen Dávid uralkodásáig nem mondhatták magokénak az ígért földét; a többi nem is említve, maga a Gyerő-Sólyom felett uralkodó Sión vára is mindig magyarok

birtokában volt s midőn uralkodásának nyolczadik évében, (Vil. t. u. 3112; Kr. e. 1053) Dávid, a vízvezető csatornák elrontása által, bevette, annyira elváltak erejökben bízva a magyarok, hogy csak a sánták és vakokkal védették. Ő, alázta meg és vette ki kezök ből az adóztatás zabláját¹⁾, de függetlenségöktől kivált a tengerparti vidéken, végkép megfosztani nem tudta. Mert, ámbar az ő és utódjának Salamonnak 80 esztendeig tartott uralkodásuk alatt, előbbi harczaikban mintegy kifáradva, szokásos lethargiajokba sülyedtek s azután harmadfél század folytán a zsidóknak Assyriába rabságra viteléig (V. t. u. 3444. Kr. e. 721) mikor Salmannassar Aszódot is elpusztította s népét rabságra hurczolta s mely tájban Ezekias Juda királya a filistieket Jászáig verte²⁾, az írás kevés hadi tettet jegyzett fel rólok: de soha ki nem irthatott bálványimádásuk, olykori háborujok a zsidókkal és más körülmények, miiket az írás említ, független létezésüket bizonyítják, Dávid, miután a magyarok Sioni vá-

¹⁾ II. kir. 8. 1.

²⁾ IV. kir. 18. s.

rának birtokában volt, drága pénzen vásárolta meg egy Róna nevű gyerősolyomi magyar lakostól azon szerűt, hová Salamon a templomot építette, – nem fogadván el az alázatosan hódolni megtanultnak ingyen ajánlatát³⁾. S hogy a későbbi Szemerjában és Galileában lakó magyarok alatta még megtörve nem voltak, abból tetszik ki, mert Salamonról van feljegyezve⁴⁾, miként, az országban fenmaradt sokaságát a hetesek, hevesek, jászok, parasztok és jebosok⁵⁾ azaz: ösz-

³⁾ II. kir. 24. ie-25,

⁴⁾ III. kir. 9. 10-22.

⁵⁾ Ezen neveket: *hetheus*, *heveus*, *amorrheus*, *perazeus* és *jebuseus* a zsidó eredetiben is *j e b u s*), csak az *us* latin végzet elhagyásával magyarosítottam, a nélkül, hogy valami következtetést akarnék vonni belőlök. Csupán a *j e b o s*-ra van az a megjegyzésem, hogy ez *j ó ab-os-nak* lehet rövidítése, jelentvén azon népet, melynek királyi széke Ábrahám korában *S a l a i m* v. *jobban S ó l y o m*, később *G - y e r ő - S ó l y o m* volt s királyai az egy igaz Istennek – kit a régiebbek *J ó -nak* neveztek – papjai, honnan *j ó a b o s* (*ab* == *apa*) oly népet akar jelelni, melynek apja Isten, vagy, a mely magát Isten fiának tartja.

szesen magyaroknak, kiket a zsidók ki nem irhattak, ő tette adófizetővé. Az ő halála után azonban két felé szakadván a zsidó nemzet, a melyik Izrael nevet vett fel, annyira összeolvadt a magyar lakossággal, hogy annak bálvány imádását is status-vallásává tette Aháb alatt ⁶⁾, kinek atyja Amri egy Szemer nevű magyartól vette meg azon hegyet, melyre, az előbbi birtokos után nevezett Somorja fővárosát építette ⁷⁾. Még a kilencedik izraeli király Joram alatt is szó van a magyar királyokról, kik az egyptomival együtt Syria ellen az izraelitákkal szövethettek volna ⁸⁾. S két századdal az assyriai fogság után, mikor Cyrus persák királya, a Juda országai zsidókat Zorobabel vezérletete alatt, 70 éves babiloni szolgaságuk után, hazájokba visszabocsátotta (Kr. e. 536. Vil. t. u. 3629) s még körülbelől egy századdal később, mikor Esra az ezen nevezetes eseményt kö-

⁶⁾ III. kir. 16. 32.

⁷⁾ U. o. 23. Szemerja a helység ma is van a székelvölgyben. Somorja Csallóközben: A sz. írási hely ez esetben világosabb nem lehet: Szemerről nevezte a várost Somorjának, inkább Szemerjának.

⁸⁾ IV. kir. 7. 6.

vető történeteket megírta, a filisti fejedelemségekben még virágoztak a magyarok, mert az író panaszkodik, hogy a zsidók aszódi nőket vettek feleségül s a gyermekek nem tudtak már zsidó hanem aszódi nyelven rosszul beszélni ⁹⁾).

Midőn a magyar nép kifáradva elégséges többé nem volt a zsidók ostromozására, Isten a világhódítókat keltette fel ellenök. De ezeknek pusztító beüetések nemcsak a zsidóknak voltak ártalmasok. Midőn ők a legyőzött népek fegyverfogható és életrevaló részét kiválogatták, hogy részint vele termékeny pusztaságaikat, túl az Eufrat és Tigrisen, megnépesítsék, részint pedig katonai hatalmukat besorozásukkal öregbítsék, akkor nem tettek különbséget a fajok közt s a magyarból, képzelhetni, aránylag kevesebbet hagytak szülő földjén, mint a zsidóból.

A Holofernes által (Kr. e. 654 körül) minden nyugoti királyságok ellen vezérlett hadiseregében Nabuchodonozor assyriai királynak már 12,000 lovas volt nyíllal fegyverkezve; tudjuk pedig, hogy lóhátról az íjját még fu-

⁹⁾ II. Esra. 13. 23, 24.

tásban is félelmes ügyességgel kezelni, csak a magyar fajú népeknek volt tulajdona. Midőn egyszázaddal később (Kr. e. 557) Cyrus, a legtündöklőbb nevű persa király, Kisáziát meghódította, hogy győzelmes seregei között sok magyarnak kellett lenni, onnan vélhetni, mert egyik fővezérének neve is Magyar ¹⁰⁾ volt; a másikat ugyan Harpagos-nak nevezik, de a kor írói mind kettőnek médiái származást adván, mely tartomány akkor a pártos-ok földét is magában foglalta – ennek is hihető magyar eredete ¹¹⁾). Egyébiránt a medok v. madaiknak ma sem tudatik bizonyosan nemzetisége ¹²⁾).

¹⁰⁾ A görög írók tehetetlenségükben a gy-t z-ve írják, s a név végéhez görögösítő szokásuk szerint e s-et ragasztanak, s ekképp Mazar-es-t csináltak a Magyarból.

¹¹⁾ A nélkül, hogy Kalpagos-nak olvassuk, a mit kevesebb kényszerítéssel tehetnénk, mint tudós Jerneynek Adtaxerxest Ártó-sértő-nek

²⁾ Cyrusta görögök Küros – a zsidók Kores – a persák Kor- v. Korsid-nak (mely napot jelent) mondják ki, és az ő nevéből ma is neveztetik egy folyó Georgiában, mely a kaspi tengerbe ömlik, s mi Körös-nek mondanók. Hogy a Kör a nap jelentésének geometrice teljesen megfelel, alig kell mondanunk.

Midőn Cyrus a zsidókat babyloni fogságukból haza bocsátotta, nem tehetjük fel, hogy e különös kegyelmi tény más kánaáni népekre is kiterjesztetett volna, mivel az éppen a zsidók iránti saját tekintetekből történt, akár profétiáiknak Cyrusra nézve is beteljesedése, akár nyereszkeskedő életmódjuk által a népességre ártalmas befolyásuk, volt legyen a tett indító oka.

Úgy látszik, csak az öt filisti magyar fejedelemség maradt fen a keleti hódítók hadjárásai után, de ezeken is be kellett teljesedni a próféták szavának: „Sivataggá lesz Jásza, Aszaló is elpusztul, Aszódot napvilág viszik rabságra és Akaró lerontatik. Jaj a tenger mellett lakozóknak, a kardosok¹³⁾ nemzetségének! Az Úrnak igéje ellened van Kánaán, filistik földe és elpusztít téged annyira, hogy lakos ne legyen rajtad¹⁴⁾, – , és ki

¹³⁾ K r t h i. A vulgata egy helyt interfectoresnek másutt gens perditorum-nak fordítja, az adjectivus i-t elhagyva k r t-ot k a r d nak olvasni, s melléknévben kardos-nak mondani nem vakmerőség. Ha a tudósok mind eddig hiába nem

¹⁴⁾ Zofonias 2. 4-5.

vesz a király Jászából és Aszalóban ember nem lakik, Aszódban pedig laknak idegenek és a filistik kevélységét megtöröm' ¹⁵). Kr. sz. e. a negyedik században, Sándor a macedóniai világhódító lett az isteni ítéletek végrehajtója. A zsidók ugyan is nem gondoltak ellenállásra, hanem arra, hogyan nyerhessék meg kedvét a győzhetetlen hadúrnak. Ebben némileg czélt is értek: a főpap Daniel próféta jóslatait mutatván meg neki, melyekben Persiának általa meghódítása is előre volt mondva. De a magyarok elég gondolatlanok voltak egyik városka jókból, Jászából, kemény ellenállást intézni ellene, hol Sándor élete is többször veszélyben forogván és meg is sebesedvén, a bevett várost nem pusztította ugyan el, mert neki inkább újakat építeni volt büszkesége; a lakosokat sem irtatta ki, mert azok fegyverfoghatói a dühös harczban mind elhullottak volt; de a várnak sebjeiben haldokló parancs-

törték volna fejőket ezen rejtélyes, a zsidó nyelvhez nem tartozó szónak (k e r e t h i) megfejtésében, mi nem is bátorkodtunk volna hozzá szólani.

¹⁵) Z akar. 9. 5-6.

nokát B á t i s t,¹⁶⁾ lófarkra kötve szaggattatta szét, s a nőket és gyermekeket magával hurczolta rabságba¹⁷⁾, hihetőleg, majd foglalandó tartományai megtelepítése végett.

Azután, hogy a zsidók, királyaik elfajulása miatt függetlenségüket elvesztették, svelők együtt Kánaán népei több ízben távol vidékekre telepítették, Esrának idézett helyén kívül, hallgat az írás filistinai magyar eleinkről. Csupán Kr. e. mintegy másfél századdal történik mellékesen említés kun főemberekről a Makkabeusok I. könyvében¹⁸⁾, a mi keletfelé költözésükre látszik mutatni. De a mint S á n d o r megjelenésével F i l i s t i n á b ó l teljesen eltűnnek, úgy látjuk őket viszont feltűnni az ő hadjárásainál a persa birodalomban. Persisben, hová több régi írók tanúsága szerint Sesestris kun szövetségeseit telepítette, és a kaspi tenger deli partján a mai Masanderan-

¹⁶⁾ q. Curtii R. Hist. Lib. IV. C. 6. E név az idegen s raggal tisztán magyar eredetre mutat. Báth és B á t h i hely és család-név ma is létezik Magyarországon.

¹⁷⁾ Arrianus: Expedit. Alexandri L. II. a végén.

¹⁸⁾ 9-37.

ban, hol legrégebb időkben is tanyáztak nomád elődink, a *bellicosissima* (és – Pliniusnál – *sui juris*) *gens Mardorum*-mal¹⁹⁾ liarczol s ettől délkeletre a pártosokkal, kiknek őseinkkel ugyanazonságát már sokan, de Horváth Istvánunk legfényesebben, bizonyították be. Parthiának tőszomszédja keletről *M a r g i a n a* tartomány volt, északról *H y r k a n i a* · ennek régi lakosai közé tartoztak a magyarok is ²⁰⁾, amannak pedig neve mu-

¹⁹⁾ Curtius. L. V. c. 6. L. VI. c. 2. 5. A szépséget istenítő classikus írók minden nevet elrontottak, vagy hűtlenül adtak vissza, mint ma is történik magyar neveinkkel. Egy új német könyvben Nádasdi és Zrínyi helyett *Natasti-Serini*-t olvastam nem rég. – *Mardi* és görögösen *mardoi* szebb és könnyebben kiejthető mint *Madri* és *madroi*, a mely kurtítása *madari-madjari*- és *magyarorum* *gens*-nek. Gray és Guthrie e tartomány lakosi közt egyenesen *magor*-ok népét említenek.

²⁰⁾ Pliniusnál: *Maxer*. A *magyar* szót ő jobban le nem tudta írni; s ezt neki meg lehet engedni, de nem azt, hogy e nép nevét a *Maxeros* (*magyaros*) folyótól származtatja, mert nem a folyó ad nevet egy népnek, hanem igen természetesen, megfordítva: valamint nem *Magyaros* falu-

tatja, hogy magyar vidék volt ²¹⁾. E tárgyra később, a mennyire e munka céljával összefér, visszatérünk, most csak egy támadható kételyt próbálunk eloszlatni.

III.

Mindezen népek, melyeket egyenesen elődinknek mondhatunk, s a Scythák tág neve alá foglalt számos törzsökök közül azok, melyek a magyar fajhoz tartoztak, a görög és romai írók által – kiktől némi sovány ismeret rólok hozzánk jutott – egészen mívelet-

és M a g y a r o s patakától, székely földön, vette nevét a magyar nemzet, hanem magyarok telepítették és keresztelték M a g y a r o s falut és patakát.

²¹⁾ M a r g i a n a megint csak szépítése M a g r i a n a - M a g a r i a n a -nak és elég hű fordítása M a g y a r földnek a görögös i a n a hozzá ragasztása által. Ily csekély eltéréseivel a classikus íróknak, neveink helyes írásától, könnyen kibékülhetünk, ha meggondoljuk, hogy más népek neveivel sem bántak különben, s a midőn az egyik S a t r a p e n e - t a másik S i t a c e n e - t, D r a n g a helyett Z a r a n g a, D r a u c a - D r a c a - t ír, s ezeknél még sokkal nagyobb változatosságot is fejtenek ki.

len népeknek ábrázoltatnak (a mennyiben t. i. a barbár nevet ily értelemben venni megszoktuk), holott Kánaánban őket városokban lakni, melyeknek falai az iras szavai szerint ‚egekig nyúlnak’ földműveléssel és részint, tengerparti helyzetüknél fogva, kereskedéssel foglalkozni, pénzt verni, isteneiknek képeket faragni, önteni, vésni, festeni s így a képző művészet minden ágait gyakorolni, szóval, a későbbi görög civilisatio ismeretes jeleivel ékeskedni, láttuk. Azt vethetné tehát ellenünk valaki: hogyan fogadhatjuk el ezen népek ugyanazonságát, melyek ezen föltét szerint előbb városokban, több századok múlva pedig kunyhók-sátrak- és szekerekben, vagy éppen lóháton laktak? – Erre a felelet, ha valóban szükséges, felette könnyű: Kánaán buja termékenységű, völgyekkel és kopasz szikla-bérczekkel teljes, faszegény föld; ma is kőből építnek ott házat, vagy sátor alatt, vagy sziklabarlangban laknak az emberek. A Liban czedrsokkal díszelgő bérczei csak északról érintik s a közlekedés e vidéken soha sem volt könnyű. Nem a nemzeti jellem sajátosságai tehát, hanem a természeti viszonyok hatalma ösztönözte a magyart Kánaánban kőházakat

és városokat építeni. Persis, Hyrkania s a mai Masanderan bérceiben kunyhókba vagy barlangokba s Parthia síkjain sátrakba vonliatta meg magát egy, össze nemtartása miatt kiirtással fenyegetett menekvő, vagy számosabb és hatalmasabb hódító nép urasága alatt élő, különben is kérései megelégní szokott nemzet. Az ember nem határtalan ura a természetnek; ő folyvást küzd vele, erejét e harcokban öregbiti, birodalmának határköveit, melyek az idők folytán emitt kidőltek és elporlottak, amott külebb helyezi s gyakran dicső diadalt ünnepel rajta: de csak a Teremtő halmozza egymásra a hegyeket, csapolja le és teszi síkakká a földközi tengereket s formálja ekképp az égájakat, melyek alatt az ember él, véralkata és jelleme képződik. Mi az oka, hogy a Dontól keletre, a Volga, Ural folyamvidékein, az Oxus- és Jaxartestől északra az Irtis partjain s innen a keleti tengerig, öröktől fogva pásztorkodó vadász népek laktak? A vidék physikai természete, mely – sanyarú égája alatt, minden Individualismus hiányában – állandó lakoknak kedvező nem levén, állodalmak képződését sem engedi. Nincs tehát semmi ellenmondás abban, hogy a palestinaí né-

péket az Írás szerint városokban, és ugyanazokat görög írók tanúsága szerint tizenegy század múlva, fakunyhók-, sátrak- sőt barlangokban találjuk. – Ezen physikai természeti főmomentumhoz járul még egy másik, nem csekély fontosságú, melyet azon társaság állapota nyújt, hová az ember helyezve van. Ennek szokásait, élete módját rendszerint fölveszi, ha csak nem erősebb és hatalmasabb, hogy a gyengébbre ráparancsolhassa, a mi ritkán szokott félig meddig is, egészen pedig soha sem sikerülni. A magyar is Persiában sok századokig alattvaló – csak egy egy törzsöke a bérezek keblében független – levén, részben felvette a persa szokásokat, melyek az övéihez úgy is közel állottak. De filistinai harczias jellemét itt is épen megtartotta.s azon törzsökök, melyek Persia határain kívül a káspi tenger körül tanyáztak, ugyan azon sok független fejedelemségeket, vagy kis olygarchiákat alkotó s egymással hadakozó népek voltak, mint a filistinaiak. A mi barbarismusát vagy durvaságát illeti ezen magyar fajú s közönségesen úgy nevezett scytha v. skytha népeknek, azzal furcsán vannak a görög írók: kiáltó színekkel festik a nép durva erkölceit s midőn

követeiket vagy főembereiket beszélgették, a bölcseségnek kútfejét vélné az ember hallani ¹⁾). A bellen és római írók ez ellenmondása csak látszó: ők míveletleneknek tartották a scythákat, mert az ő fényűzésüket nem ismerték, az ő, hajdani egyszerűségéből kivetkezett és megromlott nemzetöket pedig míveltnek, amit tagadni nem lehet. De a mint én igazi bölcseséget falun, szabad földművelőknél mindig többet találtam, mint városi lakosoknál; úgy a helléneket is meglephette a barbárok józan esze, összehasonlítva azon, a rabszolgaság széles alapjára fektetett, zavargó kicsiny városi republikák népével, melynek bölcsei voltak, de bölcsesége bizony kevés, – melynek legfőbb gondja ma is csak a pénz-szerzés, mozgó szenedélyei pedig a fősvénység és élvezet-vágy.

¹⁾ Lásd azt a pohár közöntést, melyet egy magyar főember Kab ar*) a baktrai kormányzó és Darius vezére B e s z e v. B e c z ö **) asztalánál mondott (Curtius. Alex. L. VII. c. 4.)

*) E név később mint egy egész magyar néptörzs neve tűnik fel. Ma is van Erdélyben K ó b o r helység – K o b o r i család.

**) Latinizálva az íróknál Bessus. Besze magyarszági, B e c z ö székely családnév.

IV.

Ezen könyv befejezéséül nem lesz helyén kívül, csaknem egyedüli támaszunkat, melyen ezen elmékedéseink nyugosznak, külön is szemügyre véve, egy rövid átnézetbe foglalni azon nyelvmaradvány inkát, melyeknek Kanaánföldi eredetét senki sem hozhatja kétségbe, ha a vak eset játékanak oly nagy szerepet nem akar tulajdonítani, minővel bizonyosan nem bír.

Ha egy sok századokkal, későbbi nemzet és ország családai-, városai-, falui- és pusztáinak nevei egy korább és más vidéken létezettével megegyeznek, szükségképp valami történelmi összefüggésnek kellett lenni, melynek lánczolatán e nevek átjöttek: vagy ugyanazon régibb nép jelent meg újra a világ színpadán, nem hozva magával egyebet előbbi hazájából, mint nyelvét és az ott virágzott hely- és család-neveket 5 vagy akár egy másikat, de mely ama földön uralkodott és lakott, – s ennél fogva ezen emlékeket magáévá tette. Ha szünetlen forradalmak és azokat követni szokott beütések Európa civilizatioját e század folytán semmivé tennék, a földnek politikai

képét egészen megváltoztatnák, idegen miveletlen fajnak juttatnák kezébe az uralkodás pálcáját, úgy hogy ezer év múlva még a most élő nyelveknek is csak egy-egy földalatti boltozatban felfedezett penészes könyvben akádnának nyomaira, – lia egy ily könyvben, például, a mai Nagy Britanniának találnák latinul irt földiratát vagy történetét: nem mondhatnák e joggal az északamerikaiak – ha t. i. ezen idők folytán ők is, felteszem, elvesztették volna minden tudományukat előbbi hazájokról – hogy ezen britek földje az őelődeik hona s az angolok bizonyosan az ő őseik voltak? Igen, mert Északamerikában is ugyanazon nevű városok, faluk és családok létezendettek, melyeket Angliában már rég eltörölt az idők forgandósága, – s melyeket a kivándorlók villegettek át új hazájokba s tartottak fen némi tisztelet jeléül az ősi hon iránt. A milyen lehetetlen ma, a könyvsajtó feltalálása, a gőz és villám alkalmazása óta, ily történhetőség, éppen oly lehetséges volt hajdan, mikor azon népeknek is, melyek az írást ismerték, ritkán volt mindössze egynél több könyvük. Ha már most azon kérdést tesszük magunknak: honnan eredtek azon számos magyar

család- és hely neveink, melyeknek jelentését nyelvünkben megmagyarázni nem tudjuk? Erre csak két felelet lehetséges: vagy saját nemzeti nyelvünkben, vagy idegen népekből. Ha az első áll, akkor mai nyelvünk annyira különbözik a régitől, hogy valamint abból sem Árpád, sem több hősei nevét meg nem fejthetjük, úgy az ő beszédőket sem értettük volna meg; ha a második, a mint mi hinni hajlandók vagyunk, úgyis csak azon végeredményre jutunk, mint az elsővel, hogy t. i. a magyar Kánaán földéről hozta magával, mert onnan hagyták fen emlékeket a szent könyvek. A következő névlajstrommal azonban távolról sincs szándékunkban a két ősnépnek csak közel rokonságát is sejtetni: – a magyar és héber nyelv egymástól igen idegen természetű s méginkább az az eleitől fogva kitűnt nemzeti jellem, hogysen ilyesmi eszünkbe juthatna; – hanem csupán a két népnek egymással még história előtti – azaz – mózesi időkben hosszas érintkezését kitüntetni. Ezt pedig bajos annak kétségbe hozni, ki ezen csak legnagyobb sietséggel összeszedett nevek lajstromára is elfogulatlanul kész tekinteni. Mert minél különbözőbb egymástól a két nép,

minden tekintetben, annál kevésbé marad fen egyéb kulcs az egyező magyarhoni és kánaáni nevek meglepő tüneményének kimagyarázására, mint a hosszas együtt és egy tartományban lakás körülménye. E pedig csak a Mózes által (V. 7, 1.) előszámlált hét kánaáni néptörzset illetvén, bátran merjük következtetni, hogy azok őseleink voltak.

Megjegyzésre méltó, hogy az ősi családnevekből Magyarországon kevés maradt fen mai napig, ellenben a székelyek közt Erdélyben igen sok. Onnan van-e ez, hogy a székely a hagyományos ősihez még a magyarnál is ragaszkodóbb nép? Igaz, hogy kevesebb újjítási viszketegtől zaklatott népet nem ismerek a székelynél; szinte a székelyek közt tapasztaltam azt a különös tehetséget is, melyben legnagyobb példát Mózes adott a világnak, hogy a nemzetségi leszármazást századokig emlékekben tudják tartani. Vannak köztök oly talentumok, melyek nemcsak a vidék, hanem az ország minden nevezetessége nemzetségi fáját könyv nélkül tudják előadni. Érdekes példát erre Cserei Mihály a székely historikus nyújt, most megjelent munkája 271-dik és következő hasábjain.

MAGYAR HELYSÉG- ÉS CSALÁDNEVEK, MELYEK-
NEK ÉRTELMÉT CSAK A JORDÁNMELLÉKI (ZSIDÓ-
SYR-CHALD ÉS ARAB) NYELVEKBEN TALÁL-
HATNI.

A.

ABA, ABAFÁJA, ABAFALVA, ABALIGET, faluk és puszták Magyar- és Erdélyországban; A b - m e z ő , hegy Udvarhelyszéken. – A b , A b i z s . = 1. apa, apo (api?); 2. ősök; feltalálók a tudomány és művészet körében; jeltevő; tanítómester; minister; minden parancsoló szükség. Ab ah = kövér, vastag, hatalmas.

ABÁD, m. falu. Ab ad 1. zs. ige = eltéved ki megy az útból; 2. fn. és ige: dolog, dolgozik, munkálkodik.

AB ARA, termékeny róna határu falu Zemplén vmben. A b a r a h zs.fá. J<= 1. teljesség, bőség; 2. emelkedettség, magasság.

ABÁS falva, székely falu. A b a s z 1. zs. és eh. ige = hizlal; 2. kánaáni városnév.

ABDA, a Rab ez a mellett győrinegyei falu. A b d a h 1. zs. fn. = vészes hely, mélység; 2. a b d a (t. név) = Isten szolgálja; a b o d a h = szolgának, jobbágnak munkája.

ABÓD, borsódmegyei sovány, köves határu falu. Ab ad zs. ige = nyomorult, szegény lenni.

ABÓD, maroszáki székely falu. L. f.

ABONY, város és több falu Mországon. Ab a n (nem zs. gyök) = építvény, alapítvány. – A b o n a = tág medence, mibe a keletiek az új szülötteket szokták volt mártani.

ÁCSA, m. falu. A c s a h , zs. i. = kerítéssel megerősít.

ACSÁD, több m. országi faluk. A e h a d = kastély (neve egy Nimród által, *nem* tudni hol, épített városnak).

ADONY, több m. országi faluk és mv. n. E den, hová Isten az első embert helyezte, keletnek legtermékenyebb tartománya volt (a magyar Adonyok is mind igen termékeny vidéken fekiisznek). Kiejtése csak szokásnál fogva Eden, mert leírása: A d n. Adón zs. = úr; többesben (Adonai) magának az úristennek neve; de nem zsidó, hanem magyar gyökből ered, mint Eden v. Ado n y.

AJ, m. falu Torna vmben. Aj, kanaán földén egy királyi város; zs. = romhalom.

ADORJÁN, M. és Erdélyországon több helységek és régen székely törzsök neve. O d o l l a m (Odorlam), kánaáni fejdelem városa.

AKA, falu Veszprém vmben, A k a c s , pusztá Torontálban. Aga zsidóban használt, de arab. gyök = menekvés, menedék.

AKLI, AKOLHÁT, falu és puszták M. o. A g l o n , filistinai fejedelmi város. Agol zs. – kerek. Akol m. = kerítés a barmok összetartására. Akai zs. – eszik, fal.

AKMÁR, m. falu Erdélyben, zs. = Aka (menekvés), már (kopasz, pusztá hely).

ALAMOR, falu Erdélyben, Alsóf. vmben. Alám zs. = elrejt, fedez, takar: Or magyar képző rag és fn. (Or).

ALIBÁNFA, m. f. Zala vmben. Nem valami visszaemlékezés a Libánra?

- ALPÁR, hegyek és puszták neve M. o A l a p zs. = fedez, takar – árm. képző rag.
- AMACZ, falu szathmárven. Am zs. = gyülekezet, nép: a c z v. a c s m. kicsinyítő rag.
- ANARCS, falu Szabolcs vben. Aner v. A n a r, egy kánaáni jász neve Abram korában (I. Mész. 14, 13) és egy város neve a Manasse törzs részében; a c s rövidítése az a c s k i c s i n y í t ő m. ragnak.
- ANCS, pusztá Pest vmben, A n e h, arab szó = homok buezkák miatt nehezen járható hely.
- ANDOD, magyartót f. Nyitra vmb. A n t h o t, kánaáni város Benjamin törzskében.
- AMANDA-teteje, hegy Udvarhelyszéken. Amad zs. = áll, fenáll; a m m o d = oszlop.
- APAR, falu Tolna vmben. A p a r zs. = azon agyag, miből Isten az első embert alkotta.
- APPONY, f. Nyitra vmben. A b a n zs. = telepítvény, építvény.
- ÁPORKA, f. Pest vmb. L. feljebb A p a r t.
- AR (kis és nagy), f. Szatmár vmb. A r a c s, Somogy és Zala vmb. Arzs. = 1. erősített város; 2. t. név; 3. vigyázó [kiejtése: ör (ör?)].
- ARAD, város és puszták. Arad, egy kánaáni város és királyság neve. Arad arab. = fut, menekül. Arad persa nyelven = erős, bátor.
- ARADACZ (rácz és tót), sláv alakja az előbbinek.
- ARDÓ, több h. neve M. országon az előbbiekkal egy származású lehet.
- ÁRPÁD, első fejedelmünk és országszerző vezérünk, valamint két falu neve M. O. Á r p a d zs. és syr. = 1. védő, támasz, oszlop; 2. város és tartomány neve Syriában, Kánaán északi határán.
- ARAK, m. f. Mosony vben. Arak zs. – lakik, tartózkodik.
- ÁRKI, pusztá, Szf. vmb., Árka, in. f. Abaúj vmb. Árki, egy kánaáni város neve az Efraim törzs határán;

- Árka, ch. hosszúság, örökkévalóság. A magyar árok is a hosszúság képzetét magában foglalja.
- ÁRMA, most puszták Bars vmb. A r m o n z s. = úrlak; á r m a k = rakás, csomó. A r o m a li, kánaáni város neve.
- ÁRVA, megye és várnév M. o. A r v a h z s. = meztelenség = a magyar, á r v a'.
- ÁRVÁD-FALVA, falu Udvarhelyszéken. Á r v á d , phoeniciai város, zs. = menhely.
- ÁSZÁR, m. falu Komárom vmb. Á s ár zs. = szerencsés, boldog lenni.
- ASZALÓ, mv. Abauj, f. Somogy vmb. A s k a l o n , filistinai város, zs. = kiköltözés (?).
- ASZÓD, m. t. mv. Pest vmb., puszta Komáromban. A s d o d v. A t z o u d filistinaikirályi város, zs. = erősített város (?).
- ÁTA, f. Baranya vmb., Á t o s f a l v a Marosszéken Erd. Át v. eth zs, – kedvező alkalom. Ide tartozik: A t a l f a l u d , most puszta Zala vm. és A t á n y m. f. Heves vmb en.
- ATÁD (magyar és nagy), Somogyb. At had zs. = előkészít, rendelkezik, szabályoz.
- ATKA, most puszta Békés, – Á t k á r m. f. Heves vmben. A t h a k z s. = f o g a d ó, egy város Juda törzsében; a t a k , arabul = kitér az útból.
- AZAR (kis és nagy), or. t. magyar faluk Zemplén vmb. Azar v. ezer zs. = 1. segély védelem; 2. körülkerít, megerősít.
- AVA, hegy Doboka vmb. Awahzs. = romlás = a magy. ó – av – avas – avul – avasodik – a v adag.

B.

- BÁBOLNA, faluk és puszták M. és Erdélyországon. B a b e l zs. = zavar, – az emberi nem megoszlásának

helye Mesopotamiában; ettől nem messze a világ egyik legrégebb városa B a b y l o n , melynek eleink B á b o l n a névben tartották fen emlékét.

BÁCS, vm., mv., f. és puszták (B á c s a , B á c s k a , B a c s k ó , B a c s ó - formában és más összetételekben). B á á s z s . = bűdös, rősz; b a c z v . bocz = sár, székelyföldön a juhpasztorkodásból élő oláhot bác s-nak hívják, ki rendszerint igen szennyes és szagos szokott lenni.

BÁDON, f. Kraszna vmb. B á d o n f a , m. f. Vas vmb. B a d i n , Hont és Zólyom vmb. B a d a f a l v a Vasban. Bad zs. = elszakadás, válás.

BAGH, m. f. Pest vmb. B a g o n y a , Hont és Zala vmb., B a g o s Bihar, Szathmár és Szabolcs vmkb. Bagó és B a g o s Erdélyben. Bag, zsidóba átment persa szó = minden enni való, tehát – élet, élelem.

BAGÓD, három m. f. Baranya és Zala vmkb. B a g ó d z s . = csalárd, hitszegő.

BAGOTA, m. faluk Baranya és Komárom vmkb., puszták Zalában. Bagó ta (leírása: b g t h a) z s . = kert, kertész.

BÁGY, BÁGYON, székely faluk, B á g y o n , nógrádi m. t, B a g y o n , honti t., B á g y o g , Soproni m. faluk. Ugyan az mi Bag.

BOD, BODÓ, BODA, magyares székely családnevek. B a d v . b o d z s . = hazug emberek, hamis próféták. B a d a z s . ige = hazudik.

BODOLA, székely család és háromszéki falu név. Bodo-lahh z s . = kiváló, jeles.

BACZÓ, székely család – B a c z o n (nagy és kis) székely falunév. B a c z a z s . ige, oly emberekre alkalmaztatik, kik más javát erővel vagy csalárdsággal elragadozzák. B a z = zsákmány, hadi fogoly.

BAKA, m. o. faluk és székely család neve. Baka z s . ige = tör, hasit, ketté vág, kiszakaszt. B a k a h = mező, síkság, inkább völgy.

BALA, több f. Erdélyb. B á l i a m, család és több m. f. s pusztá neve. Bála zs. ige = semmivé tesz, elás, elnyel.

BALÓ, székely családnév. B a l a h zs. ige = rettent.

BÉLA, több Királyaink és helységek neve Magyar- és Erdélyországban. Béla egy Filistina melléki király, több más személyek s egy város neve; zs. = elnyelés, elnyelt tárgy, vesztés.

BÁLVÁND, BÁLVÁNYOS, puszták és f. nevei M. és E. O. BAAL a Kánaáni népek fő istene, a napban személysítve és a M ólok v. M e l e k (meleg) hevített ércszobrában tisztelve.

BAVA, BANÓCZ faluk M. Ó. B a n a h zs. ige – alapít, felépít, épít. Bánó székely, cs. n.

BAKÁCS, ni. cs. n. Baka s zs. ige = vizsgál, kutat.

BAR, több f. és p. M. O. Bar zs. = mező, hol gabna terem; bar a =1. teremt; 2. hizlal, bar ah = enni ad, etet; baar = legel, kérődzik. A magyar „barom” nincs evvel némi etymologiai rokonságban? (B ár h oly nevű falu is van M. O.)

BARA és BORA székely es. n. Bar ah h 1, zs. ige = áttör, elszökik, menekül; 2- tulajdon név = szökevény, menekvő.

BARACS, BARACSKA, BARACZ, BARACZA, BARAKONY, BARANCS, BARCS stb. faluk és pusziák M. O. L. fenébb Bárnál. Innten származtathatni B a r a n y a vm. és több ily n. helyek neveit is.

BÁRÓT, székely mv. Baroth zs. = az én kutjaim. A ilisti magyaroknak egy gazdag városa.

BART, BÁRTFA, BÁRTFALU stb. több v. és f. M. O. B a r t h a, számos székely család neve. B a r t h v. b a r a t h syr ige = metsz, vág, ront. tör.

BÁTH mv. Hont vmb. német neve F r a u e n m a r k t. B a t h zs. = l e á n y. B á t h m o n o s t o r m. f. Bács vmb, (Nem volt itt hajdan nőzárda?)

BATA, BATA, BÁTASZÉK, BATÉ, BÁTFA, BATINA

- PATA mv. és faluk M. O. B á t o n , B á t o s több f. és egy hogy Erdélyben. Batahh zs.= biztosság; egy syr városnak is neve. A magyar b á t o r jelentése ezzel egyre megy ki.
- BATTA f. Krassó vmb. B a t t a h zs. pusztulás, pusztítás.
(A magyar V a l l a cs. név?)
- BATONY ni. f. Heves vmb. B a t o n y a Csanádban. B a t o n v. B a t a n a zs. – ba is átment ethiopi (honnan a magyar faj ered) syr és arab szó = üres hely. Ide vonható a B a l l y á n név is.
- BAZA, m. f. zalában, Báza zs. ige = feloszt.
- BAZOS, f. Temesbe. Baz zs. = ragadmány, zsákmány.
- BEDE, székely családok és helyek neve. B e d i a h v. B e d i e h zs. tulajdon név = Isten védelme alatt álló.
- BÉD, BEDEDOV, B e d e g h, faluk M. Ö. és székely családok neve, B e d ő h á z i ugyan az. B e d v h á z a háromszéki puszta, B e d ő t e t e j e udvarhelyszéki hegy. Mind B e d i e h zs. névre visszavihetők.
- BENE, BENK, BENKE, BENCZE, BENKŐ, BÉNY, BÉNYE. Magyar és székely családok, Magyar- és Erdély országi helyek nevei. Ben zs. és ar. egészen ezen magyar szócskának fi felel meg.
- BERDE, székely cs. n. Berd zs. t. éshelyn év = jégeső.
- BÉRE. M. o. és székely faluk és puszta neve. Ide tartoznak: Berek, Bereg, Bérencz, Berencze, Berená, Berente, Berénd, Berény, Berényi, Perény és Perényi, és ezeknek M. és E. országon számos hely- és családnév-alakulásai, melyek mind a b a r és b a a r (L. fenébb Bárnál) származékainak tekinthetők, de hihetőbben b e r (kutak források) szóból erednek. Eleink, mielőtt megtértek, mint tudva van, berkekben, forrásoknál áldoztak isteneiknek.
- BESENYŐ, számos helységei M. és E. országnak, egy régibb magyar néptörzs, újabb családok e nevet viselik. E volt a neve egy tartománynak a .Tordán, a

galileai tenger s a Hermo és Liban bércei közt, melyet még Mózes foglalt el, lakosait pedig mind kiirtotta vagy inkább kiűzte. Zsidó irmódja Bsn, mely közönségesen Basannak ejtik ki, mely ha az igazi eredeti kimondás lett volna is, könnyen alakulhatott át később B e s e nné, latinul: bessenus, bis-senus stb. Zsidóban nincs e szónak jelentése arab. homokos vidéket jelent, mi szerint a b e s e n i e k homokos vidék lakói lettek volna.

BÉTA, BETFALVA, Udvarhelyszéki székely faluk. Beth zs. fn. = lak. B e t a h h = biztosság. Syriának egy városa.

BITA v. BITTA, háromszéki székely f. B i t h a n zs. fn. = palota. De talán inkább az előbbeni származéka.

BETHLEN több f. és főcsaládok neve Erdélyben. B e t h l e h h e m zs. = kenyérlaka; Judatörzsi város, Krisztus Urunk születés-helye.

BEZI, BEZŐ, BEZDÁN, BEZDÉD, BEZENYE, BEZNYE, BEZEDEK, BEZERËD, BÉZS, BÉZSENY stb. faluk M. O. B a z a z vagy b e z e z zs. igeszó = szétkerget s meg foszt. B e z v. b a z és b i z z a l = zsákmány.

BIA m. f. Buda mellett. B i a h zs. fn-bejárás (t. i. Budára.)

BAJOTH, BAJTHA m. faluk Esztergom és Heves mkb. B a j t h zs. ige == épít.

BOCS, BOCSA, m. f. és puszták. Bocs zs. fn. = sár. B o s s zs. fn. = bűdösség; b o s s a h = rózszű. Ide tartoznak: B o c s á r, B o c s á r d, B o c s k a, B o c s k á d, B o c s k ó, B o c s o n á d.

BOCZKÓ cs. n. B o o e z zs. t. n. arabul: = ügyesség. Ide tart. B o c z f ö l d c m. f. Zala vmb. B ó c z (király- és Szentivány-) Liptó vmb. talán ettől: b o c z v. b o c s = sár, b i c z a h v. b o c z a h = mocsár.

BOD, BODA, BODÓFALVA, BODÓHÁZA, BODÓ-KŐ, BODOLÓ, BODONA, BODON hely, **BODONLAKA, BODONOSPATAK, BODONY, BODOYKA, BODOS**

- s t. i. M. és Erdélyországban többnyire m. faluk és puszták. B a d v. b o d z s. f n. = elválás, magányos, különlét. A t. nevekre nézve 1. fenébb Bod nevet, valamint Bodolya és B o d o l ó m. faluk és pusztára nézve B o d o l á t.
- BODOK, m. és székely faluk neve. B a d a k = repedés, hasadás, mint völgy a hegyek közt.
- BODZA v. BOZZA, hegyvidék, mely Háromszéket Oláhországtól elválasztja. B a z a z s. ige = elválaszt, megoszt.
- BOGÁCS, BOGÁD, BOGÁT több ra. f. M. O. és E-ben. B a g a d z s. i. tulajdonkép == szó, metaph. = csal; elnyom; lesből kifoszt. A főnév – szövet, mivel a régiek magokat éjjszakára beszokták volt takarni; hitszegés, csaltság; ragadozás, préda. Ide tart. B o g d á n y, B o g d á s a, B o g l á r s t. ilyenek.
- BOCSOR, m. cs. n. B a c h a r z s. i. = először jelen meg; b o c h o r = első szülött; b o s o r == a testi ember.
- BEKÉ m. és székely családok n. B c k e h z s. = könnyek.
- BUCSECS, 1860 ől magasságú hegye Erdélynek, mely székely földre messze ragyog kopasz fejr szikláival. B u c s e c s = ragyogó; t neve egy sziklának Kánaánban.

CZ és CS.

- CSABA, több helységek neve M. és E. ország. C s a b a z s. f n. = küzds, harc, háború, hadsereg¹. Attila kisebb fiának – ki apja birodalmának szétomlása s nemzetének elnyomása után, a fenmaradtakat visszavezérelte ázsiai szabadabb hónába – s több ma is élő magyar és székely családok neve.
- CSAK v. CZAK, m. nemzetség neve. (régí Írásmódja: Chaak és Czaak.) C z a a k v. C s a a k z s. i. = 1. védelemért esd; 2. bosszúért kiált. Ide tartoznak Csáková, C s á k v á r s több ily képzésű helynevek.

- CSAL A, most puszták neve. Csalah zs. i. = i süt, főz; 2. átgázol (vizén); 3. beüt, ráüt.
- CSAL, m. igező; c s e l főnév; C s e l c a mohács-melletti híres patak, mely M. 0. szabadságát elnyelte; C s e l e j, Cselő falva, C se lő háza, C s a l á r m. országi faluk. Csel zs. i. = sötétséggel borít = a =magyar csal- és cselnek paraphrasisa.
- CSANY faluk, és pk. n. M. és E. országban. C s a a n zs. i. = i. kiköltözik; 2. nomád életet folytat. Város n. C s á n y i ismeret m. cs. név.
- CSANÁD m. város és több faluk n. M. és E. országban. Egy város neve a jordántúli basáni (besenyő) királyságban. C s a n a zs. i. = meghajol, meg hódol. C s a a n a n = nyáj altban dus; egy város neve Juda törzsében.
- CSEJD, székely cs. és f. n. C s e j t, C s e j t h e m, f. n. C s a j d zs. fn. = vadászat.
- CSER, m. f. Sopron vmb. Csór m. f. Fejér vmb. C s ó r a Erdélyben. Cser és Csór zs. = kőszikla; két város neve Kánaán földén.
- CSANAK, ni. f. és p. Soprony, Győr és Komárom vkb. C s a n a c h zs. i. = megszáll, leszáll.
- CSICSO. m. faluk és p. Komárom Zala, Somogy és Tolna vb. 8 falu neve Erdélyben b. Szolnok vb., egynek Csik-székely székben, és több székely családoknak. C s i c s a h zs. fn. = virág. C s i c s e g y ismeretlen város neve.
- CSISZER, több székely cs. neve. C s i c z v. C s i s z zs. i. = szikrát hány, fénylik. C s i s z o l magyar igező = kifényesít.
- CSOMA, székely cs. és több m. f. neve Magyar-és E. országban. C s a m a h h zs. i. = növekedik, gyarapodik.
- CZELNA, mv. Erdélyben. C a l n e h Nimród egy városának neve. Káin a és Kálnó több m. f. neve Magyarország.

D.

- DAB m. f. Dab zs. i. == megolvad, eped; dab, persa fn. = meleg. Dabas m. falu is innen veheti nevét, vagy da bar i. sz. = nyájakat legeltet, vagy dab a s i. sz. = gyúr, dagaszt v. d' b e s fn. = méz szóktól? Határozzák el a tudósok.
- DAD ÉS DADA m. faluk és pk. n. M. O. D a d zs. fn. = csecs; d o d = 1. szerelem; 2. jó barát. Ide t. D é d D é d a, D é d e s magyar faluk is.
- DÁGH tót f. Esztergom vb. Dé g h m f. Veszprém vb. zs. fn. = hal.
- DAJA, Dályá és Dályó m. és székely fk; és pk. neve. D á j j ah zs. fn. = sólyom madár.
- DAKA m. f. és p. Dakazs. i. = feldarabol, tor; d a k k a = maga a por.
- DAMAK, DAMASD, DAMÓCZ m. faluk Borsod, Bars, Hont és Zemplin vb. D a m a s k Syria fővárosa.
- DAMÓ és TAMÓ székely cs. nevek, D am ah zs. i. = 1. hasonlít. 2. elhallgat, megszűnik; valaminek véget vet, elpusztít.
- DÁN, DÁNFALVA, DÁNOS ÉS DÁNY több f. n. M. és Erdélyországban, Dan egy város éjszaki Kánaánban.
- DARAH Szathmár és D a r á n y Somogy vb. m. f. Darchald. = nemzetség, korszak; dara zs. = kar; dara arab. = eltávoztatja magától a rosztat; dar zs. = ragyog. Dara egy p á r t o s város is volt későbbi időkben.
- DOMA, DOMAHAZA, DOMAHIDA, DOMÁNY stb. m. f. M. O. D o m a h zs. fn. = hallgatás helye. Arabia egy varosa és vidéke neve.
- DOROG, DORGOS, DORMÁND, DOROGMA, DOROSMA, több m. faluk nevei M. O. Dor mind zs. mind eh. nyelven = 1. lakás; 2. kör, gömb (innen jöhet a torony, melyet keleten kereken és gömbös

tetővel építenek); 3. kör-alakban emelt halotti máglya (innen származhatott a tor); 4. zs. i. = lakik, tartózkodik, megállapodik (innen a mi igéink: tart, t a r t ó z k o d i k és származékaik); 5. város neve.

DÓZSA több székely családok és az ismeretes paraszt király neve. D a s s a n z s. i. = hízik. A Jászságban is van egy ily nevű község. Nem állhatom meg, hogy ide ne írjak még egy szót, mely keresetlen akadt szemembe: d a g a r z s. i. = takar – a magyarban csak a keményebb *d* és *g* hangok vannak meglágyítva.

DÖBÖR, DÖBRI, DÖBRÉTE, DÖBRÉS, DÖBRÖCZE, DÖBRÓKÖZ, DÖBRÖNTE, valamint DEBRÉTE, DEBRŐ (al és fel) és DEBRŐD stb. magyar fk. nevei. D e b c r z s. f n. = veszély, halál (les által); d o b e r = legelő; d a b r a t h = legelő és egy város neve Issasár törzsében.

DARÜCZ több m. helység n. (L. fenébb D a r a h v. D o r o g névnél).

DÖMÖS és DÖMSÖD m. f. Esztergom és Pest vkb. Dani ask syr főváros szokatlanabb neve D u m e s e k.

DUKA m. fk. Pest és Vas vkb. D u k e h. és syr. igező = körülnéz, kémlel.

DÖGHE m. f. Szabolcs vb. D o e g z s. t. n. = félenk; d a g a b f n. = félelem, nyugtalanság. Azonban dög ismeretes magyar szó.

DEPSŐ egy malom és hid neve a Fekete-ügyön, Háromszéken, hol régebben falu lehetett. Thipsah egy város a zsidó birodalom határán, az Eufrat partján. = átkelés, átjárás.

E.

ÉCS (nagy) m. f. Győr vb. E c s z s. f n. = fából való.

ECSED több m. f. E s e t h f n. – mű, munka; vagy talán Achad Nimród városának nevéből.

- ECSEG több m. f. E s e k zs. fn. = elnyomás.
- EDDE m. f, es p. E d a h zs. fn. = egyesület, gyülekezet.
Ide t. E t e (Pozsony), Ette (Komárom) és E11 e s
Nógrád vkben.
- ENYED város, fk. és p. neve M. és E. országban. En-
geddi város Juda törzsében.
- EGER m. város. Eker = aki egy honból kiszakadt s
másba telepedett át.
- ERK Heves vb. E r k e d Erdélyben több f. neve. Erk v.
Erek zs. fn. = rend; hasonlítás; becslés.
- ÉTFALVA, székely falu. Et h zs. fn. = kedvező al-
kalom.
- ETED székely f. A t h a d zs. i. = előkészít, rendez, sza-
bályoz.
- ETHELE, ETELE, ETZEL, ATZIL, ATIL, ATTILA;
ezek leírásai a kunok v. hunok nagy királyának»
Atzil zsidóba is átment arab szó = nemes, ma-
gas, fényes születésű.

F.

- FADD m. f. Tolna vb. F a d a v. p h a d a h zs. i. =
kiszabadít, lánczokat tör; f a d d a n = síkság; e név
alatt Mesopotamiát szokták volt érteni.
- FARAD m. f. Sopron vb- F a r a d zs. i. = elszéled.
- FARCZÁD székely f. F a r a e z zs. i. = szétver; beüt.
elfoglal.
- FARMOS m. fk. neve. F a r a m zs. i. = széthasogat,
szaggat.
- FARNOS m. cs. és f. név. F a r n a c h zs. t. n. = futár.
- FOGARAS, vidék neve Erdélyben. P h e g o r v. P h o-
g o r a moabitáknál, kik Kánaán szomszédságában
laktak, a fajtalanság egyik Istenének volt neve, mely
a görögök és rómaiaknál Priapus néven fordul elő.
Lehetetlen volna, hogy Fogaras földén is, história-

előtti időkben, e bálványnak inkább mint másutt hódoltak legyen?

FÓTH m. f. Pest vb. ρ hut h arab. = távol van vmítől, honnan p ho t = köz (intervallum).

G.

GÁCS, GÁCSFALVA, GACSA, GACSÁLY mv. és fk. M. O. Gaas zs. fn. = földingás; egy hegy neve Efraim törzsében.

GAGY magyar és székely f. Gag zs. fn. = földel.

GÁÁL v. GÁL sok magyar és székely család, összetételei hasonlólag sok m. helyek neve. Gaal zs. i. = i. megtartja a mi különben elveszett volna; 2. megtalálja a mi el volt veszve; 3. megboszulja a megölettet és 4. vérrel bemocskolja magát; 5. fn. = csömör, utálat.

GALGÓ fk. belső Szolnok és Doboka vkb. Galgal város a Jordánhoz közel.

GALGOCZ több mv. és f. M. O. Szinte Galga 1-hoz köthető.

GALL A (a. és f.) Komárom vb. m. f. G oláh zs. fn. = egy csapat száműzött; elvont értelemben = bujdosás, száműzés (nem innen G ól y a madarunk?) G alah zs. i. = i. meztelen lenni; 2. felfedez; 3. a földet lakosaitól megfosztja; 4. számkivet v. deportál.

GALSA több m. f. n. Galas = leül, lefekszik.

GARA es. n. Gera fn. = mag; több személyek neve; g ara h = durva, ingerlő.

GARÁB több fk. n. G arab zs. i. = vakar, gereblyél.

GERÉB m. és székely régi s ma is létező es. n. Gar eb zs. mn. = rühös; t. n. David király hadserege egyik ezredésének.

GARAM folyó, G arány m. f. Zemplén vb. Gar an arab. = simit, gyalul. Goren = sík, egyenes és csűr-föld s per synecdoche: garmada.

- GARÁZDA székely es. n. és ismeretes m. szó = kötekedő, veszekedő. Gaar zs. i. = durván, fenyegetően pirongat és szitkozódik.
- GÁTH m. f. Beregh, G á t h a Mosón vb. Gáth egyik filisti magyar Kiskirályság és főváros neve.
- GÁVA m. f. Szabolcs vb. G a a v a h zs. n. = 1. nagyság, felség; 2. kevélység.
- GEBE ni. orosz f. Szathmár vb. Gebe zs. fn. = víztartó; árok; mocsár, tó. G e b a = halom; egy város neve Benjamin törzsében.
- GEREGE és GEREGYE m. fk Nógrád és Vas vkb. Gye rgyó egy székely szék és város n. G e r g a s i – a gergeseusok – egy Kánaáni magyar nép neve = agyagos földön lakók.
- GÉRES, GYÉRES és GERESD m. fk. és p. nevei. G é r e s = i. kivetett; 2. a mező terméke.
- GENCS több m. f. G a n-sövény = v. fallal kerített hely, kert – a cs magyar kicsinyítő rag.
- GIDÓFALVA székely falu. G' d i = kos, bárány: G' d i i a h = kecske - g i d ó. Nem ide tartozik Göd, Gödöllő stb.? Azonban G o d e l = nagyság, felség: rózsz jelentéssel = gög, dölyf.
- GÖRGŐ m. f. Abauj, G ö r g e t e g Somogy vb. ezen magyar igeszótól g ö r g. Zsidóbn ugyan ez eszmét egy hasonló onomatopicus gyök fejezi ki: g a l g a l v. g a r g a r.
- GULACS (tán Gulyás) m. fk. Zala és Beregh vkb. G o i zs. fn. = emberek csődülete: nép, nemzet; az állatokra is átvitetik (Jóel 1. 6. Sofon. 2. 14. sth.). E szerint a magyar gulya és g u l y á s igen régi, mert már ezelőtt több mint 3000 évvel éltek vele eleink Kánaán földén. A zsidók úgy látszik az idegen népek iránti megvetésből vették át e magyar szót, mely csak a barmokat illette, s mellyel még ma is élnek a keresztények irányában is, – mert

hogy nem zsidó eredetű, kitetszik abból, hogy semmi származékával nem bírnak.

GÜTH, GUTTA, GUTTAHAZA m. mv. és fk. Gut ah Syriának legszebb völgye D a m a s k közelében, Wie északnyugotra. Arabul = völgy-sík. A magyar Gutthok és Gutták is mind rónaságon fekszenek.

GYALLA (ó és új) m. fk. Komárom vb. (L. Gallát).

GyALÁN m. f. Somogy vb. Golan zs. fn. – számki-
vetés; egy b e s e n y ő város, melyet még Mózes
foglalt el; ma is áll és neve D j o l a n mond: G y o -
l á n vagy D z s o l á n.

GÖMÖR, megye, mv. és fk. neve nem máshonnan, mint
Jáfet fiától Gome rtől veheti eredetét.

GYALAKUT székely f. Jalkut zs. = zsák, tarisnya,
zseb.

H.

HAGYÁROS m. f. Zala vb. Ha gar arab. = fut (innen
a h e g i r a – mond: hedzsra, az az, Mahomet fu-
tása). H a d a r zs. fn. = disz, méltóság.

HADAD közép Szolnok vb. m. f. a Wesselényiek ősisége.
H a d a d egy edomi királynak, és összetételben egy
syriai városnak neve. A szó arab; értelme iránt nin-
csenek tisztában a tudósok. Némelyek szerint ige-
szó = tör, ront, zajos kiáltásokba tör ki; mások sze-
rint fn. = félelem, tisztelet. N e d a d = öröni-új-
jongás. Az igazi ősi gyök magyar had.

HALAP m. fk. és pk. n. C hal ab zs. fn. = kövér, zsi-
ros. Város és ember neve.

HÉDERVÁR, HEDREHELY, HEDRI m. f. és cs. nevek.
Hadar ige-szó = 1, felfuvalkodik; 2. feldíszít, éke-
sít. He der fn. ~ disz, ékesség; h a d a r ah idem.

HENCSE, HENCSE, ÉS HENCZIDA m. fk. Hhanach
ige szó = szorosságban van.

HARGI, HARGITTA székely földi havasok neve. Har zs. fn. = hegy; g e e h = nagy, fényes, magas, kevély, dolyfős; g i d e l = óriás nagyságú. Valóban a H a r g i l l a sokkal is nagyobba H a r g i n á l.

HEREGH m. f. Komárom vb. He r e g zs. fn. = gyilkosság, ölés.

HARRO, HERÉD, HEREND, HERÉNY, HERENCSENY m. fk. és pk. n. Hara = hegyes; haran = hegylakos.

H ÁRALJ székely f. moly egy hegy tövében fekszik. Har = hegy és alj = hegyalj.

HETE, Hetény, Hetes, Hetes, Héth, Hetmény, H e t y e, H e t y e f ő, H e t y é n, mind m. fk. H e t h, H i t t i = H e t h e u s volt neve egyik kánaáni magyar törzsnek.

HEVES vm. és m. v. H i v v i = heveus egy másik magyar törzs neve u. o.

HEREPE m. fk. Erdélyben. H h e r e b = kard, és minden más eszköze a pusztításnak. H i r i p m. f. Szathmár vb.

HOMONNA mv. Zemplén vb. A m a n = támogat; fen tart; alapokat tesz le; szilárd; állandó; örökké tartó. Hamonah = bőség. – Ezékiel próféta így nevezi azon várost, mely Magog véres kudarczának tanúja leend (Ez. 39. 16.)

HATÁR f. és p. de sokkal ismeretesebb magyar szó. Ha thar zs. = ás, b a r á z d á t von. Ezen szavunk arra mutat, hogy eleink már Kánaán földén épp oly tiszta fogalmaival bírtak a tulajdon jognak mint ma, s a zsidók a határvetésben, mely barázdavonással történt, az anyagi cselekvény mellett az elvont eszmét nem fogták fel. Nálók, Mózes törvénye szerint,aföldbirtokban magánjog nem, hanem törzsök-joglétezett.

HORTH fk. és pk. neve. H o r t o b á g y p. és f. Erd. H a r o d = rettegés (egy forrás neve); b a g h = minden nemű élelem.

HARO f. Erdélyben. H ar = hegy.

HILIB székely falu. H e l e p v. H i l i p egy város neve
= változtatás.

I. J.

JÁAS f. Fogaras fdén – J á s f a l v a székelyi. J á s s a
= 1. létezik; 2. üres, lakatlan vidék. Jáás = nem
bizik, elcsügged, reményt vesz.

JABA p. Somogy vb. J a a b z s. i. = erősen kivan, só-
várog.

JABLONCZA m. f. Torna vb. I b o l v. J a b o l = a föld
jövedelme; j a b a l = 1. bőséggel foly (Jabloncza
a Torna vize mellett fekszik); 2. jól terem, sokat
jövedelmez.

JAAD f. Besztercze vidékén Erdélyben, Jád m. f. So-
mogy vb. S a d tulajdonképpen = kiterjesztett
kéz; de képes értelemben végtelen sok és alka-
lom szerinti jelentéssel bír, többek közt = hely, mely
valakinek hatalma (keze) alatt áll; szóval minden,
miben a kéz szerepet viszen.

IBORFA, IBRÁNY, IBRONY magyar fk. Ibar = mit
Isten választott (megjegyzendő, hogy itt az I-ben Is-
ten neve = Jó befoglaltatik).

IDA m. fk. Ida = messze hajít; ujjal mutat. I d o = sze-
rető, szerelmes.

IGAL és IGAR több m. fk. és pk. I g o r = fogadó, egy
város neve Juda törzsében; i g a r chald. = halom;
igar ethiopi nyelven = követ hajigál; iga =
fájdalmas és terhes munkát dolgozni (a magyar i g a?),
Igal tul. név = Isten bosszulja meg! Ide tart. I g -
r i c z e és I g r i c z i m. fk.

IHAROS m. f. Somogy vb. Ihar = felfuvalkodott, gö-
gös (ettől: har = hegy). Tán ide köthető a vi-
har is.

- JEDD székely f. Lásd: Ja adót. Ismét: j a a d = bizonyos helyet mutatni ki; j e d o tul. n.
- IKLAD, IKLÓD, IKLÓD sok magyar és székely fk. és pk. neve M. és E. orszb. Ikol zs. i. = hat, het (posse); fentart, hord, visel, tűr.
- JAK, JAKFA, JAKFALVA, JÁKÓ, JÁKÓHALMA, magyar és székely fk. és családok n. J a k a h arab – engedelmeskedni; Jak eh t. n. = ájtatos.
- IKAFALVA székelyfalu. I k k h a h = engedelmesség, tiszteletteljes hódolás.
- IMAR pk. Zala és Veszprém vkb. Imar zs. i. = átváltozni.
- IMOLA f. Gömör vb. Imi a = mit Isten tölt be lelkével.
- IMREGH f. Zemplén v. Imrah = veszteghely.
- INAM, INÁNCS m. fk. és pk. In o ah = nyugalom egy város neve); in o m = álom (hasonl. város n.)
- INKE, INOKA m. fk. és család n. I n i k a h = sarjadék.
- JÁNK, JANKA, JÁNKAFALVA, JANKAHID fk. és pk. Jank v. Jan ak = szop, csecsen függ.
- JÁRDÁNHAZA magyar f. Borsod vb. hajdani neve, M o c s o l y á s' is volt. A J á r d á n (ez igazi neve a Jordánnak) vize, mint tudva van, oly zavaros, mint a m o c s o l y a.
- JÁREK f- Bács vb. J a r e k v. I r e k = zöldség. I r e g h m. f. Tolna vb. szint' ide tart.
- JÁRMI m. f. Szathmár vb. Jármí = emelkedett helyen lakó – tul. n.
 IRS A m. f. és pk. n. Γ r e s ah – birtok, örökség.
- ISPÁNK m- f. Vas vb. I s b a k = a ki elhagy; t. név.
- ISPÁNY, ismeretes hivatal nevünk. I s p á n tul. név. I. krón. 8, 22.
- JÁSZ összetételekben több m. heljeinkneve. J á s z a, J á s z é r stb. mind filistinai városok.
- JENE, JENŐ, JENKE stb. sok magyar és székely fk. pk.

- és csk neve. Ja an = tanács; ismét: falánk s innen j a e n = struczmadár.
- JEKEL m. f. neve. Lásd Iklad alatt Ikol v. Jakol v. Jokelt.
- ISZKÁSZ három m. f. neve Veczprém vb. I s z k a h tul. n. = a ki néz.
- ITTEBE (m. és rácz). I t h a b = leül, telepedik.
- IRALA egy hegy Csik székely székben. I r o el = Isten laka – egy puszta neve.
- JUTTA m. f. Somogy vb. J u 11 a h = a mi síkon terjed ki – egy város neve Juda törzseben. Juth ismét Somogyb. a Sió mellett m. f.
- IZSAP, IZSASZEG, IZSEP, m. fk. n. J a s a h v. I s a h = üres, elpusztított vidék; és jesa v. i s a = segély, megszabadítás.

K.

- KAÁL v. KÁL, székely f. és járás n. K a l a zs. i. = zár, véd, összetart.
- KAB p. Veszprém vb. K a b zs. fn. = üres edény, kupa.
- KABA, m. mv. és ρ .Debreczen szomszédjában. Kaba = fedez, takar, elrejt. Kabar kánaáni i. szó = eltemet az az: e l k a ρ a r.
- KACS, m. fk. n. KACS = vége valaminek.
- KADICSfalva. Udvarhelyszéki székely f. K a d d i c s = szent. K a d i c s a egyik főkapitánya a Scythiából kiindult hunoknak, másik volt A t i l a (lásd Atzilt,) harmadik Kéve (= erős, szilárd e szótól: K e v e h – siritett köté); B u d á t, Atila más testvérét lásd ' B o d, B o d a stb. székely neveknél. Mindezek Thu-roczi szerint a K a d a r törzsből voltak, mely szó-zsidó (alkalmasint a kánaáni néptől fogadta el) nyelven = igen barna ember. Kézai szerint nem ka-dar kanem Erda törzs neve; ennek jelentése ama-

zéval nem ellenkezik, mert ez vagy – ered, vagy e r ő s b ő l származik s egyre megy ki a persa a r d- dal, mely = erős, bátor s a persa é s p á r t o s magyar királyok nevében szokott előfordulni, mint Arda- s e t r (= erős király), a görögöknél A r t a x e r x e s, - és A r t a b a n (erős úr.)

KAJÁN, (kis és nagy), K a j á n f ő l d e f k. Erdély és M. o-bari. K a h a n (leírva K h n, mit bizvást mondhatni ki K h a n n a k is) zs. i.= egyházi vagy világi hivatalt viselni. A keleten közönséggé lett Khan és a mi őseinknél létezett K á r k h a n e kánaáni szóra vihető vissza. Nálunk talán ama pár helység nevében és hihetőleg k a j á n (irigy) szavunkban maradt emléke.

KAJD, KAJDACS, KAJATA, KAJATHA m. fk- K h a t h = összegyűl, csődül.

KAJÁL, m. f. Pozsony vb. Kahal = gyűlést hí össze.

KAJLA, f. Erdélyb. K a h e l a h = gyűléshely. (Kajla székyekközt görbét jelent, de leginkább a barmok szarvára szokták alkalmazni.) Kaj l a h egy város n. Juda törzsében.

KÁL, m. fk. K a l = könnyű, gyors futású.

KÁLNOK, székely f. és grófi családnév. Mint az előbbi.

KALÁCS. Bizonyos, hogy eleink még Kánaánban ismer- ték e süteményt, mert K a l a h kánaáni nyelven =s süt (tésztát, húst stb.) K a l á c s a f k. Bihar és Temes vkben.

KÁLD m, f. Vas vb. Kalth = elfogad. A magyar Kád kánaáni nyelven is = K a d.

KÁLLA, KALLÓ, több m. mv, és fk. neve. Kai a h i. sût; .2. könnyű, tehát léha; 3. bevégzés; beteljese- dés; teljes semmivé létei; K a l a h h = foly, lefoly; Kallah = a mennyekző napján minden ékszerai, különösen szüzességi koszorújával feldíszített hölgy; K a l a = parittyás; K a l l a = idem.

KÁLNA, KÁLNÁS, KÁLNÓ, több. m. fk. Egy még Nim- ród által épített város neve.

KALOCSA m. érseki város. L. Káál, Kál és Kalács neveket.

KÁLÓZ, m. f. Fejér vb. K a l ó z m. szavunktól, mely a kánaáni Kállai megegyezik.

KÁM, KAMAHÁZA, KAMÁNfalva, KAMANHÁZA, KÁMON, KAMOCSA, KAMOND, KAMONYA m. fk. és pk. nevei. Mind K á m pátriárkára vihető vissza. Az idők folytán e név K e m alakot vett fel és K c m é n y tul. és melléknevünkben él, minek bizonyága az, hogy az erdélyi K e m é n y család régi iratokban K a m o n y a i alakban fordul elő. K a m o n, aratásokban bővelkedő-város neve a Jordánon tul; Ka in ah == lisztet őröl.

KÁNÓ, m. f. Gömör- K a n y ó v á r Zala vb. K a n n a h város neve.

KÁNYÁD, KANTA, székely faluk. K a n a t h kánaáni város = birtok.

KARA, pk. és f. n. Ka rab, = cserélberél, vásárol, szerrez, bir.

KARÁCS. Z aránd vb. f. K a r á c z a d f a K a r á c s f a Vas vb. K a r a c h syr. = körülvesz, kerít. K a r á c s = széttép, leront.

KARAD m. fk. n. Zemplén és Somogy vkb. (Kar á d vagy K a r d t ó l ?) kánaáni nyelven Kar ját h v. Kére th. (= kert) = város, s mint o szavunk, úgy használtatott öszszetételekben. p. o. Orba v á r o s a = Kereth-Arba.

KARAKÓ, m. f. Vas vb. K a r k o r =alap. Egy város neve.

KARANCS, öszszetételekben több m. fk. n. K a r á n = szarv, innen: erő s hasonlatnál fogva: sugárok. Egyébiránt l. f. Karácsnál.

KARÁTfölde, m. f. Vas vb. L. Karádnál.

KARCS, (öszszételiben: K a r c s a) tizenkét magyar f. Csallóközben. L. K a r á c s n á l, mert c kánaáni szó: K a r á c s így: K r c s – levén leíra, K a r a c s n a k is mondható. K a r c s a m. f. Zemplén vb. is van.

KARTAL, m. f. és p. Pest vb. K a r t a h város, mely Zabulon törzsének jutott.

KASSA, m. kir. város. K a 8= szalma és szalmás kunyhó.
K a s s a h = kemény; nehéz; bajos.

KAROM, ρ Komárom vb. Karom = 1. termékeny föld;
2. nemes fajta.

KATA, több m. helyek neve. K a t a h arab = szolgál.

KÁVA, KÁVA, KÁVÁS, KÁVÁSD m. fk. Kovah = 1.
éget, gyújt (= a magyar tüzkő, alias: K o v a);
2. átás, szúr, innen: ablak.

KAZÁR, m. f. Nógrád vb. és egy régi magyar néptörzs
neve. K a z á r arab = 1. recsegéssel eltörni; ro-
hanva ütni az ellenségre s azt szétverni.

KAZSOK, m. f. Somogy vb. L. Kassánál.

KECSE és GECSE, székely cs. nevek. Kec eh = vég,
határ; teljes szám.

KELECSENY, több m. o. helység neve; származik hihe-
tőleg a magyar Kel gyöktől, mert e helyeknél for-
rások és patakok kelnek. De a kánaáni K a l a h h v.
K e l c h h i s = ered, foly. Ide tart. K e l e m é r m.
f. is Gömör vb en és K e l e v i z Somogy vben.

KENÉZ, több m. fk. és csk. neve. K e n a z v. K e n é z
kánaáni nép neve (I. Mész. 15. 19) egyszersmind tul.
név = vadász. Ide számítható K e n é s e is.

KERETYE, m. i. Zala vben. K e r e t h (kert) = város
Ide tart. Kertam. f. Veszprém vb. E név leghíveb-
ben megőrzött keleti emlékeinknek egyike. Ha eleink
Kánaánban K i r i a t-, K a r j a t, k e r e t-, v. inkább
K e r t n e k hívták városaikat, tovább keleten meg
K e r t a n a k hívták, a mint V o l o g e s o -k e r t a és
más helyek nevében is fenmaradt, melyeket p á r t o s
királyok építettek.

KESZI, sok m. helyek n. vagy a K é z vagy a kánaáni
K é s z e m (= sors, boszorkányság, jövődölés)
származékai.

KOCS, és származékai t. m. fk. nevei, Kocs = 1. vág,

- oszt, hasogat; 2. aratást végez; 3. irtózik, fél; 4. egy ugrással felkel; 5. tövis; 6. tulajdon név.
- KIBÉD, székely f. K a b e d (írva: kb d) = 1. fontos, bőséges, gazdag; 2. súly; heveség; sokaság.
- KILLYEN, székely f. K i l l a j o n = rom. K i l j o n = elkészítés; tul. név is.
- KODOR, f. Belső Szolnok vb. G a d a r = körül kerítés.
- KOROND, székely f. L. Karancsnál. Ide tart. K o r o n k a hasonl. sz. f.
- KOSA, székely cs. n, K ó s = tört hányni – Lásd Kasánál is. K ó s a f. Hunyad vben is van.
- KOTORMÁNY, Székely f. Lásd Kodornál.
- KOZÁRVÁR, f. b. Szolnok vb. L. K a z á r n á l.
- KOCSORD, m. f. Szathmár vb. Lásd K o c s n á l.
- KÓLY, m. f. K ó l = eltart. K o l j a h tul. név. K o l = hang, kiáltás
- KOMJÁT, KOMJÁTH, KOMJATHI, m. fk. K o m m j o t h = talpon, egyenesen.
- KOSSUTH, m. f. Pozsony és egy másik Turócz vben a J o r d á n pataka mellett. K o s s u t h kánaáni nyelven = igazság.
- KUSALY, f. k. Szolnok vb. K u s = íjjat feszít.

L

- LAD, több m. f. n. L a d egy város, mely Benjám törzsének jutott = vita, csata. Ide tart. a számos L a d á n y helynevek is. Azonban L a d a h = rend.
- LEBENYE, most puszták Abauj vb. L i b n e h és L e b o n a kánaáni vk. Az első Juda törzsének jutott volt.
- LETA ni. fk. ét p. neve- L a t a v. l e t a = a földhöz ragadni, abba rejtőzni; l a t h a h h v. l e t h a h h somorjai ny. = kiterjeszkedni, tágas lenni
- LIBANfalva, a székely havasok között. Emlék a Liban havasaira.

LÓCZ, LUCZ, LUCS, LUCSE, LUCSKA, LUCZA (Erdélyb.) stb. sok helyek nevei. Locz v. Lucz két kánaáni város neve.

LISZKA m. mv. L i s s d, L i s z ó, L i s z k ő, L i s z k ófalva, több m. fk. n. L i s k a h = szoba.

LOSONCZ, m. város. L a s a, kánaáni város n.; l a s o n = az emberek és állatok nyelve. Ide t. L o s á d f. Erdélyben.

H.

MACS, MÁCSA, m. faluk és pk. n. Macs a = eljut; elér; talál és összetalálkozik. M a a c h = nyom; elnyom. M a a c h a t h = elnyomás. – Egy város n. a. Hermó bércz tövében.

MACHALFALVA, f. Szepes vb. M a c h a l = kis patak.

MACSOLA v. MOCSOLYA, m. f. Beregh vb. M a c s o l a = mélység.

MACSÉD (nagy és kis), m. fk. M a c s a d = vadász, lest hány; leshely.

MÁD, MADA, MÁDA stb., több m. városok és fk. n. Erdély és M. országon. Lehet, hogy későbbi, persiai emlék, M e d i a v. M a d a i tartományra vonatkozó, melyet a magyarok bírtak és laktak, részint mint ρ á r t o sok, részint mint magok a medusok, mely nép nemzetiségéről csak annyi történelmi tudományunk van, hogy persa nem volt. Különben Mad kánaániny = köpeny; m a d a h pedig = mér, kimér. M a d d a = tudomány, értelmesség, bölcsesség és annak helye.

MADÉFALVA, székely f. M a d a i - tői, miről előbb szólek.

MADÁR, m. f. Kom. vb. M a d o r c h a l d. = lakás.

MADOCSA, m. f. Tolna vb. M a d o c h a h = mozsár.

MAG v. MÁÁG, f. Alsó f. vb. Erdélyben. Mag = m á g u s, az az, nagy, h a t a l m a s. Közönséges magyar szavunk – m a g a s – értelme ettől nem különbözik. Nagy fontosságot nyer ez, ha meggondoljuk,

hogy a medusok- vagy madaiaknál a magosok alkották az uralkodó néposztályt, mint később Magyarországon az úgynevezett nemeselek. A róttosok, kik a madaiak után mintegy két századdal uralkodtak, ugyan ily állodalmi rendszerrel éltek, mely a magosok vallásával összeköttetésben volt.

MAGARE, egy szász f. Erdélyben. Latin neve: Villa Macharic, szász: Magarey, oláh: Mageric – minek értelme mindcsak ez egyre megy ki: Magyaré v. egyszerűn Magyar. Ezt csak annak okáért jegyzem fel, hogy lássék: ugyan azon országban is az uralkodó nemzet nevét mennyiféleképpen szokták kiejteni s hogy ennélfogva ne adjunk fen azon, ha a zsidók és mis népek a magyar nevet majd magar, v. magor, majd mazar v. mazorstbnek mondották ki. – A pátriárkák vándor életeket magurnak nevezték.

MAGURA, fk. n. Bihar és Krassó vkb. és igen szokaknak Erdélyben. Magurah v. Magorah, kánaáni ny. = félelem. Magoron, egy város, mely Benjam. törzének jutott.

MÁGORT, székely cs. n. Magor = félelem, rettegés.

MAIS, MAJSA, m. mv. f. és p. Maisa = eltávozás.

MAJDAN, MAJDÁNKA, fk. n. Mahhida == összeköttetés.

MAHOLÁNY, f. Bárs vb. Mahholah = kar, táncz.

MÁLÉ, magy. tót f. Gömörb. Male = bőség, teljesség.

MÁLCZA, m. or. f. Zemplénben. Ugyan az, mi Male.

MALONYA, f. Bars vb. Malonah = hely, hol az utasok meghálnak: csűr, szín, fogadó.

MAKSA, székely f., Makseh = földél. Makshah = sötétség.

MÁND, MÁNFA, MÁNY, MÁNYA, MÁNYOK, több fk. n. E. és MO. Manah = 1. felmér, feloszt.; 2. részlet, darab. Manth ugyanaz. Man = manna, mivel Mózes tartotta népét a pusztában.

- MÁRÉFALVA, székely f. Maar eh = kopasz, hol nincs emberi lak; m a r e chald. = úr.
- MAROS folyó. Marocs = futás (folyás). Maarics = tisztelet és félelemmel tölt el. M a a r = kopasz hely, üres tér. Ide t. Marró és Maron fk. Erdélyben.
- MARÓTH, több helységek neve. Maroth, egy város Juda bérceiben, = legelő.
- MATOLCS, m. v. Szathmár vb. Matal = hozsit, nyújt.
- MÁRKOD, székely f. Margeli = csendes, békés lak.
- MECSER, m. f. Mosón vb. és p. Sz. f. vb. Machar = elad; m e c h e r = áru; m i c h e r e h = árok.
- MERA, több m. fk. n. M e r a a = barát, társ, bajtárs.
- MEREGYÓ, f. Kolozs vb., oláhul: M a r g o o. M a r g e a h v. M e r g e a h = csendes lak.
- MIKÓ, MIKOFALVA, MIKÓIIÁZA, m. fk. és p. M i k Ó egyszersmind régi székely főcsalád n. Mik va h = vizösszefolyás; emberek gyülekezete; várakozás, remény, bizalom.
- MIKOLA, régi ni. cs. n. és helység Szathmár vb. és másutt. M i k o l a h = tőkély.
- MAKRAI, erdélyi m. cs. n. M a k r a = 1. összehívás, gyűlés; 2. olvasás.
- MARA, erdélyi m. csn. Mara = 1. korbácsol, lóval vágat – kiterjesztés által: engedetlen, pártütő; 2. vas-tag, kövér, pohos.
- MILOTA, m. f. szathmár vb. M i l l a t h == vízzel teljes.
- MIKSE, m. fk. n. M i k s z e h mint M a k s z e h = földél.
- MISKE, m. fk. p. es cs. nk. M i s g c h = tévedés; M e s, syriai nép; M e s c k l · más nép, mely a fekete és kaspai tenger közt lakott; 2. birtok. M i s k a = hely, hol a víz megáll és kitisztul.
- MOCS, MOCSA, m. fk. Kmm. vb. és M d o s Kolozs vb. Mocs = 1. kinyom, sajtol; 2. elválaszt, félretesz; innen: szalma, törek. M o c s a a h = kimenet, kijárás: metaphor: árnyszék. M o c s a = 1. hirdetmény,

- rendelet; 2. kapu. M o c s a h = kút, forrás. Egy város n. mely Benjani törzének jutott.
- MOCSOLA, MOCSOLYA, MOCSOLÁD, MOCSOLYAS, m. fk. n. Erd. és Mb. L. M a c s o l á n á l.
- MODOR, MODRA és MODRÓ, mv. és fk. M o d o r v. M a d o r = lakás.
- MISZLA, m. f. Tolna vb. M i z r a = bevetett mező.
- MOHÁCS, m. v. és f. n. E. és MO. M a h h á c s = mozgat, ráz, ingat; üt.
- MOHOL, f, Bács vb. M a h a l v. m o h o l = a bort vízzel keverni.
- MOHÓRA, m. f. Nógrád vb. M a h h a r = cserél, ad, vesz.
- MOKRA, fk. n. L. Makrainál.
- MOKCSA, m. f. Ungh vb. M a o g = lepény. M a g = nagy, magos.
- MONÓ, több m. fk. Erd. és Mb- M a n o a h h = nyugalomhely. M a n a h = kimér, eloszt., megszámit. Maón, judatörzsi város.
- MONOR, m. mv. és fk. Erd. és Mon. M a n o r = szánt-vet.
- MISEE, MISLENY, MISZLA, fk. n. M i s l e h h = raisio; a hely hová valakit küldenek.
- MOZSONY m. kv. és székely f. M o z o n = táplálék, minden élelmi szer.
- MUZSALJ és MUZSAJ, m. fk. M u s = visszavonul, eltávozik.
- MUZSNA és MUZSINA, m. és székely fk. Erdélyben. Mint az előbbi.
- MOZOR, egy hegy Thorda vb. Magyar - Bölkénytől $\frac{1}{4}$ órányira. M a z a r = elvál, megkülönbözik v. különözik. E szó is csak egy másik zsidó elvonás a, m a g y a r^c nemzet nevéből, melyet a Nil vagy Járó partjairól való első kiköltözéseért ‚filisti’ nek (kiköltözött) neveztek; aztán a v á n d o r é l e t e t csak ugyan rólok, ‚magur’nak nevezték; a félelmet és ijjedtséget – melyet vitézségük körültök terjesz-

teni szokott volt ,m a g o r' nak; a l e s t, honnan el-
lenségeikre ütni szoktak volt, hasonlólag, m a z o r' nak;
a készséget, gyorsaságot és impetuositást; a nemes-
szívüségét és bőkezűségét; a gondolatlanságot és
vakmerőséget – mely tulajdonságokkal magokat ki-
tűntették, szintúgy ,malur' – ami majar-maa
gyárral egyre megy ki – szóbel képezték; sőt a
nő vásárlást is, mi akkor nálok szokásban volt, ,m a
har' szóval fejezték ki. Mind ezen körülmények
nem csekély tanúságai annak, hogy e két népnek
egykor együtt egy, ha nem is barátságos, szomszéd-
ságban kellett lakoznia.

W.

NADAB, f. Arad vb. Nadab = 1. ösztönöz; 2. magát
od' adja; 3. ajándékoz.

NAGY ASZÓD, Hegy és patak n. székely földön. L. A-
szódnál.

NAGY BARCSA, f. Hunyad vb. L. Bárnál.

NALACZ, f. Hunyad vb. és régi m. családnév V a a l = czi-
pő, saru; innen nalác v. nalász tán= czipész v. sarus.

NAMENY, m. rnv. és f. V a a m a h = édes, kedves; egy
város, mely Juda törzsének jutott. N a a m a n =
édesség, kedvesség; egyszersmind tul. név.

NARAJ, m. f. Vas vb. V a a r a h = ifjú leány; egy vá-
ros, mely Eí'raim törzsének jutott, mikor Josuah
Kánaánt felosztotta.

NASZÁLY m. f. Komárom vb. N á s z a – minden eme-
lés eszméjét magában foglaló cselekedet. N a s z á l
egy magas hegy Vác felett Lehet = nagy szál.

NASZVAD, m. f. Kom. vb. N a s z a = érez, szagol.

NÉÉCS, f. Doboka vb. N é c s == vércse v. sólyom.

NEKESÉNY, m. f. Borsod vb. N a k a a v . n e k o s = les-
gödör- v. törbe esni. E falu nagy hegyek közt fekszik.

- NESZMÉLY, híres bortermő m. falunk. L. fenebb Vas z á l y n á l.
- NEVER, fk. Bars és Nyitra vkb. N a v e h v . n e v e h = lakos; lakó és leelő hely,
- NOVA, NO VAJ, m. fk. Zala, Abauj és Borsod vkb. V o - valj = trágya, ganéj. Nova = inog, tántorog; rezeg; reszket; bujdosik.
- NEDECZ, f. Szepes vb. V e d = rakás, halom.
- NYARAD, egy a görgényi havasokból eredő rohanó szé- kely folyó. V aar = 1. ordít; 2. megráz, felforgat.
- NYARAD, NYÁRASD, NYÁRSZEG, sok m. fk. n. V aar = ifjúság, növendékség. A magyar „nyár” tói bajos c helyneveket egyenesen lehozni; azonban a nyár is az évnek növendék szaka.

O

- OBRONAK, m. f. Zala vb. A b r o n a h = szorosut.
- OCSA, m. f. Pest vb. Lehet a magyar Ó származéka. A- zonban A c s a h z s . i . = kerítéssel megerősíteni; bezárni.
- OCSÁRD, m. f. Baranya vb. A c s a r = mint a c s a h .
- OKANY. m. f. Bihar vb. Akah arab. = 1. letartoztat, akadályoztat; 2. z s . f n . = elnyomás, kínzás; 3. tul. név.
- ÓLAD, m. rav, Vas vb. O l a h = hágó, hegy.
- ONNY, m. f. Pozson vb. Oni = szomor, nyomor, csapás.
- OMÁNY, m. f. Borsod vb. A m a h = összegyűjt, egyít: u m m a h = egyesülés; a m m o n = az én szülöm. Amman az ammoniták – egy szomszéd nép – egyik fővárosának neve.
- OMODE v. Amadé, ősi m. családnév. A m a d = fennáll, talpon áll; segít, véd; remél, bízik; tart, él; csendes, nyugott; fölkel. Ammod = az épületet fentartó oszlop.

- ONAK, f. Doboka vb. (oláhul B i r l e). A n a k = hosszúnyakú ember, óriás; fia Ó r b á n a k, az orbai népős-apjának (V. Móz. 9. 2.)
- ORBO v. ORBA, egy járásnak Háromszéken s most már nyom nélküli helységnek, ezenkívül Erdélyben még hét falunak neve. Árba régi neve Hebronnak és alapítójának.
- ORVAR, egy hegy neve Maros széken. Ó r v á r egy város a Jordánon túl a jászok birtokában. Jász ér szomszédjában.
- OSDOLA, háromszéki székely falu, melynek hegyi barlangjaiban hegyi kristályt (hamis gyémánt) találnak. A s a t h = csillog ragyog, sima. Ala magyarban helymutató szócska.
- OZD, több m. fk. n. Erd és M. országban. Ó z == erő, hatalom, hév; támasz, véd, segéd, gyám.
- ÓCZFALVA, székely f. ugyanaz.
- OZORA, híres m. mv. Tolna vb. Az z or == segély, védelem. A z a r a h = emelkedett hely.

P.

- PACSA, PÁCSA, PÁCSON, PACZ, PACZA, PÁCZOD, több m. fk. n. P a c s a h h = tör, kettétör; örömtől reszket, kitör.
- PÁD, PADÁNY, PADÁR, m. fk. P a d d a n = sikság (Mesopotamiát jelentő szó a Sz. írásban); a magyar pad evvel egészen rokon értelmű. Pada = megszabadít; p a d o n = kiszabadítás; p a d á r = táplál, hizlal.
- PÁKA, PÁKA, PÁKÉ, m. és sz. fk. és pk. n. Baki ethiopi nyelven = város.
- PÁCSER, m. rácz f. P a c s i r a h = csorbaság.
- PÁKOD, m. f. Zala vb. P a k o d = büntetés.
- PÁKOZD, híres m. f. Fejér vb- P a k a = hasadoz, repedez.

- PALAD, m. fk. P a l a h h = a földet megszántani, művelni; tulajdonképpen, h a s í t a n i (talán innen a magyar p a l l o s); palád arab. = vágni. Ide tart. P á l d m. és tót fk. Pálé ném. f. Baranya vb.
- PALAGY, m. f. Ungh. vb. P e l e g, p a l a g, p a l a g g a h = patak.
- PAGOCSA, ff Torda vb. P a g a = szövetkezni; p a g a s = találkozni vkivel.
- PÁKÁD, ismeretes bűdös érczvizes magyar helye Heves vnek. P á r a d = kifejt, elterjeszt (bűdösséget?).
- PARASZNYA, PARASZA, m. fk. és p. P e r a z = paraszt, földművelő.
- PALATKA, m. f. és járás n. Kolozs vb. Palát = kiszabadul, menekül, elillan; p a l e t = menekült.
- PARIPA, szavunknak a zsidó p a r p a r = gyors, rohanó – felel meg; P a z a r, szavunknak pedig p a z a r = elszórni.
- PATA, több m. fk. és pk. Erd. és M, országban. Pata = felnyit; feloldoz, megszabadít.
- PATONA és PATONY, több m. fk. n. Lásd. Batonya- és Pádnál.
- PAZONY m. f. Somogy vb. P a s z a h = bőség.
- PÉÉR m. f. P e r e h h = virág.
- PÉL, PÉLY, PELE és PELESKE több m. fk. n. Pele = nagy, rendkívüli, csudálatos dolog; Isten csudája.
- PILIS m. fk. és székely bérez n. Pili = csudálatos.
- PÓS, POSA, több m. fk. és P ó c s a s z. es. n, P a s a = elpártol, fellázzad, pártot üt. Ide tart. P o s o n i s.

R.

- RÁD, RADA, RÁDA több m. fk. n. R a d a h = 1. lábbal tapos, kinyomtat; 2. uralkodik rajta, parancsol.
- RAVA székely f. Udv. székben. R a v a t h = 1. szaba-

don lélekezni; 2. tágasság; r a v a h = bőséggel
inni, szomját teljesen kielégíteni.

RICSE m. fk. Szathmár és Zemplén vkb, Rí c si ah =
kéjelgés (dclctatio).

S

SÁGH igen sok m. helység n. Saag = ordít, mint az
oroszlán, mint a menydörgés és mint egy dühös, fe-
nyegető hadi sereg.

SÁÁRD székely és m. fk. és m. mv. Erdélyben és M. On.
Saar = 1. bő, sok, igen sok, felesleges; 2. mara-
dék; 3. kapu.

SÁL m. fk. Zala és Vas vkb. S a a l = 1. ás, kigödrösít;
2. pokol.

SALYI több m. fk. n. Erei. és M. országban. L. Sált.

SALOMAS, csiki székely falu, S a l o m v á r, m. f. Zala
vb. S alom = 1. ép, egészes; 2. egész; 3. csen-
des, boldog; 4. béke; 5. egység, egyetértés; 6. Je-
rusalem neve Melkizedek korában.

SÁP, több m. fk. és pk. n. Sári = 1. Kopaszság, mez-
telenség; 2. halom, tető, magasság. Saap = el-
osztás.

SOBOR, m. f. Soprony vb., S o b a r i m (az im többes
végzet) = omladék; egy város neve Jerikó- v. Győr-
kétől nem messze.

SALA székely cs. n. Salah = hallgató, nyugott, békés,
csendes, boldog.

SOLT m. mv. és volt vármegye neve Shalat = úr,
főnök, parancsoló.

SAMSOND székely f. Emlékezés S á m s o n r a .

SOMORJA m. mv. és f. Poson és Mosón vkb. S o m r o n,
J a m r a i n, S a m a r i a h Omit Isten véd) Izrael or”
szagának fővárosa- Székelyföldön van S z e m e r j a
n. f. A Bibliában pedig fel van jegyezve, hogy Izrael

- első királya egy *S z e m e r* nevű embertől vette a hegyet, melyre a várost építette.
- SÓLYOM** és **SOMLYÓ** Erd. és M. O. több hely neveiben előforduló név. *L. S a l o m á s n á l*.
- SOPRON** m. kv. *Z i p r o n* v. *Z o p r o n* egy város Szíriának déli szélén = illatos kert. *S i p r a h* = szépség, tündöklés. *S i b b a r o n* = törés, olykor halál.
- SUR** és **SURÁNY** sok mv. és fk. neve. *Sur* egy város neve a Palestinából Egyiptomba vivő úton = kőfal.
- SEPSI SZÉK** székely földnek egy járása. *S e p a, s i p i, s i p a* = bővülködő; bőség, sokaság.
- SZABAD** szavunk hely neveken is fordul elő. *Z a b á d* Mózesnél = ajándékozni. A kereszténység előtt az emberek legnagyobb része csak ajándékozás által nyerte a szabadságot.
- SZABOLCS** – hajdan *Z a b u l c s, Z a b u l* = 1. lakás; 2. tul. név.
- SZADA, SZADELLŐ, SZÁD VÁR** több m. fk. n. *S z a d e h*=1. tágas, kiterjedett tér, mező, mezőség; 2. egy város területe.
- SZÁLA, SZÁLÁBA, SZALABÉR, SZALACS, SZÁL AFŐ, SZALAKÜZ** (köz), **SZALAPATAKA, SZALÁNCZ, SZALÁRD** stb. több m. fk. n. *S z a l a h a r a b*. --= csendesen, nyugottan lenni; meghízni (a magyar *S z a l o n n a* és *S z a l o n k a* (madár) innen látszik származni). *Szála* zs. i. = felemel, megmér; aztán, megvet. Egy város neve (*S z i a*) Győr-Sólyom közelében.
- SZALK, SZÁLKA** m. mv. f. és p. *S z a l k a h* egy város neve Manasse törzsében a jászok (emori-amorrhai) földén.
- SZANAT** m. f. Vas-, *S z a n y m*. mv. Soprony vb. *S z a n a a h*, egy város neve Juda törzsében = szeder - bokros, tövises vidék.
- SZAP** m. f. Győr vb- *S z a a p* = eloszt, felmetsz, ketté

- vág (a magyar szab); Szap = egy kapunak küszöbe; tul. név.
- SZAPÁR m. f. Veszprém vb. és cs. n. Szapar = ír, metsz; számlál; elbeszél; Saper chald. Soper zs. ny. = írnok, titkár. Sz'par város és tartomány Kánaán szélén Arábiában.
- SZACSVÁ székely f. és es. n. Szchachah = kerítés; egy város Juda törzsében. Zachu chald = tisztaság, erkölcsi ártatlanság.
- SZATHMAR megye- és város-név- Szathar = rejt, titkol, borít, fedez, véd, oltalmaz. Szator = rejtve, fedezve (a sátor által t. i.). Szatam v, Szatm (irva: Sztm) = lest hány, elleneit üldözi, de titkon, leselkedve.
- SZÉCSÉNY v. SZÉCHÉNY m. mv. és fk. n. Szachan (irva: Szehn) = lakik; aztán szokik; szokás, Összeszokás.
- SZENNA több m. fk. Szannah = egy faág. L. Szatnát.
- SZERED, SZEREDNYE magyar-tót és orosz helységek- Zered egy völgy neve a holt tenger mellett.
- SZEREM vármegye. Zerm = kiáradás.
- SZOB és alakulásai több helységek nevei. Szob = fejtér, ősz, vén. Zob = elfoly; elszárad; meghal.
- SZOVÁTH m. f. Sopron és Szabolcs vkb. Szovátha, székely földön. Savah = magát elleplezi, burkolja, rejt. Szovahh = kitisztít, takarít. Szovhhahh = szemét, ganéj, trágya. Ide tart. Szuhais.

T.

- TAB, TABAJD, TABDI, TABOD m. hely nevek. Tab chald. tob zs. = jó.
- TAGYON m. f. Zala vb. Dagon volt neve a pilistiv. filistiai azon bálványának, melynek temploma Askalonban volt.

- TAHOROS egy hegy Csík székely székben. T a h or = tiszta, folt nélkül való; t a h e r = csillog, ragyog.
- TANA m. f. Vas vb. = t a n y a . T a n n a h arab. = t a n y a , lakás. T a n c s f. Erdélyb, Hasonló eredetre mutat – Tan eh egy kánaáni kir. város, mely Manassé fiainak jutott részébe.
- TÁP, TÁPÉ stb. m. fk. T a ρ = gyermek. T a p a h h = gyermeket karjain hord, felnevel. Ettől a magyar táp és táplál keveset különbözik.
- TAHI hely és cs név. T a ah = tévelyeg, utat vesz, kóvályog, kóborol. Erkölcsi értelemben: az igazság ösvényéről eltér.
- TÁRCSA sok m. mv. és f. n. T arcs a h (leírva T r c s a h) egy főváros neve Juda királyságában == kellemes hely.
- TARPA m. mv. Beregh vb. T a r a ρ arab. = kényelem* fényűzés-lakomákban élni.
- TASS m. helységek n. Das a = rügyezik, zöldül.
- TEMES folyó és TEMESVÁR. T e m a = pusztaság, mivelletlen tartomány.
- TEREII v. TEHER magyar szavunk nem különbözik a kánaáni t a r a h h v. t r c h = sokat rak fel, ráhalmoz és t o r a h h = teher, tul súly, fáradság (a székelyek tere formában használják a t e h e r-t) szóktól.
- TIHANY m. mv. Zala vb. T i c h o n = központ, közép-szer. T o c h e n egy város Sivacon törzsében.
- TIL A J m. fk. és ρ. n. T i l a h = munka, baj, nyugtalanság.
- TIHA fk. Erdélyben. T i a h h v. T i h a = tapasz, ragacs, tatározás.
- TOKAJ több m. mv. és f. n. T o k = elnyomás, nyomás. Tokajban már volt akkor bor sajtó, mikor Árpád elődünk elfoglalta.
- TOLD több m. helység és erdélyi család n. Told = fajzat, ivadék. Egy város neve Simeon törzsében.
- TOLNA vármegye n. Tol arab. = hosszában kiterjed.

TORNA vármegye n. T o r = chaid, hegy, szikla.

TUR, TÚRA sok m. helység n. Tur ugyan magyar ige-szó, de kevés embernek jutna eszebe a túrástól hozni le e helyek nevét. Azért ide teszem a kánaáni gyököt, miből természetesebb a leszármaztatás. Tur = fal, sövény-kerítés.

Z

ZABAR, ZABOR, ZÁBOR, ZÁBRÁNY fk. n. S z ab or chald. = 1. hordozni, fentartani; 2. remélni, bízni.

ZADOR m. helyek neve. S z a d a r ehald. = rendezni, rendelkezni, elhelyezni.

ZAHAR f. Ungh vb. S z ah a r = kerekség, kör. S z ah h a r = vásár.

ZAHORA f. Hont vb. S z a h h o r a = kereskedés; kalmárok.

ZÁH f. Torda vb. Z á h o n y m. f. Ungh vb. Z a a h = izzadság (erős munkától).

ZÁKÁNY, m. f. Somogy vb. Zakan = öreg, vén.

ZALA – L. S z á l á n á l.

ZÁM, ZÁMOLY stb. Z a a m = 1. tajték; 2. komor, felindult, utálattal eltelt.

ZÁGON székely f. L. Z á h n á l.

ZOLTÁN székely f. S o l t a n chald. = uraság, uralkodás, parancsolás.